

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**DUYGUSAL MANİPÜLASYONUN İKİ YÜZÜ:
DUYGUSAL MANİPÜLASYON FAİLLERİNİN VE
MAĞDURLARININ YAŞAM DOYUMLARINDA
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ARACI ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Beyzanur KUYU

İstanbul, 2025

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**DUYGUSAL MANİPÜLASYONUN İKİ YÜZÜ:
DUYGUSAL MANİPÜLASYON FAİLLERİNİN VE
MAĞDURLARININ YAŞAM DOYUMLARINDA
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ARACI ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

Beyzanur KUYU

Öğrenci No

2320039005

ORCID ID

0009-0008-9069-817X

Danışman

Doç. Dr. Süleyman KAHRAMAN

İstanbul, 2025

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Duygusal Manipülasyonun İki Yüzü: Duygusal Manipülasyon Faillerinin Ve Mağdurlarının Yaşam Doyumlarında Kişilik Özelliklerinin Aracı Rolü**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

İmzası

Beyzanur KUYU

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

23/12/2025

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim Dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **2320039005** numaralı **Beyzanur KUYU**'nun *İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*'nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “*Duygusal Manipülasyonun İki Yüzü: Duygusal Manipülasyon Faillerinin ve Mağdurlarının Yaşam Doyumlarında Kişilik Özelliklerinin Aracı Rolü*” konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 17/12/2025 tarih ve 2025/52 sayılı toplantısında seçilen ve On-Line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında “**OYBİRLİĞİ**” ile “**KABUL**” kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Doç. Dr. Sü*** KA***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Fu*** On*** EK***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Nu*** NA***
(İstanbul Gelişim Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Beyzanur KUYU
Danışmanı : Doç. Dr. Süleyman KAHRAMAN
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2025
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Duygusal Manipülasyon, Fail, Mağdur, Yaşam Doyumu, Kişilik Özellikleri

ÖZ

DUYGUSAL MANİPÜLASYONUN İKİ YÜZÜ: DUYGUSAL MANİPÜLASYON FAİLLERİNİN VE MAĞDURLARININ YAŞAM DOYUMLARINDA KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ARACI ROLÜ

Bu araştırmanın amacı, duygusal manipülasyonun hem mağduriyet hem de faillik boyutlarını dikkate alarak bireylerin yaşam doyumları üzerindeki etkilerini incelemek ve bu ilişkide kişilik özelliklerinin aracı rolünü değerlendirmektir. Araştırma ilişkisel tarama deseni aracı değişken modeliyle yürütülmüştür. Çalışmanın örneklemini, kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen toplam 378 yetişkin birey oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Duygusal Şantaj Ölçeği (DSÖ), İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği (İMÖ), Eysenck Kişilik Anketi – Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu ve Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, Pearson korelasyon analizi, bağımsız örneklem t-testi ve Hayes'in Process v4.2 makrosu ile aracılık analizleri kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; duygusal şantaj, ilişkilerde manipülasyon ve yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Özellikle nevrozizm ve yalan eğilimi, manipülasyon ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anlamlı aracılar olarak belirlenmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında, kadınların dışa dönüklük ve nevrozizm puanlarının erkeklerden daha yüksek; erkeklerin psikotizm puanlarının ise kadınlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, kadınların yalan puanlarının da erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, bu araştırma kişilik özelliklerinin duygusal manipülasyon ve yaşam doyumu ilişkilerinde kritik bir aracı rol oynadığını ortaya koymuş; manipülasyonun bireylerin yaşam doyumunu doğrudan ve dolaylı yollarla etkileyebileceğini göstermiştir.

Name and Surname :Beyzanur KUYU
Supervisor :Assoc. Prof. Dr. Süleyman KAHRAMAN
Degree and Date :Mater's (Thesis), 2025
Major :Clinical Psychology
Keywords :Emotional Manipulation, Perpetrator, Victim, Life Satisfaction, Personality Traits

ABSTRACT

THE TWO FACES OF EMOTIONAL MANIPULATION: THE MEDIATING ROLE OF PERSONALITY TRAITS IN THE LIFE SATISFACTION OF PERPETRATORS AND VICTIMS OF EMOTIONAL MANIPULATION

The aim of this study is to examine the effects of emotional manipulation, considering both victimhood and perpetration dimensions, on individuals' life satisfaction, and to evaluate the mediating role of personality traits in this relationship. The study was conducted using a correlational research design with a mediation model. The sample consisted of a total of 378 adult individuals selected through convenience sampling. Data were collected using the Emotional Blackmail Scale (EBS), the Manipulation in Relationships Scale (MRS), the Eysenck Personality Questionnaire – Revised Short Form, and the Satisfaction with Life Scale (SWLS). Descriptive statistics, Pearson correlation analysis, independent samples t-test and mediation analyses using Hayes' Process v4.2 macro were employed to analyze the data. According to the findings, significant relationships were identified among emotional blackmail, manipulation in relationships, and life satisfaction. In particular, neuroticism and lie tendency were determined as significant mediators in the relationship between manipulation and life satisfaction. Regarding gender, women scored higher in extraversion and neuroticism, while men scored higher in psychoticism. Furthermore, women were also found to have significantly higher lie scores than men. In conclusion, this study revealed that personality traits play a critical mediating role in the relationship between emotional manipulation and life satisfaction, demonstrating that manipulation can affect individuals' life satisfaction indirectly

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

TABLOLAR LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR	v
SÖZLÜK.....	vi
GİRİŞ	1

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Manipülasyon	8
1.1.1. Duygusal Manipülasyon	10
1.1.2. Duygusal Manipülasyon Stratejileri.....	12
1.1.2.1. Buss'ın On İki Manipülasyon Taktiği.....	12
1.1.2.2. Kişilerarası İlişkilerde Duygusal Manipülasyon Stratejileri	16
1.1.3. Manipülasyon Stratejisi Seçiminde Etkili Faktörler	18
1.2. Kişilik Özellikleri	20
1.2.1. Beş Faktör Kişilik Modeli	22
1.2.2. Eysenck Üç Faktörlü Kişilik Kuramı	28
1.3. Yaşam Doyumu	33
1.3.1. Yaşam Doyumu ve Kişilik Özellikleri	35
1.3.2. Yaşam Doyumu ve Duygusal Manipülasyon.....	36

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli	38
2.2. Araştırmanın Örneklemi.....	38
2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Araçları.....	39
2.3.1. Demografik Bilgi Formu	40
2.3.2. Duygusal Şantaj Ölçeği	40
2.3.3. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği	41

2.3.4. Yaşam Doyumu Ölçeği	41
2.3.5. Eysenck Kişilik Anketi -Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu.....	42
2.4. Verilerin Analizi.....	42

3. BULGULAR

TARTIŞMA.....	59
SONUÇ	77
KAYNAKÇA.....	81
EKLER	99
Ek-1: Demografik Bilgi Formu	99
Ek-2: Duygusal Şantaj Ölçeği.....	100
Ek-3: İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği	101
Ek-4: Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltılmış Formu.....	103
Ek-5: Yaşam Doyumu Ölçeği	104
Ek-6: Etik Kurul Onayı	105

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler.....	39
Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere ilişkin Betimsel İstatistikler	43
Tablo 3. Ölçek Puanlarına İlişkin Korelasyon Analizi	44
Tablo 4. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklük Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	46
Tablo 5. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklük Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	48
Tablo 6. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikotizm Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	49
Tablo 7. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Yalan Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	51
Tablo 8. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklük Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	52
Tablo 9. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Nevrotizm Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	54
Tablo 10. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikotizm Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	55
Tablo 11. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Yalan Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	57
Tablo 12. Cinsiyete Göre DSÖ, İMÖ, EKAD, EKAN, EKAP, EKAY ve YDÖ Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Analizine Yönelik Bulgular	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklüğün Aracı Etkisine Yönelik Model	46
Şekil 2. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Nevrotizmin Aracı Etkisine Yönelik Model	48
Şekil 3. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikotizmin Aracı Etkisine Yönelik Model	49
Şekil 4. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Yalanın Aracı Etkisine Yönelik Model	51
Şekil 5. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklüğün Aracı Etkisine Yönelik Model	52
Şekil 6. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Nevrotizmin Aracı Etkisine Yönelik Model	54
Şekil 7. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikotizmin Aracı Etkisine Yönelik Model	55
Şekil 8. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Yalanın Aracı Etkisine Yönelik Model	57

KISALTMALAR

DSÖ	: Duygusal Şantaj Ölçeği
EKAD	: Eysenck Kişilik Anketi – Dışa Dönüklük Alt Ölçeği
EKAN	: Eysenck Kişilik Anketi – Nevrotizm Alt Ölçeği
EKAP	: Eysenck Kişilik Anketi – Psikotizm Alt Ölçeği
EKAY	: Eysenck Kişilik Anketi – Yalan Alt Ölçeği
İMÖ	: İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği
YDÖ	: Yaşam Doyumu Ölçeği
vd.	: ve diğerleri

SÖZLÜK

Manipülasyon: Başkalarının duygu, düşünce ve davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek amacıyla kullanılan örtük ya da dolaylı etkileme stratejileri.

Mağdur: Manipülasyona maruz kalan, kendi iradesi dışında duygusal ya da davranışsal olarak etkilenen birey.

Fail: Manipülasyonu gerçekleştiren, başkalarının üzerinde güç veya kontrol kurmaya çalışan kişi.

Yaşam Doyumu: Bireyin yaşamının farklı alanlarına ilişkin öznel değerlendirmeleri sonucunda ulaştığı genel memnuniyet ve tatmin düzeyi.

Kişilik: Bireyin düşünce, duygu ve davranış örüntülerinde süreklilik gösteren, onu diğerlerinden ayıran temel özellikler bütünü.

GİRİŞ

İnsan ilişkilerinin karmaşık doğası, bireyler arası etkileşimlerde kimi zaman etik dışı ve zarar verici iletişim biçimlerini de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda duygusal manipülasyon, çağdaş psikoloji literatüründe bireylerin ilişkisel yaşantılarını olumsuz etkileyen önemli bir problem alanı olarak öne çıkmaktadır. Duygusal manipülasyon; bireyin, karşısındaki kişinin duygu, düşünce ve davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek amacıyla bilinçli veya bilinçsiz olarak uyguladığı baskı, yönlendirme ve kontrol çabalarını içeren bir iletişim stratejisidir. Bu stratejiler çoğunlukla örtük biçimde gerçekleşmekte ve hedef kişinin özgüvenini zedeleyerek öznel iyi oluşunu düşürmektedir.

Son yıllarda yapılan çalışmalar, duygusal manipülasyonun yalnızca romantik ilişkilerle sınırlı olmadığını; aile içi bağlamlarda (ebeveyn-çocuk ilişkisi gibi), arkadaşlık ilişkilerinde, akademik ve profesyonel ortamlarda da yaygın biçimde görüldüğünü göstermektedir. Örneğin, son bir yıl içerisinde flört ilişkisi yaşamış 374 ergenden %25'inin manipülatif davranışlara maruz kaldığı görülmektedir. Bu, ergenlik döneminde bile manipülasyonun yaygın bir psikolojik risk oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Kadınların %33'ünün doğrudan manipülasyon deneyimi yaşadığını ve %21'inin buna dolaylı olarak tanıklık ettiği bilinmektedir. Benzer şekilde, kadın ve erkeklerin %88'i daha önce duygusal olarak manipülatif bir ilişki içinde bulunduğunu beyan etmiştir. Bu veriler, manipülasyonun toplumsal cinsiyet fark etmeksizin geniş bir nüfusu etkileyen yaygın bir davranış biçimi olduğunu göstermektedir.

Manipülasyon davranışlarının bireyler üzerinde bıraktığı etkiler sadece anlık zararlarla sınırlı kalmayıp, uzun vadede bireyin psikolojik sağlığını ve yaşam doyumunu derinden etkilemektedir. Özsaygı düşüklüğü ve anksiyete, yüksek öfke düzeyi, depresyon, yalnızlık ve sosyal izolasyon gibi sonuçlar, manipülasyona maruz kalan bireylerde sıkça gözlemlenmektedir.

Tüm bu etkilerine rağmen, duygusal manipülasyonun bilimsel literatürdeki özellikle Türk literatüründeki temsili hâlen sınırlı kalmaktadır. Mevcut çalışmalar çoğunlukla romantik ilişkiler veya klinik vakalar üzerinden yürütülmekte; aile, arkadaşlık ya da iş ilişkileri gibi diğer bağlamsal düzlemler araştırmalarda yeterince

yer bulamamaktadır. Dahası, araştırmaların büyük kısmı mağdurların deneyimlerine odaklanmakta; fail olarak nitelendirilen manipülatör bireylerin kişilik yapıları, davranış örüntüleri ve motivasyonları göz ardı edilmektedir. Bu durum, manipülasyonu yalnızca pasif olarak gerçekleşen mağduriyet ekseninden ele alan tek boyutlu yaklaşımların gelişmesine neden olabilmektedir.

Bu literatür boşluğuna paralel olarak, manipülasyonun oluşmasında ve etkilerinde kişilik özelliklerinin oynadığı rol yeterince araştırılmamıştır. Oysa narsisizm, makyavelizm ve psikopati gibi karanlık üçlü kişilik özelliklerinin manipülatif davranışlara eğilimle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bilinmektedir. Benzer şekilde, mağdur bireylerin kişilik yapılarının da manipülasyona açıklık düzeyini etkilediği düşünülmektedir. Ancak bu iki profilin (fail ve mağdur) etkileşimini inceleyen çok boyutlu çalışmalar literatürde oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda, fail ve mağdur rollerini birlikte ele alan, karşılıklı etkileşim dinamiklerini inceleyen bütüncül araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Diğer yandan, yaşam doyumu da kişilik ve manipülasyon ilişkisinde önemli bir sonuç değişkeni olarak dikkat çekmektedir. Manipülasyonun bireyin ilişkilerdeki doyumunu, öznel iyilik hâlini ve genel yaşam kalitesini olumsuz etkilediği pek çok çalışmada ortaya konmuştur. Yaşam doyumuna etki eden aracı veya düzenleyici faktörlerin başında gelen kişilik özelliklerinin bu bağlamdaki işlevi henüz yeterince aydınlatılamamıştır. Kişilik yapısı, bireyin manipülasyon davranışına eğilimini belirlemenin yanı sıra, manipülasyona maruz kaldıktan sonra bu deneyimi nasıl anlamlandıracağı ve bu durumdan ne derecede etkileneceği konusunda da belirleyici bir rol oynayabilir.

Bu noktada, kişilik–manipülasyon–yaşam doyumu üçlüsü arasında var olabilecek ilişkilerin araştırılması, yalnızca bireysel düzeyde değil; toplumsal ve kurumsal düzeyde de önemli çıktılar sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Kişilik özelliklerinin aracı ya da düzenleyici değişken olarak bu süreçteki işlevini anlamak, yalnızca kuramsal bilgi üretimini artırmakla kalmayacak; aynı zamanda müdahale ve önleme stratejileri açısından da rehberlik edecektir. Araştırmamanın bulgularından yola çıkarak oluşturulan psikoeğitim programları ya da bireysel destek uygulamaları kişilik

yapılarına uygun biçimde geliştirilebilir ve manipülatif ilişkilere karşı bireylerin savunma mekanizmaları güçlendirilebilir.

Sonuç olarak, bu araştırma; kişilik özelliklerinin manipülasyon eğilimleri ve yaşam doyumu üzerindeki etkisini hem fail hem mağdur profilleri açısından inceleyerek, literatürdeki boşlukları doldurmayı ve kişilik kuramları çerçevesinde daha derinlikli bir anlayış geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda yapılacak araştırmalar, yalnızca akademik bilgi birikimini değil, aynı zamanda bireylerin daha sağlıklı, etik ve doyumlu ilişkiler kurma kapasitelerini de artıracak nitelikte olacaktır.

Problem Durumu

Duygusal manipülasyon, bireyin diğer kişiler üzerinde duygusal baskı ve kontrol uygulayarak davranışlarını, düşüncelerini ya da hislerini kendi lehine değiştirmeye çalıştığı bir iletişim biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu davranış biçimi çoğunlukla fark edilmeden ilerler ve özellikle kişilerarası ilişkilerde (aile, romantik, iş veya arkadaşlık bağlamlarında) psikolojik zararlara neden olur. Duygusal manipülasyonun yalnızca romantik ilişkilerde değil; ebeveyn-çocuk ilişkileri (Alexandrovna vd., 2019; Clemente vd., 2020), iş arkadaşlıkları (Hyde ve Grieve, 2018) ve arkadaş çevresinde (Abell vd., 2016) de sıklıkla görüldüğü saptanmıştır. Manipülasyon davranışları, ergenlik dönemindeki flört ilişkilerinde oldukça yaygındır. Son bir yıl içinde flört etmiş 374 ergenden her dört kişiden biri (%25) manipülasyon mağduru olduğunu belirtmiştir (Thulin ve Heinze, 2025). Bu, duygusal manipülasyonun sadece erişkinler arasında değil, erken yaşlardaki ilişkilerde de ciddi bir psikolojik tehdit oluşturduğunu göstermektedir. Akademik ortamlarda yapılan bir başka çalışmada ise, kadın katılımcıların %33'ü doğrudan duygusal manipülasyona maruz kaldığını veya tanık olduğunu, %21'i ise farklı derecelerde bu tür manipülasyonu deneyimlediğini ifade etmiştir. Bu durum, özellikle kadınların iş yaşamında psikolojik manipülasyonla daha sık karşılaştığını ortaya koymaktadır (Hussain, 2024). Farklı bir çalışmada ise yetişkin kadınlardan ve erkeklerden oluşan örneklem grubunun %88'i daha önce duygusal manipülatif bir ilişki içerisinde bulunduğunu beyan etmiştir (Zaitz, 2025). Bu durum, manipülasyonun yalnızca kadınlara özgü bir mağduriyet biçimi olmadığını, erkeklerin de yoğun biçimde

duygusal istismara uğrayabildiğini ortaya koymaktadır. Manipülatif davranışlar hem kadınlar hem erkekler tarafından sergilenebilmekte ve bu durum, manipülasyonun evrensel ve yaygın bir kontrol stratejisi olduğunu göstermektedir.

Literatürde kişilik özelliklerinin manipülasyon süreçleri üzerindeki etkisi yeterince derinlemesine araştırılmamıştır. Özellikle narsisizm, makyavelizm ve psikopati gibi kişilik özelliklerinin manipülasyona yatkınlıktaki rolü çoğunlukla fail odaklı bir bakış açısıyla ele alınmakta ve bu ilişkiler büyük ölçüde korelasyonel düzeyde incelenmektedir. Bu yaklaşım, manipülasyon davranışının arkasındaki bireyler arası etkileşim dinamiklerinin açıklanmasında sınırlı kalmaktadır. Bununla birlikte, manipülasyon sürecinin yalnızca faile özgü bir özellik olmadığı; mağdur bireylerin kişilik özelliklerinin de bu süreçte belirleyici olabileceği önemli görülmektedir. Bu bağlamda, kişiliği yalnızca “karanlık” özellikler çerçevesinde ele alan yaklaşımlar yerine, hem uyumlu hem de uyumsuz kişilik boyutlarını kapsayan daha bütüncül modellerin kullanılması tercih edilmiştir. Bu nedenle, manipülasyon dinamiğini çift yönlü bir süreç olarak ele alabilmek ve hem fail hem de mağdur örüntülerini aynı çerçevede inceleyebilmek amacıyla, bu çalışmada Eysenck’in üç faktörlü kişilik kuramı tercih edilmiştir.

Diğer bir önemli boşluk ise, mevcut çalışmaların çoğunun ya fail ya da mağdur bakış açısına odaklanmasıdır. Oysa, manipülatif süreçlerin daha kapsamlı anlaşılabilmesi için her iki tarafın deneyimlerinin birlikte incelendiği bütüncül modeller gereklidir. Böyle bir yaklaşım, sadece bireysel düzeyde değil; aynı zamanda toplumsal ve kurumsal düzeyde de daha etkili müdahale stratejileri geliştirilmesine katkı sunacaktır.

Sonuç olarak, literatürdeki bu boşluklar, kuramsal olarak manipülasyonun yapısal dinamiklerinin yeniden tanımlanmasını ve kişilik kuramlarıyla entegrasyonunu zorunlu kılmaktadır. Özellikle hem fail hem mağdurun özelliklerini dikkate alan araştırmalar, bu alandaki önemli kuramsal açıkları kapatmaya adaydır. Bu bağlamda, kişilik–manipülasyon–yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin bütüncül biçimde ele alınması, bireylerin ilişki kalitesini, öznel iyi oluş düzeylerini ve toplumsal işlevselliklerini anlamak açısından oldukça kritiktir. Özellikle bazı kişilik

özelliklerinin bu üçlü ilişki üzerinde aracı veya düzenleyici rol oynaması, müdahale ve önleme açısından da önemli fırsatlar sunmaktadır.

Bu ilişkinin çok yönlü analizi yalnızca kuramsal değil, aynı zamanda pratik faydalar da sağlar. Kuramsal olarak, kişilik kuramları manipülasyon davranışlarını ve mağduriyet eğilimlerini nasıl şekillendirdiğine dair kapsamlı açıklamalar sunabilir. Pratik düzeyde ise, bireylerin kişilik özelliklerine uygun psikoeğitim programları, önleyici rehberlik çalışmaları ve terapötik müdahaleler tasarlamak mümkün hâle gelir. Böylece, hem manipülatif eğilimlerin erken fark edilmesi, hem de manipülasyona karşı savunmasız bireylerin desteklenmesi sağlanabilir.

Sonuç olarak, kişilik, manipülasyon ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin araştırılması; sadece bireysel iyilik hâline değil, toplumsal düzeyde daha sağlıklı ve etik ilişki yapılarına ulaşılmasına da katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, genel kişilerarası ilişkiler bağlamında (aile, arkadaşlık, iş vd.) duygusal manipülasyon mağdurluğu ve failliğinin bireylerin yaşam doyumu üzerindeki etkisini ve bu ilişkide kişilik özelliklerinin aracı rolünü incelemektir. Manipülatif ilişkilerin bireylerin yaşam doyumları üzerindeki etkisinin sadece doğrudan bir ilişkiyle sınırlı olmadığı, kişilik yapılarının da bu süreçte belirleyici bir faktör olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, araştırma kişilik özelliklerinin bireyin manipülasyon mağduru veya faili olma eğilimini nasıl şekillendirdiğini ve yaşam doyumu üzerindeki etkisini anlamayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Duygusal manipülasyon, yalnızca romantik ilişkilerde değil, iş, aile ve arkadaşlık gibi farklı kişilerarası bağlamlarda da yaygın olarak gözlemlenen bir olgudur. Ancak, mevcut literatürde duygusal manipülasyonun daha çok romantik ilişkiler bağlamında ele alındığı ve genel kişilerarası ilişkilerde nasıl şekillendiğine dair araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu eksiklik, manipülatif dinamiklerin

sosyal, mesleki ve ailevi ilişkiler üzerindeki etkilerinin tam olarak anlaşılamamasına neden olmaktadır.

Bunun yanı sıra, kişilik özelliklerinin duygusal manipölasyon sürecindeki rolü literatürde yeterince kapsamlı bir şekilde incelenmemiştir. Kişilik yapıları, bireyin manipölasyon mağduru olma veya manipölatif davranışlar sergileme eğilimini belirleyebilir ve bu durum bireylerin yaşam doyumunu doğrudan etkileyebilir. Bu çalışmanın temel önemi, duygusal manipölasyon, kişilik özellikleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişkileri kapsamlı bir çerçevede ele alarak literatürdeki boşluğu doldurmaya katkı sağlamaktır.

Ayrıca, bu araştırmadan elde edilen bulgular, psikolojik danışmanlık, örgütsel psikoloji ve kişilerarası ilişkilerde kullanılan stratejilere rehberlik edebilir. Özellikle, bireylerin manipölatif ilişkilere karşı farkındalık kazanmaları, bu tür ilişkilerle başa çıkma mekanizmaları geliştirmeleri ve psikolojik iyi oluşlarını korumaları açısından önemli çıkarımlar sunabilir.

Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın temel amacı, duygusal manipölasyon mağdurluğunun ve failliğinin yaşam doyumları düzeylerinde kişilik özelliklerinin aracı rolünü incelenmesidir. Bu temel amaca ek olarak alt problem soruları şu şekilde sıralanmaktadır;

- Duygusal manipölasyon mağdurlarının yaşam doyumlarında kişilik özelliklerinin aracı rolü bulunmakta mıdır?
- Duygusal manipölasyon faillerinin yaşam doyumlarında kişilik aracı rolü bulunmakta mıdır?
- Duygusal manipölasyon mağdurluğu ve failliği arasında anlamlı ilişki bulunmakta mıdır?
- Duygusal manipölasyon mağdurluğu ile cinsiyet arasında anlamlı fark var mıdır?

- Duygusal manipölasyon failliği ile cinsiyet arasında anlamlı fark var mıdır?

Araştırmanın Varsayımları

Katılımcıların ilgili araştırma formlarını ve ölçeklere verdiği yanıtların gerçeğe uygun ve samimi olduğu, seçilen örneklemin evreni temsil ettiği ve veri toplama araçlarının çalışmanın amacına uygun olarak özenle seçildiği varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma kesitsel bir araştırma tasarımına sahiptir. Dolayısıyla, neden-sonuç ilişkisi kesin olarak kurulamaz; kullanılan veri toplama araçları katılımcıların kendileri hakkında öznel beyanlarına dayanması nedeniyle sosyal beğenirlik yanlılığı veya hatalı hatırlama gibi faktörler sonuçları etkileyebilir. Duygusal manipölasyonun kişilerarası ilişkilerde nasıl deneyimlendiği, kültürel ve toplumsal normlardan etkilenebilir. Bu çalışma belirli bir kültürel bağlamda yürütöldüğünden, farklı kültürlerde benzer sonuçların elde edilemeyebilir.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, duygusal manipölasyon, kişilik özellikleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri açıklayan kuramsal temeller ele alınacaktır. Çalışma kapsamında duygusal manipölasyonun bireylerin kişilerarası ilişkileri nasıl şekillendirdiği ve manipölatif davranışların psikolojik mekanizmaları incelenecektir. Ayrıca, kişilik özelliklerinin manipölasyon sürecindeki belirleyici rolü ve yaşam doyumu ile olan etkileşimi kuramsal yaklaşımlar ışığında tartışılacaktır.

1.1. Manipölasyon

Manipölasyon, bireylerin içinde bulundukları sosyal çevreyi bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde şekillendirme, yönlendirme ve değiştirme süreci olarak tanımlanabilir. Evrimsel psikoloji perspektifinden bakıldığında, manipölasyon doğal seçilimin bir sonucu olarak gelişmiş, hayatta kalma ve üreme başarısını artıran bir stratejidir (Buss, 1987). Evrimsel Psikolog David M. Buss'un (1987) kuramsal çerçevesinde, sosyal etkileşimler; seçim (selection), ortaya çıkarma (evocation) ve manipölasyon (manipulation) olmak üzere üç temel süreçten oluşur. Seçim, bireyin hangi sosyal çevrelere dahil olacağını belirlemesi sürecidir. Ortaya çıkarma, bireyin farkında olmadan çevresindekilerde belirli tepkiler uyandırmasıdır. Manipölasyon ise, bireyin cansız veya canlı varlıklar üzerinde etki yaratmak için belirli stratejileri kullanmasıdır.

Buss'ın manipölasyon tanımı, manipölasyonun yalnızca kötü niyetli, zarar verici veya ahlaki açıdan sorgulanabilir olmasını gerektirmez; ancak bu tür niyetleri de içerebilir. Bireyler, iş birliği sağlamak, sosyal ilişkileri güçlendirmek, avantaj elde etmek veya çatışmalardan kaçınmak için manipölasyon tekniklerini kullanabilir. Bu bağlamda manipölasyon, yalnızca kandırma veya duygusal baskı anlamına gelmeyen, sosyal uyum ve rekabet mekanizmalarının bir parçası olan çok yönlü bir süreçtir.

Manipölasyon, yalnızca insanlara özgü değildir; grup halinde yaşayan türler için kritik bir hayatta kalma becerisi olarak gelişmiştir. Eş seçiminden ittifak oluşturmaya, statü kazanmaktan kaynak sağlamaya kadar birçok alanda manipölasyon stratejileri, bireylerin sosyal çevrelerinde avantaj elde etmelerine yardımcı olur. Doğal

seçilim, manipölasyon becerisi yüksek bireyleri avantajlı kılmış ve bu yeteneklerin nesiller boyunca aktarılmasını sağlamıştır. Sonuç olarak, Buss'ın manipölasyon tanımı, manipölasyonu ahlaki bir yargıdan bağımsız olarak ele alır ve onu bireylerin çevrelerini yönlendirme biçimi olarak tanımlar. Bu süreç her zaman bilinçli olmayabilir veya kötü niyet taşımayabilir; ancak bireyin sosyal ve evrimsel bağlamda avantaj sağlamasına hizmet eder. Bu bağlamda manipölasyon, Buss'ın yaklaşımında ahlaki bir değerlendirme nesnesi olmaktan ziyade, bireyin çevresi üzerindeki yönlendirici etkisinin bir göstergesi olarak ele alınır. Ancak, manipölasyonun yalnızca işlevsel ya da evrimsel yararlarıyla sınırlı kalmayıp, bireylerarası ilişkilerde taşıdığı ahlaki anlam da dikkate değerdir. Özellikle sosyal psikoloji ve etik felsefesi literatüründe, manipölasyonun bireyin kişisel özerkliğini zedeleyici niteliği nedeniyle ahlaki olarak sorunlu bir davranış olduğu ileri sürölmektedir. Manipölasyon, tanımı gereği, bireyin karar verme sürecini —rasyonel ikna yöntemlerinin aksine— özerkliği desteklemeyen yollarla etkilemeyi içerir. Bu nedenle, özellikle bireyin bilinçli ve özgür seçim yapma kapasitesini zayıflattığı durumlarda, manipölasyonun ahlaki olarak sorgulanması kaçınılmazdır. Bu görüş, daha genel anlamda bireyin özerk iradesine yapılan müdahale olarak görölmekte ve bu nedenle ahlaki açıdan eleştirilmektedir (Noggle, 2018).

Sosyal psikoloji bağlamında manipölasyon, bireylerin sosyal ilişkilerde başkalarının düşüncelerini, duygularını veya davranışlarını kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmek için kullandıkları stratejik etkileşim biçimleri olarak tanımlanabilir. Manipölasyon, yalnızca kötü niyetli bir eylem olarak değil, bireyler arası etkileşimde amaçsal ve bağlamsal bir sosyal araç olarak da değerlendirilmiştir (Buss, 1992).

Buss'a (1992) göre, manipölasyon özellikle yakın ilişkilerde sıkça başvurulanan, kişilerarası stratejilerin genel adıdır. Bu kapsamda, bireylerin başkalarını etkilemek amacıyla başvurdukları taktiklerin sistematik bir sınıflandırması yapılmıştır. On iki temel manipölasyon taktiği tanımlanmış ve bu taktiklerin sadece belirli ilişki türlerine özgü değil, farklı sosyal bağlamlarda da (eş, arkadaş, ebeveyn) değişen biçimlerde kullanıldığı gösterilmiştir.

Manipülasyon taktikleri arasında, çekicilik (charm), mantıklı açıklama (reason), coercion (zorlama), sessiz muamele (silent treatment), aşağılama (debasement), gerileme (regression), sorumluluk yükleme (responsibility invocation), karşılıklılık (reciprocity), parasal ödül (monetary reward), haz teşviki (pleasure induction), sosyal karşılaştırma (social comparison), tehdit (hardball) gibi doğrudan davranışa yansıyan stratejiler yer almaktadır. Buss'a göre, bu stratejiler yalnızca bireyin iradesini kırmayı amaçlamamakta aynı zamanda bazı durumlarda sosyal bağ kurmak, talepleri meşrulaştırmak ya da çatışmadan kaçınmak gibi işlevlere de hizmet etmektedir.

Manipülasyon, sosyal psikoloji alanında sosyal davranış biçimlerinin bir parçası olarak ele alınır ve sosyal etki türlerinden biri olarak değerlendirilir. Bu bağlamda bireyler, hem kişilerarası etkileşimler hem de içinde bulundukları çevresel koşullar aracılığıyla başkaları üzerinde etki yaratma potansiyeline sahiptir (Prociuk ve Breen, 1976). Evrimsel bir bakış açısıyla ise Dawkins (2016), bireyin bencillik, özgecilik, iş birliği, manipülasyon, yalan ve doğruluk gibi eğilimleri genetik olarak taşıdığını öne sürmektedir. Bu doğrultuda, bencillik ve manipülasyon, evrimsel süreçte bireylere avantaj sağlayan temel eğilimler arasında yer alır. Dawkins ve Krebs (1978) de bu görüşü destekleyerek, manipülasyonu başkalarının davranışlarını yönlendirebilme yeteneğine sahip bireylerin doğal seçim yoluyla avantaj kazandığı bir durum olarak tanımlamışlardır. Bu yönüyle manipülasyon, tek boyutlu sadece bir istismar davranışı olmaktan çıkarak, sosyal ilişkilerde bireyin hedeflerine ulaşmak için başvurduğu karmaşık, çok yönlü ve ilişki bağlamına duyarlı bir etkileşim biçimi haline gelir. Bu tanım, bireyin kişilik özellikleri ve ilişki dinamikleriyle olan bağını kavramlaştırmak açısından teorik bir zemin sunmaktadır.

1.1.1. Duygusal Manipülasyon

Duygusal manipülasyon, bireyin başkalarının duygularını anlama ve yönetme becerilerini, bu kişilerin davranışlarını kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmek için kullanmasıyla ortaya çıkan stratejik bir etkileşim biçimidir. Duygusal zekanın genellikle olumlu bir kavram olarak ele alınmasının yanında, bireylerin bu becerilerini karşı tarafın duygularını şekillendirmek ya da yönlendirmek için kullanabileceği de

göz ardı edilmemelidir. Austin ve arkadaşları (2007), bu potansiyel “karanlık yönün” ve yüksek duygusal zekanın, diğer bireylerin davranışlarını etkilemek adına kullanılabileceğine dikkat çekmiştir. Bu tür manipülasyon, her iki taraf için etik açıdan sorgulanabilir olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu strateji, ilişkisel saldırganlık gibi diğer manipülatif davranış biçimlerinden farklı olarak, yalnızca manipülatör ve hedef arasında gerçekleşir; yani dış destek ya da grup katılımı gerektirmez. Bu yönüyle daha örtük ve daha az tespit edilebilirdir. Örneğin, karşı tarafın duygularını yönlendirmek amacıyla stratejik övgülerde bulunmak ya da kişinin isteklerini gerçekleştirmek için güvence vermek gibi davranışlar, duygusal manipülasyonun temel örnekleri arasında yer alır (Austin vd., 2007). Duygu yönetimi ve duygusal bilgiyi stratejik biçimde kullanma becerisi gibi bazı duygusal zeka bileşenleri manipülasyon araçları olarak değerlendirilmektedir. Kilduff, Chiaburu ve Menges (2010), bireylerin bu beceriler aracılığıyla kendi duygularını daha etkili bir şekilde gizleyebildiklerini, başkalarında belirli duygusal tepkiler uyandırabildiklerini ve duygusal içeriği kendi çıkarlarını destekleyecek şekilde yönlendirebildiklerini ileri sürmüştür. Bu bağlamda, duygusal zekâ yalnızca yapıcı ve empatik ilişkiler kurma kapasitesiyle değil, aynı zamanda bireysel çıkarlar uğruna başkalarını yönlendirme potansiyeliyle de ilişkilendirilmektedir. Duygusal manipülasyonun kullanılmasının, bireyin sosyal ilişkilerinde kontrol sağlamasına yardımcı olabileceğini, aynı zamanda itibarını zedelemekten ya da ilişkileri doğrudan tehdit etmeden etkisini sürdürebileceğini ortaya koymuştur. Duygusal manipülasyon, özellikle yüzleşmeden kaçınmak, sosyal çatışmaları yönetmek veya hedef odaklı ilerlemek isteyen bireyler için işlevsel bir strateji hâline gelebilmektedir (Abell vd., 2016).

Ancak literatürde bazı araştırmacılar, bu manipülatif kullanım biçimlerinin yalnızca bireyin yüksek duygusal zekâ düzeyine eşlik eden "karanlık" kişilik özellikleri ya da güdülerle birlikte ortaya çıktığını belirtmektedir (Chaganti ve Kodumagulla, 2014). Nitekim Côté ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan çalışmada, duygu yönetimi becerilerinin iş yerindeki etik dışı davranışlarla ilişkili olduğu, ancak bu ilişkinin yalnızca bireylerin makyavelist eğilimleri yüksek olduğunda anlam kazandığı bulunmuştur. Bu bulguyu destekleyici nitelikte olan diğer bir çalışmanın bulgularına bakıldığında; kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya yönelik motive edilen katılımcıların olduğu yüz yüze yapılan bir pazarlıkta, duygusal

zekanın bileşenlerinden biri olan duygu tanıma becerisi (emotion recognition ability) yüksek olan bireylerde kötü niyetli ya da manipülatif davranışlar görülmediği ortaya koyulmuştur. Diğer yandan, yüksek duygu tanıma becerisinin hem eğilimsel empatiyle hem de sömürücülükle pozitif ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu da duygusal zekanın hem pozitif hem de negatif özelliklerle ilişkili olabileceğini göstermektedir (Konrath vd., 2014). Bu bulgulara bakıldığında, duygusal manipülasyonun yalnızca becerisel değil, aynı zamanda motivasyonel ve kişilik temelli boyutlara da sahip olduğu söylenebilmektedir.

1.1.2. Duygusal Manipülasyon Stratejileri

Duygusal manipülasyon stratejisi, bireyin başkalarının duygusal durumlarını kendi amaçları doğrultusunda bilinçli olarak etkilemek ve yönlendirmek için kullandığı planlı ve sistematik davranış biçimlerini ifade eder. Bu stratejiler, hedef kişinin düşünce ve davranışlarını kontrol altına almak için suçluluk duygusu uyandırma, duygusal yakınlık kurma, tehdit etme, sessiz kalma, aşırı övgü ya da duygusal geri çekilme gibi çeşitli teknikleri içerebilir. Duygusal manipülasyon stratejileri genellikle *amaca yönelik, örtük veya açık, ilişkinin bağlamına duyarlı ve etik açıdan sorgulanabilir* olma özelliklerine sahiptir. Bu stratejiler, kişilerarası ilişkilerde güç dengesizliklerini besleyebilir ve uzun vadede mağdurlarda duygusal tükenmişlik, özgüven kaybı ve karar verme zorlukları gibi olumsuz psikolojik sonuçlara yol açabilir (Abell vd., 2016).

1.1.2.1. Buss'ın On İki Manipülasyon Taktiği

Mantıklı Açıklama (Reason): Mantıklı açıklama taktiği, bireyin karşısındaki kişiyi belli bir davranışı yapmaya ikna etmek için mantıklı açıklamalar sunması, gerekçeler belirtmesi ve bu davranışın olumlu sonuçlarını vurgulaması olarak tanımlanır (Buss, 1992).

Cazibe (Charm): Bireyin karşısındaki kişiyi ikna etmek amacıyla övgüde bulunma, nazik davranışlarda bulunma, sempatik ve sevgi dolu yaklaşım sergileme gibi olumlu ve çekici davranışları kullanarak etkide bulunma stratejisidir (Buss, 1992).

Gerileme (Regression): Kişinin isteklerini gerçekleştirmek amacıyla çocukça davranışlar sergileyerek (örneğin küsme, surat asma, somurtma) karşısındaki kişide suçluluk duygusu veya duygusal baskı yaratmaya çalıştığı manipülasyon stratejisidir. Bu strateji genellikle duygusal geri çekilme, olgunluktan uzak tavırlar ve pasif direniş yoluyla uygulanır. Buss (1987) çalışmasında bu davranışların manipülasyonun yaygın ama örtük biçimlerinden biri olduğunu vurgulamaktadır.

Zorlayıcı Manipülasyon (Coercion): Bireyin karşısındaki kişiye baskı uygulayarak, tehdit ederek, hakaret ederek ya da bağırarak istediğini yaptırmaya çalışmasıdır. Bu taktik, “onu yapana kadar bağırırım”, “yapmadığı için eleştiririm”, “yapana kadar hakaret ederim” veya “yapmazsa bir şeyle tehdit ederim” gibi ifadelerle tanımlanan, karşı tarafı duygusal ya da sözlü zorlamayla davranış değişikliğine itmeye çalışan stratejidir (Buss, 1992).

Sorumluluk Yükleme (Responsibility Invocation): Sorumluluk yükleme, bireyin sosyal ilişkilerinde karşısındaki kişiyi belirli bir davranışı gerçekleştirmesi yönünde ikna etmek amacıyla ona açıkça görev, yükümlülük ya da zaman baskısı atfetmesiyle karakterize edilen bir manipülasyon taktiğidir. Buss, bu taktiği “onu yapacağına dair söz verdirmek” ve “bunu yapması için ona bir zaman sınırı vermek” gibi davranışlarla açıklamıştır. Bu strateji, açık bir zorlamadan ziyade sorumluluk duygusuna hitap eder. Birey, kişiye taahhüt verdirerek ya da bir son teslim tarihi belirleyerek, onu davranışa yönlendirmeye çalışır. Görünüşte yapıcı veya planlayıcı gibi görünse de, bu strateji ilişkisel bağlamda hedef kişide baskı oluşturabilir ve karar verme özerkliğini zedeleyebilir (Buss, 1992).

Karşılıklılık – Ödül (Reciprocity-Reward): Karşılıklılık – ödül taktiği, manipülatörün, hedef kişiden istediği davranışı elde edebilmek için karşılığında bir ödül, iyilik veya fedakârlık teklif etmesi yoluyla kurduğu etkileşim stratejisidir. Bu yaklaşım, manipülasyonun doğrudan tehdit ya da zorlama içermeyen, ancak karşı tarafın yükümlülük hissetmesini sağlayan dolaylı bir biçimdir. Buss, bu taktiği şu davranışlarla örneklemiştir: “Eğer yaparsa ona bir iyilik yapacağımı söylerim”, “Yapması için karşılık olarak bir şey veririm”, “Bir dahaki sefere onun istediğini yapacağımı vaat ederim” ve “Onun yapması için bir şeyden vazgeçerim”. Taktik, görünüşte bir uzlaşma biçimi gibi görünse de, temelinde kişinin hedefi kendi isteği

doğrultusunda yönlendirme amacı taşır. Bu nedenle etik sınırları şeffaflık ve rızaya bağlı olarak değişebilir (Buss, 1992).

Kendini Küçük Gösterme (Dabacement): Bireyin kendi değerini bilinçli olarak düşürmesi, kendini yetersiz ya da çaresiz göstermesi yoluyla karşı tarafın empatisini veya yardım isteğini harekete geçirmeye yönelik bir manipülasyon stratejisidir. Birey, bu stratejiyle karşısındakinin vicdani sorumluluk hissetmesini sağlayarak istediği sonucu elde etmeye çalışır. Duygusal baskının daha pasif ve dolaylı bir biçimi olarak değerlendirilebilir (Buss, 1992).

Zorlayıcı Manipülasyon (Hardball): Zorlayıcı manipülasyon, bireyin hedef kişiyi tehdit, fiziksel güç, aldatma ya da maddi yaptırımlar gibi doğrudan zorlayıcı yollarla etkilemeye çalıştığı manipülasyon stratejisidir. Bu taktik, psikolojik ya da fiziksel bütünlüğe yönelik tehdit içeren sert müdahaleleri kapsar. Buss, bu stratejiyi şu şekilde tanımlamıştır: *“Zorlayıcı manipülasyon; paranın kesilmesi tehdidi, fiziksel şiddet ve aldatma içerir”*. Aynı çalışmada verilen davranış örnekleri arasında “vurmak”, “ayrılıkla tehdit etmek”, “para vermemek” ve “yalana başvurmak” gibi eylemler yer almaktadır. Bu taktik, etik açıdan en sorunlu manipülasyon türlerinden biri olup genellikle hedefin rızasına açıkça aykırı hareketler içerir ve ciddi psikolojik zararlar doğurabilir (Buss, 1992).

Sessizlikle Cezalandırma (Silent Treatment): Sessizlikle cezalandırma taktiği, bireyin karşısındaki kişiyle iletişimi bilinçli olarak keserek ya da ona sessizlikle karşılık vererek, onun üzerinde duygusal baskı kurmaya çalıştığı bir manipülasyon biçimidir. Bu strateji, özellikle hedef kişinin suçluluk, endişe veya pişmanlık gibi duygular yaşamasını sağlayarak, onun davranışını değiştirmeyi amaçlar. Buss, bu taktiğin özellikle yüksek düzeyde nörotiklik (duygusal dengesizlik) gösteren bireyler tarafından romantik ilişkilerde sıkça kullanıldığını ifade etmiştir. Bu yöntem, çatışmadan doğrudan kaçınma gibi görünse de aslında iletişim eksikliğini bir kontrol aracı olarak kullanır ve hedef kişinin psikolojik olarak etkilenmesini amaçlar (Buss, 1992).

Haz Teşviki (Pleasure Induction): Haz teşviki, bireyin hedef kişiyi belirli bir davranışı gerçekleştirmeye ikna etmek için bu davranışı eğlenceli, hoş ya da faydalı olarak sunması şeklinde tanımlanan bir manipülasyon stratejisidir. Buss, bu taktiği

“davranışın eğlenceli olacağına onu ikna etmek” biçiminde açıklamış ve örnek olarak “ona bunun eğlenceli olacağını söylemek” ve “ne kadar keyifli olduğunu göstermek” gibi ifadeler kullanmıştır. Bu strateji, hedef kişinin motivasyonunu artırmak amacıyla pozitif duygulara hitap eder ve görünüşte olumlu bir iletişim biçimi gibi algılansa da, manipülatif bağlamda kullanıldığında bireyin kendi amacına ulaşmak için karşı tarafın hedonik beklentilerini istismar etmesi anlamına gelebilir (Buss, 1992).

Sosyal Karşılaştırma (Social Comparison): Sosyal karşılaştırma, manipülatörün karşısındaki kişiyi başkalarıyla kıyaslayarak davranışını yönlendirmeye çalıştığı bir manipülasyon stratejisidir. Buss, bu taktiği “başkasının bunu yapacağını söylemek”, “diğer partnerlerin bunu yaptığını ifade etmek”, “herkesin bunu yaptığını belirtmek” ve hatta “yapmazsa aptal görüneceğini söylemek” gibi örneklerle açıklamıştır. Bu stratejide hedef kişide sosyal normlara uyma isteği, dışlanma korkusu ya da yetersizlik duygusu tetiklenerek, manipülatörün istediği davranışı sergilemesi sağlanır. Buss’a göre bu taktik, partnerin başkalarıyla kıyaslanmasını içeren eylemlerden oluşur. Sosyal karşılaştırma, görünürde masum bir yönlendirme gibi görünse de, aslında bireyin sosyal değer yargılarını ve kabul edilme ihtiyacını istismar ederek onu kontrol etmeyi amaçlar (Buss, 1992).

Maddi Ödül (Montary Reward): Maddi ödül taktiği, bireyin belirli bir davranışı elde etmek amacıyla karşı tarafa parasal ya da maddi bir teşvik sunmasıyla tanımlanan bir manipülasyon stratejisidir. Buss, bu stratejiyi “yaparsa ona bir şey alacağına söz vermek”, “bir şey istemeden önce küçük bir hediye vermek” ve “yapması için para teklif etmek” gibi örnek davranışlarla açıklamıştır. Bu yaklaşım, hedef kişinin içsel motivasyonlarını değil, dışsal ödülleri harekete geçirerek onun kararını etkiler. Görünürde karşılıklı faydaya dayanan bir uzlaşma gibi görünse de, bağlama ve niyete bağlı olarak manipülatif yönler taşıyabilir. Kimi durumlarda rıza ile yapılan takas gibi işlese de, bireyin davranışları üzerinde kontrol kurma amacı taşıdığı için manipülasyon kategorisinde değerlendirilir (Buss, 1992).

Buss’ın (1992) kuramsal çerçevesinde tanımladığı 12 manipülasyon taktiği, kişilerarası ilişkilerde bireylerin başkaları üzerinde nasıl ve ne tür stratejilerle etki kurduğunu sistematik biçimde ortaya koymaktadır. Bu taktikler; doğrudan etki kurmaya yönelik zorlama (coercion, hardball), duygusal yönlendirme (charm,

regression, debasement), karşılıklı çıkar temelinde pazarlık yapma (reason, reciprocity-reward, monetary reward), pasif-agresif davranışlar (silent treatment), sosyal baskı oluşturma (social comparison), sorumluluk atfetme (responsibility invocation) ve olumlu beklentilerle ikna etme (pleasure induction) gibi çeşitli stratejik temalar etrafında şekillenmektedir. Bu taktikler, manipülasyonun tek boyutlu ve yalnızca kötü niyetli bir davranış biçimi olmadığını; bağlama, amaca ve yönetime göre değişebilen, çok yönlü ve karmaşık bir sosyal etkileşim stratejisi olduğunu göstermektedir. Nitekim bazı stratejiler (örneğin *reason* ya da *pleasure induction*) iş birliği ve pozitif etkileşimle ilişkiliyken, diğerleri (*hardball*, *silent treatment*) ciddi düzeyde psikolojik baskı ve zarar potansiyeli taşıyabilir. Manipülasyon stratejilerinin her biri yalnızca içerik bakımından değil, aynı zamanda etik açıdan da farklı değerlendirmeleri gerekli kılmaktadır. Buss'ın yaklaşımı, manipülasyonun yalnızca patolojik ya da istismarcı ilişkilerde değil; romantik, arkadaşlık ya da gündelik sosyal etkileşimlerde de rastlanabilecek kadar yaygın olduğunu göstermesi açısından oldukça değerlidir.

1.1.2.2. Kişilerarası İlişkilerde Duygusal Manipülasyon Stratejileri

Saldırgan Manipülasyon: Saldırgan manipülasyon, bireyin karşısındaki kişiye psikolojik baskı uygulayarak üstünlük sağlamaya çalıştığı bir stratejidir. Bu strateji, tehdit, aşağılama, alay, korkutma ya da öfke gibi doğrudan ya da örtük saldırgan tutumlarla ilişkilidir. Manipülatör, ilişkide kontrolü ele geçirmek amacıyla hedef kişiyi sindirmeyi hedefler. Yılmaz'a (2018) göre bu stratejiyi kullanan bireyler, başkaları üzerinde güçlü ve baskın olmayı tercih eder. Bu tür davranışlar mağdurun psikolojik dayanıklılığının zayıflamasıyla sonuçlanabilir. Bu stratejiyle mağdur, savunmaya zorlanırken manipülatör saldırgan niyetlerini gizleyebilir; böylece mağdur bir nesneye indirgenir ve değersizleştirilir. Bu yönüyle saldırgan manipülasyon, bireyin özerkliğini zedeleyen yıkıcı bir etki oluşturur (Brichag vd., 2024).

Duygusal Manipülasyon: Duygusal manipülasyon, bireyin karşısındaki kişinin duygularını istismar ederek onu kontrol altına alma çabasıdır. Sevgi göstergelerinin ani geri çekilmesi, suçluluk yaratma, aşırı övgü ya da abartılı yardımseverlik gibi yöntemler bu stratejinin bir parçasıdır. Yılmaz (2018), duygusal

manipölasyonu bireyin, başkalarının duygularını kontrol etmek veya duygusal üstünlük sağlamak amacıyla kasıtlı olarak yönlendirme davranışı olarak tanımlamaktadır. Duygusal manipölasyon, bireylerarası ilişkilerde karmaşık bir duygu yönetimi biçimi olarak değerlendirilmekte ve sıklıkla bireyin kendi ihtiyaçlarını karşılamak, yakınlık kurmak ya da ilişkiyi kontrol altında tutmak amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Aftab ve Malik, 2021; Hyde ve Grieve, 2014). Bu strateji, genellikle yüksek düzeyde duygusal farkındalık ve düzenleme becerisi gerektirdiğinden, duygusal zekâ ile yakından ilişkilidir (Austin vd., 2007). Bazı araştırmalar, manipölasyonun her zaman gücü elinde tutan bireyler tarafından değil, ilişki içinde daha az güce sahip olan kişiler tarafından da başvurulan bir strateji olduğunu vurgulamaktadır (Sauls vd., 2019).

Kurban Seçimi: Manipölatif bireyler, genellikle direnç göstermeyecek kişileri hedef alarak manipölasyon süreçlerini daha etkin hâle getirmeye çalışırlar. Kurban seçimi, vicdanlı, kendine güveni düşük ya da “hayır” demekte zorlanan bireylerin özellikle tercih edilmesini ifade eder. Yılmaz (2018), bu stratejinin manipölasyona açıklık taşıyan kişilik yapılarına yönelik bilinçli bir yönelim içerdiğini belirtmektedir. Duygusal manipölasyon stratejilerine başvuran bireylerin başkalarının savunmasızlık düzeylerini doğru biçimde algılayabilme becerileriyle ilişkilendirilmiştir. Ritchie ve arkadaşlarının (2019) bulgularına göre, makyavelizm gibi karanlık kişilik özellikleri, mağduriyete açık bireylerin daha isabetli biçimde tespit edilmesinde kolaylık sağlayabilmektedir. Bu da makyavelist bireylerin, kişilerarası ilişkilerde hedef seçimlerini bilinçli ya da sezgisel olarak manipölasyona daha uygun kişiler üzerinden yapabildiklerini göstermektedir.

Kendini Gizleme: Bu strateji, manipölatörün gerçek duygu, düşünce ya da niyetlerini gizleyerek karşı tarafı yönlendirmeye çalışmasını ifade eder. Açık iletişim kurmak yerine, anlaşılmama ya da saf görünme gibi yollarla belirsizlik yaratılır. Yılmaz (2018), bu davranışı kişinin manipölasyon sürecinde kendi niyetlerini saklayarak avantaj sağlamaya çalışması şeklinde tanımlar. Manipölasyonun karakteristik özelliklerinden biri, manipölatörün kendi niyetlerini gizleyerek hareket etmesidir. Bu durum, manipölatif davranışların çoğu zaman açıkça fark edilememesine, ancak sonradan bazı eylemlerin yorumlanması ve yeniden yapılandırılmasıyla anlaşılmasına yol açar (Brichag vd., 2024).

Stratejik Davranma: Stratejik manipölasyon, bireyin hedef kişi yi yönlendirmek için planlı ve bilinçli olarak uyguladığı davranışsal taktiklerin bütünüdür. Bu taktikler arasında küçük isteklerle başlayarak büyük taleplere zemin hazırlama, yalanları zamana yayma ve dolaylı yönlendirmeler yer alır. Yılmaz (2018), bu stratejiyi kişinin, sosyal etkileşimlerde karşı tarafı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmek için önceden kurgulanmış planlar geliştirmesi olarak açıklamaktadır. Manipölator, karşıındaki kişi ye bir amaç doğrultusunda ulaşmak için araçsal bir tutum geliştirir; bu süreçte çoğunlukla tek taraflı bir avantaj elde etme amacı güder. Etki, açık ve doğrudan değil; gizli, ikna edici ya da yönlendirici yollarla gerçekleştirilir. Manipölator, bu süreçte güç kullanımı, motivasyon yaratma, hatta duygusal becerilerini kullanarak karşı tarafı kontrol altında tutma eğilimindedir (Brichag vd., 2024).

1.1.3. Manipölasyon Stratejisi Seçiminde Etkili Faktörler

Manipölasyon, sabit bir yöntemle gerçekleşmeyen, bağlamsal olarak şekillenen bir süreçtir. Bu sürecin nasıl işleyeceği ise manipölatorün hangi stratejiyi seçeceğiyle doğrudan ilişkilidir. Manipölasyon stratejilerinin seçimi; bireyin kişilik özellikleri, hedef alınan kişinin duygusal ve bilişsel hassasiyetleri, ilişki dinamikleri, sosyal bağlam ve manipölasyonun nihai amacı gibi çok sayıda değişkenden etkilenmektedir (Austin ve O'Donnell, 2013; Hyde ve Grieve, 2018). Bu bağlamda, bazı bireylerin dolaylı ve örtük yöntemleri tercih ettiği görülürken, bazıları doğrudan ve tehdit edici taktiklerle manipölatif etki yaratmayı hedeflediği görölmektedir. Strateji seçimini anlamak, sadece manipölatorün niyetini açığa çıkarmakla kalmaz; aynı zamanda kurbanın direncini artırmaya ve ilişkisel farkındalığı geliştirmeye de katkı sağlar.

Palhus ve Williams (2002) tarafından “kişiliğin karanlık yönü” olarak ifade edilen kavram narsizm, makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerini içermektedir. Karanlık üçlü, bireylerin sosyal ilişkilerinde içten olmayan tutumlar sergiledikleri, vicdan ve empati gibi duygulardan yoksun oldukları ve kendi çıkarları doğrultusunda başkalarını araçsallaştırarak manipüle etme eğilimi gösterdikleri kişilik özelliklerine işaret eder. Bu özellikler, toplum tarafından genel olarak olumsuz değerlendirilen ve

sosyal uyumla çelişen eğilimler arasında yer alır (Vonk vd., 2015). Kişilik özellikleri, bireylerin manipülasyon stratejisi tercihlerini anlamada belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle Karanlık üçlü kişilik yapıları arasında yer alan makyavelizm, narsisizm ve psikopati eğilimleri, manipülatif davranışlara yönelik güçlü yordayıcılar olarak öne çıkmaktadır. Şenyuva ve Yavuz'un (2024) çalışmasında elde edilen bulgulara göre, makyavelist eğilimine sahip bireyler çoğunlukla kişilerarası ilişkilerde, strateji kullanımı, kendini gizleme ve kurban seçimi stratejilerini kullanmaktadır. Bu durum, makyavelist bireylerin manipülasyonu planlı ve sistematik bir strateji olarak benimsediklerini ve bu stratejileri kendi çıkarları doğrultusunda bilinçli biçimde tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Narsistik bireyler ise çoğunlukla onay arayışı ve üstünlük kurma ihtiyaçları doğrultusunda manipülasyon stratejilerini kullanmakta; psikopatik eğilimler ise empati eksikliği ve vicdansızlık gibi özelliklerle ilişkili olarak daha saldırgan manipülasyon biçimlerinin tercih edilmesini beraberinde getirmektedir. Bu bulgular, manipülasyon stratejisi seçiminin yalnızca durumsal değil, aynı zamanda bireyin kişilik yapısıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bireylerin manipülasyon amacıyla kullandıkları taktikler, bağlamdan ve zamandan bağımsız biçimde tutarlılıklar göstermektedir. Bu durum manipülasyon stratejisi seçiminin kişilik özellikleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, Eysenck Kişilik Anketi (EPQ) kapsamında değerlendirilen Nevrotizm puanları, özellikle gerileme ve sessizlikle cezalandırma gibi manipülasyon stratejilerinin kullanım sıklığıyla anlamlı biçimde pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Kişilerarası Sıfatlar Ölçeği (IAS) üzerinde yapılan değerlendirmelerde ise, hesapçı boyutunda yüksek puan alan bireylerin, çekicilik, sessizlik, mantıklı açıklama ve küçültme taktiklerini daha sık kullandıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca, mantıklı açıklama stratejisini tercih eden bireylerin hırslı boyutunda yüksek skorlar aldığı, buna karşın küçültme stratejisini tercih edenlerin ise tembel ölçeğinde yüksek puanlar aldığı tespit edilmiştir. Öte yandan, zorlama ve sessizlikle cezalandırma stratejileri, kavgacı eğilimlerle pozitif, uyumlu eğilimlerle ise negatif korelasyon göstermiştir (Buss vd., 1987). Bu bulgular, bireylerin sosyal çevrelerinde başvurdukları manipülasyon stratejilerinin, kişilik özellikleriyle anlamlı bir biçimde örtüştüğünü ve bu stratejilerin bireysel farklılıklar bağlamında tutarlı örüntüler sergilediğini ortaya koymaktadır.

Cinsiyet, bireylerin duygusal manipölasyon stratejilerini seçme eğilimlerinde belirleyici bir değişken olarak öne çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar, erkeklerin hem kötücül hem de sahte duygusal manipölasyon biçimlerine kadınlara kıyasla daha fazla başvurduğunu göstermektedir (Hyde vd., 2020). Bu durum, erkeklerin daha doğrudan ve hedef odaklı manipölatif davranışlar sergileme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmada, erkeklerin kadınlara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek manipölasyon puanları aldığı tespit edilmiş, özellikle yönetici pozisyonunda bulunan erkeklerin bu davranışları sergileme oranının daha da arttığı belirtilmiştir. Bu bulgular, toplumsal cinsiyet rollerinin ve hiyerarşik yapıların, duygusal manipölasyon davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Hyde ve arkadaşlarının (2024) belirttiği üzere, erkekler daha çok doğrudan ve iktidar odaklı stratejiler kullanırken, kadınların manipölasyon eğilimleri daha düşük düzeyde seyretmektedir.

Duygusal manipölasyon stratejileri seçiminde bir diğer faktör olan duygusal zeka, hem erkeklerde hem de kadınlarda duygusal manipölasyonla anlamlı ilişki göstermektedir (Hyde vd., 2020). Bu bulgu, duygusal becerileri yüksek bireylerin bu becerileri olumsuz ya da çıkarıcı biçimlerde de kullanabileceği fikrini desteklemektedir (Austin ve ark., 2007; Grieve ve Mahar, 2010). Duygusal zekaya yönelik araştırmalar genellikle pozitif ve prososyal yönüne odaklanmış ve onun stratejik ile “karanlık yönünü” göz ardı etmiştir (Jordan vd., 2007). Kilduff ve arkadaşlarına (2010) göre duygusal zeka; başkalarının duygularını gözlemleme ve yalnızca güçlü, etkili kişilere odaklanma; kendi duygularını bastırarak ya da sahte duygular sergileyerek izlenim yaratma; olayları kendi lehine çarpıtarak başkalarının duygularını yönlendirme; duygusal bilgi akışını kontrol ederek bilgi üstünlüğü sağlama biçimleriyle stratejik olarak da kullanılabilir.

1.2. Kişilik Özellikleri

“Kişilik” teriminin kökeni, Latince *persona* kelimesine dayanmaktadır. Persona, ilk olarak Antik Yunan tiyatrosunda sahnelenen oyunlarda kullanılan yüz maskelerini tanımlamak üzere kullanılmış; bu anlamıyla daha sonra Romalı oyuncular tarafından benimsenmiştir. Maske, sahnede bir rolü üstlenmeyi ve belli bir kimliği

görünür kılmayı simgeler. En yaygın etimolojik yoruma göre *persona*, Latince *per sonare* (içinden sesin geçmesi) ifadesinden türemiştir ve maskenin arkasındaki aktörün sesinin seyirciye ulaşmasını sağlayan bir araç olarak işlev gördüğüne işaret eder. Zamanla bu terim yalnızca fiziksel maskeyi değil, bireyin dış dünyaya sunduğu sosyal kimliği ve görünüşünü de tanımlamaya başlamıştır. Cicero'nun yazılarında *persona*, dört temel anlamda kullanılmıştır: bireyin başkalarına görüldüğü hali (gerçek benlik olmayabilir), yaşamda üstlendiği toplumsal rol, kişisel niteliklerin birleşimi ve ayrıcalıklı bir duruş veya saygınlık (Allport, 1937). Bu anlam çeşitliliği, *persona* kavramının soyutlaşarak günümüzdeki “kişilik” anlayışına evrilmesinin temelini oluşturmuştur.

Kişilik kavramı, bireyin çevresiyle kurduğu etkileşim biçimlerini şekillendiren ve zaman içinde tutarlılık gösteren içsel yapılar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Allport (1937), kişiliği bireyin çevresiyle etkileşim biçimlerini belirleyen dinamik organizasyonların bir toplamı olarak görürken; McCrae ve Costa (2006), kişiliği beş temel boyutta yapılandırılan ve bireyin davranışsal eğilimlerini ölçülebilir özellikler (trait) yoluyla tanımlayan psikolojik bir sistem olarak ele almıştır. Buna göre kişilik özellikleri, bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarında tutarlılık gösterme eğilimlerini yansıtan bireysel farklılık boyutlarıdır. Bireyde ancak belirli bir duygu, tutum ya da tarz, değişen koşullara rağmen kalıcılığını sürdürdüğünde bir kişilik özelliğinden söz edilebilir. Benzer şekilde, Amerikan Psikoloji Derneği'nin güncel tanımında da kişilik; bireyin kendine özgü, kalıcı ve tutarlı düşünce, duygu ve davranış örüntüleri olarak tanımlanmakta, bu örüntülerin çevresel uyaranlara verilen tepkilerde süreklilik sağladığı vurgulanmaktadır (APA, 2024).

Kişilik özelliklerinin birey yaşamındaki sürekliliği psikoloji literatüründe sıklıkla vurgulanan bir konudur. Ancak yapılan uzunlamasına araştırmalar, tüm kişilik boyutlarının aynı derecede tutarlı olmadığını göstermektedir. Özellikle dışadönüklük, açıklık ve nevroitiklik gibi boyutlar zaman içinde görece daha kararlı ve bireyin gençlik dönemindeki düzeyleriyle ileri yaş düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler sergilerken; uyumluluk ve sorumluluk boyutlarının bu ölçüde yüksek bir zamansal süreklilik göstermediği bulunmuştur. Bu durum, bazı kişilik özelliklerinin yaşam deneyimlerinden, sosyal rollerden ya da çevresel faktörlerden daha fazla etkilenecek zamanla biçimlenebileceğini ortaya koymaktadır. Örneğin, bireyin iş yaşamı,

toplumsal sorumlulukları ya da ailevi roller doğrultusunda daha uyumlu ya da sorumlu davranışlar geliştirmesi mümkündür. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kişilik hem doğuştan gelen eğilimleri yansıtan hem de yaşam boyunca şekillenmeye açık yönleri barındıran dinamik bir yapıdır (Soldz ve Vaillant, 1999). Nitekim, standartlaştırılmış ancak zaman içinde değişen durumlara maruz kalan bireylerin gösterdiği davranışsal tutarlılık da bu dinamik yapıya ışık tutmaktadır. Bireylerin farklı bağlamlardaki kişilik özelliği sergilemeleri incelendiğinde, davranış ortalamalarının yalnızca durumlara değil, bireyin kendisine özgü niteliklere dayalı olarak tutarlı kaldığı görülmüştür. Üstelik bu tutarlılık, hem özellik düzeyinde hem de bireyin kişisel davranış profilleri (ipsatif düzey) açısından anlamlı biçimde korunmaktadır. Bu durum, kişilikteki sürekliliğin yalnızca çevresel istikrarla değil, aynı zamanda bireyin içsel yapısıyla da ilişkili olduğunu ve kişiliğin bireyden kaynaklanan yönlerinin zaman içinde güçlü biçimde etkisini sürdürdüğünü göstermektedir (Fleeson ve Law, 2015).

Kişilik psikolojisi alanında kişiliği açıklamak için zaman içerisinde birçok farklı kuramsal yaklaşım geliştirilmiştir. Bu kuramlar arasında Freud'un psikanalitik kuramı, tipolojiye dayalı kuramlar (Jung), ihtiyaç temelli yaklaşımlar (Murray), öğrenme kuramları (Skinner, Bandura), özellik kuramları (Allport, Cattell, Eysenck) ve insancıl yaklaşımlar (Rogers, Maslow) yer almaktadır. Her biri kişilik yapısını farklı bakış açılarından ele alsa da, özellikle bireyler arası farklılıkları ölçülebilir biçimde tanımlamayı hedefleyen özellik temelli modeller, günümüzde bilimsel araştırmalarda daha yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu bağlamda, son yıllarda hem geçerliliği hem de evrenselliği ile öne çıkan Beş Faktör Kişilik Modeli (Big Five) ve Eysenck Kişilik Özellikleri modelleri kişilik araştırmalarında en çok başvurulan kuramsal çerçeve haline gelmiştir.

1.2.1. Beş Faktör Kişilik Modeli

Beş Faktör Kişilik Modeli'nin kökeni, 20. yüzyılın ortalarında kişiliği betimleyen sözcüklerin sınıflandırılması yoluyla sistematik bir kişilik yapısı geliştirme çabalarına dayanmaktadır. İlk olarak Allport ve Odbert (1936), İngilizce'de yaklaşık 18.000 kişilik tanımlayıcı terimi derlemiş ve bunlardan 4.500'ünü kalıcı kişilik özellikleri olarak sınıflandırmıştır. Bu listeyi temel alan Raymond B. Cattell (1943),

171 kişilik ölçeği geliştirmiş ve daha sonra bunları 35 özellik kümesi hâlinde yeniden organize etmiştir. Cattell'in çalışmaları, daha sonra farklı araştırmacılar tarafından dik dönme yöntemleriyle analiz edildiğinde, tutarlı biçimde beş temel faktör ortaya çıkmıştır (Tupes ve Christal, 1961; Norman, 1963; Digman ve Takemoto-Chock, 1981).

Bu beş faktör yapısı, zamanla çok sayıda çalışmada tekrar doğrulanmış ve özellikle Goldberg (1990) ile McCrae ve Costa (1992) tarafından sistematik ve geçerli bir model olarak yapılandırılmıştır. Böylece “Beş Büyük Faktör” modeli, günümüzde kişilik araştırmalarında en yaygın kullanılan kuramsal çerçeve hâline gelmiştir. Aşağıda, her bir genel kişilik faktörü ile bu faktörlerin altında yer alan özgül kişilik özellikleri, ilgili alan yazındaki araştırma bulguları ve araştırmacıların görüşleri doğrultusunda ayrıntılı biçimde açıklanmıştır.

1.2.1.1. Dışadönüklük (Extroversion)

Dışadönüklük, bireyin sosyal etkileşimlere duyduğu ilgi, enerji düzeyi ve olumlu duygular yaşama eğilimi ile tanımlanan temel bir kişilik boyutudur. Bu özellik, bireyin dış dünyaya açıklığını ve sosyal ilişkilerdeki aktifliğini yansıtır (McCrae ve John, 1992). Yüksek dışadönüklük puanına sahip bireyler genellikle sosyal, enerjik, konuşkan, iyimser, eğlenceye düşkün ve sevecen kişilerdir. Buna karşılık içedönük bireyler daha az sosyal, sessiz, içe dönük, temkinli ve duygusal olarak daha az dışavurumcudur.

Güncel literatür, dışadönüklüğün sadece sosyal etkileşimlerdeki aktifliği değil, aynı zamanda bireyin olumlu duygular yaşama sıklığını da etkilediğini ortaya koymaktadır. Öyle ki, bireyin doğuştan dışadönük bir kişilik yapısına sahip olup olmamasından bağımsız olarak, anlık olarak dışadönük davranışlar sergilediği durumlarda daha yüksek düzeyde mutluluk deneyimlediği gözlemlenmiştir (Preissler, 2021). Katılımcıların bir hafta boyunca dışadönük, bir hafta boyunca ise içedönük davranışları istendiği bir diğer çalışmada; bu davranışsal değişikliklerin iyi oluş üzerindeki etkisi gözlemlenmiştir. Bireylerin dışadönük biçimde davrandıklarında psikolojik iyi oluş düzeylerinin anlamlı şekilde arttığını, içedönük biçimde davrandıklarında ise bu düzeyin azaldığını göstermektedir (Margolis ve Lyubomirsky,

2020). Bu bulgu, dışadönüklüğün yalnızca kalıcı bir kişilik özelliği olarak değil, aynı zamanda geçici davranışsal eğilimler bağlamında da öznel iyi oluş üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir.

Bilişsel düzeyde ise dışadönük bireyler duygusal uyarıcılara karşı daha yoğun tepkiler gösterme eğilimindedir. Pozitif duygulara daha yatkın olan bu kişiler, dış uyaranlar aracılığıyla (örneğin bir müzik parçası ya da sosyal bir etkileşim sayesinde) duygudurumlarını daha kolay şekilde yükseltebilirler. Bu da onların çevreyle kurdukları etkileşimlerden daha fazla tatmin elde etmelerine ve daha canlı bir yaşam deneyimi sürdürmelerine olanak tanır (Fox ve Moore, 2021).

Bu bağlamda dışadönüklük, bireyin içsel enerji kaynaklarını nasıl kullandığını, sosyal çevreyle nasıl ilişki kurduğunu ve yaşam deneyimlerine verdiği bilişsel-duygusal tepkileri bütüncül biçimde açıklayan kapsamlı bir kişilik özelliğidir.

1.2.1.2. Uyumluluk (Agreeableness)

Uyumluluk (agreeableness), bireylerin başkalarıyla olan ilişkilerinde ne kadar iş birliğine açık, yardımsever, hoşgörülü ve nazik olduklarını yansıtan bir kişilik boyutudur. McCrae ve Costa (1992) tarafından geliştirilen beş faktör kişilik modeli çerçevesinde, bu boyut uyumlu sosyal ilişkiler kurma kapasitesini ölçer. Uyumluluk; duygusal, kişilerarası ve tutumsal yönleriyle diğer kişilik boyutlarından ayırt edilebilir ve kendi içinde çeşitli alt özellikler içerir: güven (trust), fedakârlık (altruism), uyum (compliance), tevazu (modesty), empati (tender-mindedness) gibi nitelikler bu boyutun yapı taşlarını oluşturur. Graziano ve Eisenberg (1997)'e göre uyumluluk, bireyin davranışsal eğilimlerinden ziyade, sosyal motivasyon temelli bir kişilik boyutu olarak tanımlanır. Bu yaklaşıma göre, yüksek uyumluluğa sahip bireyler, başkalarıyla olumlu ilişkiler kurma ve sürdürme konusunda daha güçlü bir motivasyona sahiptir. Uyumlulukla ilişkili çatışma çözme yöntemleri, iş birliği düzeyi, sosyal duyarlılık gibi çeşitli sosyal davranışlar bu temel motivasyonel farkla açıklanabilir. Ahadi ve Rothbart (1994) ise uyumluluğun gelişimsel temelini, çocuklukta ortaya çıkan çaba kontrolü mekanizmasına dayandırır. Çaba kontrolü, bireyin bencil dürtüler gibi baskın bir tepkiyi bastırarak, empati gibi daha az baskın ama sosyal olarak uygun bir tepkiyi sergileme yetisidir. Uyumluluk, duyguların düzenlenmesiyle ilişkilidir ve bireyin

benmerkezci duygular yerine başkalarına yönelik empatik endişeyi ön plana çıkarma kapasitesiyle tanımlanır.

Uyumluluğu yüksek bireyler genellikle daha empatik (Oyanık, 2021; Zohoorian vd., 2022), yardımsever (Amormino vd., 2025; Çer ve Eysel, 2021), barışçıl (Cavarra vd., 2021), başkalarının çabalarını fark etme ve buna karşılık verme (Han vd., 2021) ve başkalarının ihtiyaçlarına daha duyarlı (Kallianou, 2024) özelliklerini taşıırken; düşük uyumluluk düzeyine sahip bireyler daha çatışmacı (Scholz vd., 2022), kuşkucu (Alarcon vd., 2022), rekabetçi ve bireysel çıkarlarını önceleyen tutumlar (Fong vd., 2021) sergileyebilir. McCrae ve Costa'ya göre, bu boyutun kişilik gelişiminde ve sosyal uyumda önemli yeri vardır ve bireylerin sosyal işlevselliklerini doğrudan etkiler.

Bu çerçevede uyumluluk, bireyin kişisel çıkarlarını geçici olarak arka plana atarak başkalarının ihtiyaçlarına duyarlılık göstermesi, çatışma yerine iş birliği arayışında olması ve yardım etme davranışına yönelik içsel motivasyon taşıması ile karakterize edilebilir.

1.2.1.3. Sorumluluk (Conscientiousness)

Sorumluluk (Conscientiousness), bireyin amaçlarına ulaşmak için planlı, organize ve disiplinli bir şekilde hareket etme eğilimini yansıtan bir kişilik boyutudur. McCrae ve Costa'nın (1992) Beş Faktör Kişilik Modeli kapsamında tanımladığı bu boyut; bireyin öz disiplini sürdürme, dürtülerini kontrol etme, uzun vadeli hedeflere yönelik çaba gösterme ve görevlerini sorumluluk bilinciyle yerine getirme kapasitesiyle ilişkilidir. Bu kişilik özelliği, yetkinlik, düzen, görev bilinci, başarıya yönelim, öz disiplin ve temkinlilik gibi alt boyutlar çerçevesinde değerlendirilir. Yüksek düzeyde sorumluluk gösteren bireyler, etik davranışlara önem verir, güvenilir ve üretkendir; aynı zamanda haz erteleme becerisine sahiptir. Buna karşılık, düşük sorumluluk düzeyine sahip bireyler genellikle düzensiz, ertelemeye yatkın, dikkatsiz ve hedef yönelimi düşük bireyler olarak tanımlanır.

Sorumluluk kişilik boyutu, bireyin kendini denetleme, görev bilinci taşıma, planlı ve organize davranma gibi eğilimlerini yansıtan temel bir özelliktir. Sorumluluk düzeyi yüksek bireyler hedefe yönelik motive olma, öngörülebilir çevreleri tercih

etme, kişiler arası sorumluluk alma, görevlerine bağlılık gösterme, sebat etme ve özdenetim sağlama gibi iş başarısını destekleyen birçok özelliğe sahiptir. Ayrıca bu kişiler, geleneksel hedeflerde daha başarılı olma, uzun vadeli çabaları sürdürebilme ve yüksek performans gösterme eğilimindedir (Wilmot ve Ones, 2019). Sorumluluğun, iş başarısına olan katkısının bilişsel performanstan değil, daha çok motivasyonel ve davranışsal süreçlerden kaynaklanmaktadır. Yüksek sorumluluğa sahip bireylerin başarıları, zeka ya da bilişsel kapasiteden çok öz disiplin, planlılık ve hedefe bağlılık gibi davranışsal eğilimlerle açıklanabilmektedir (Nicolau vd., 2023).

1.2.1.4. Nevrotizm (Neuroticism)

Nevrotizm, bireyin duygusal istikrar düzeyini ve stres karşısındaki tepkilerini yansıtan bir kişilik boyutudur. Bu boyut, bireyin olumsuz duygusal yaşantılara karşı ne derece hassas olduğunu ve içsel dengesini ne ölçüde koruyabildiğini ortaya koyar. McCrae ve Costa'nın (1992) modelinde nevrotizm; kaygı (anxiety), düşmanlık (hostility), depresyon, öz-bilinç (self-consciousness), dürtüsellik (impulsiveness) ve savunmasızlık (vulnerability) gibi alt boyutlar aracılığıyla tanımlanır. Nevrotik bireyler genellikle gergin, kendine acıyan, alıngan, duygusal olarak kararsız, endişeli ve stres karşısında kırılgan yapıdadır. Bu kişiler ince ruhlu, kolayca incinen, kendini yetersiz hisseden ve değişken ruh hâlleri yaşayan bireylerdir. Düşük nevrotizm düzeyine sahip bireyler ise daha duygusal olarak dengeli, stresle başa çıkma konusunda becerikli ve ruhsal anlamda daha dirençlidir (McCrae ve Costa, 1992).

Nevrotizm, bireyin olumsuz duygusal durumları deneyimlemeye yatkınlığını ifade eden bir kişilik boyutudur. Bu özellik, duygusal dengesizlik, kaygı, öfke, depresyon ve düşük stres toleransı gibi çeşitli psikolojik tepkilerle ilişkilidir. Yüksek nevrotizm düzeyine sahip bireyler yalnızca daha fazla küçük stresli olay yaşamamakta, aynı zamanda bu olaylara çok daha yoğun duygusal tepkiler vermektedir. Dahası, bu yoğun tepkiler, olaylara maruz kalmaktan yaklaşık iki kat daha fazla psikolojik sıkıntıyı açıklamaktadır. Bu da nevrotizmin, stresli yaşam olaylarına karşı verilen içsel tepkiler aracılığıyla bireyin ruh sağlığını etkilediğini göstermektedir. Nevrotik bireyler diğer bireylere göre stres yönetimi stratejilerinin geliştirilmesine daha çok ihtiyaç duyarlar (Bolger ve Schilling, 1991). Yüksek nevrotizm sergileyen bireyler, yüz

ifadeleri gibi sosyal sinyallerin yorumlanmasında, yüksek düzeyde nevrozizm gösteren bireylerin, belirsiz ya da hafif olumsuz ifadeleri bile tehditkâr ya da negatif olarak algılama eğilimindedirler (Hopkins vd., 2021). Bu durum nevrozik bireylerin çevresel tehditleri algılama eşiğinin düşük olduğunu ve bu algının sosyal etkileşimlerde stres ve yanlış anlamalara yol açabileceğini düşündürmektedir. Yüksek düzeydeki nevrozizm, bireyleri kaygı (Regzedmaa vd., 2024), madde bağımlılığı (Fodstad vd., 2022), bedensel belirti bozuklukları (Petersen vd., 2024) ve yeme bozuklukları (Berengüí ve Castejón, 2023; Patwari ve Vajpayee, 2022) gibi pek çok psikopatoloji türüne karşı daha savunmasız hâle getirir. Özellikle madde kullanımına yönelik birçok olumsuz davranış, nevrozik bireylerin yaşadıkları huzursuzluk, yoğun kaygı, çökkünlük ve duygusal dengesizlik gibi durumları hafifletme veya bastırma çabalarıyla ilişkilidir.

1.2.1.5. Açıklık (Openness)

Deneyime açıklık bireyin yeni deneyimlere, soyut düşüncelere ve estetik duyarlılığa karşı gösterdiği ilgiyi ve zihinsel esnekliği yansıtan bir kişilik boyutudur. McCrae ve Costa'nın (1992) Beş Faktör Kişilik Modeli kapsamında bu boyut; hayal gücü, estetik ilgi, duygusal derinlik, entelektüel merak ve yeniliğe açıklık gibi özellikleri kapsar. Yüksek açıklık düzeyine sahip bireyler yaratıcı, hayal gücü güçlü, özgün fikirlere açık ve çeşitli deneyimlere karşı hevesli olurken; düşük açıklık düzeyindeki bireyler ise geleneksel, muhafazakâr, yeniliğe karşı temkinli ve soyut düşünceye daha az yatkın bireyler olarak tanımlanır. Bu kişilik özelliği, bireyin yalnızca yeni fikirlere değil aynı zamanda duygulara, sanata, değerlere ve yaşantılara açıklığını da içerir. Buradan yola çıkarak açıklık boyutunun hem bilişsel hem de duygusal yönleriyle çok boyutlu bir kişilik alanı olduğu söylenebilir.

DeYoung (2014), açıklığın yalnızca yeni fikirlere değil aynı zamanda farklı duygusal yaşantılara, değerlere ve sanatsal deneyimlere açıklık anlamına geldiğini ifade etmiş ve bu özelliği hem “deneyime açıklık” hem de “zihinsellik” boyutlarıyla ele almıştır. Açıklık, bireyler arasında karmaşık bilgi örüntülerini arama, algılama, anlama, değerlendirme ve kullanma eğilimleri bakımından ortaya çıkan bireysel farklılıkları yansıtan, ampirik temelli bir kişilik boyutudur. Bu boyut, bilişsel keşif

sürecini temel alır ve bilişi yalnızca akıl yürütme ile sınırlı tutmadan algısal süreçleri de içerecek şekilde geniş bir çerçevede ele alır. Yüksek açıklık düzeyine sahip bireyler genellikle sanatsal ve entelektüel ilgilere açık (Chamorro- Premuzic vd., 2009; Kaufman, 2013; Kaufman vd., 2016), yaratıcı ve soyut düşünmeye (Dollinger vd., 2010; Tan vd., 2016) eğilimlidir. Açıklık/zihinsellik, bireyin dünyayı nasıl algıladığına, bilgiye nasıl yaklaştığına ve düşünsel esnekliğine dair kapsamlı bilgiler sunar.

Beş Faktör Modeli, kişilik özelliklerini tanımlamada geniş bir kuramsal çerçeve sunmakla birlikte, bu çalışmada veri toplama aracı olarak farklı bir kuramsal yaklaşım benimsenmiştir. Hans J. Eysenck tarafından geliştirilen Üç Faktörlü Kişilik Kuramı, kişiliği daha sınırlı ama biyolojik temelli boyutlar üzerinden açıklamaya çalışır. Eysenck'in modeli, kişiliği oluşturan temel yapıların genetik ve fizyolojik temellere dayandığını öne sürerek, psikolojide deneysel doğrulaması yapılabilir bir kişilik anlayışı geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda, tez kapsamında kişilik özelliklerini değerlendirmek amacıyla Eysenck'in kuramına dayanan ve dışadönüklük, nevrotizm ve psikotizm boyutlarını içeren Kısa Kişilik Anketi (EPQ-RS) kullanılmıştır. Aşağıda bu kuramsal çerçeve ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

1.2.2. Eysenck Üç Faktörlü Kişilik Kuramı

Eysenck'in kuramı iki ana unsurdan oluşur: tanımlayıcı ve nedensel boyutlar. Tanımlayıcı boyut, kişilik özelliklerini belirlemek için faktör analizine dayanırken, nedensel boyut bu özelliklerin fizyolojik temellerini açıklamak amacıyla deneysel araştırmalardan yararlanır. Bu ikili yapı, kuramın bilimsel geçerliliğini artırmak için birbirini tamamlar. Eysenck, kişilik araştırmalarında araştırmacı ve deneysel psikolojinin bir arada çalışması gerektiğini savunur. Yalnızca korelasyonel analizler sınırlı bilgi sağlarken, deneysel yaklaşımlar kuramların nedensel açıklamalarla test edilmesini mümkün kılar. Bu bağlamda Eysenck, uyarıluluk düzeyi kavramına dayalı bir biyolojik model öne sürer. Bu modele göre, bireylerin dış çevresel uyarıcılara verdikleri fiziksel tepkiler onların kişilik özellikleriyle doğrudan ilişkilidir. Özellikle içedönüklük-dışadönüklük eksenini, bireylerin fizyolojik tepkilerinde anlamlı farklılıklar gösterir. Örneğin, içedönük bireyler daha yüksek uyarılma düzeyine sahip

oldukları için daha erken tepki verirken, dışadönükler daha fazla uyarana ihtiyaç duyar. Ayrıca, optimal uyarılma düzeyi hem bilişsel performans hem de hedonik ton (öznel mutluluk/hoşnutluk düzeyi) açısından önem taşır. Yani uyarılma düzeyi çok düşük ya da çok yüksek olduğunda performans ve memnuniyet azalır. Bu çerçevede, dışadönükler genellikle daha fazla dışsal uyarana ihtiyaç duyarken, içedönükler sessiz ve az uyarıcı ortamları tercih eder (Eysenck, 1981).

1.2.2.1. Dışadönüklük

Dışadönüklük, bireylerin sosyal etkileşimlere açıklığı, çevresel uyarıcılara duyarlılığı ve dürtüsel davranışlara olan yatkınlığıyla tanımlanan temel bir kişilik boyutudur. Eaves ve Eysenck (1975) tarafından yürütülen bir çalışmada, bu boyut sosyallik (sociability) ve dürtüsellik (impulsiveness) olmak üzere iki temel bileşen üzerinden ele alınmıştır. Sosyallik, bireyin diğer insanlarla birlikte olma arzusunu, sosyal ortamlardan keyif alma düzeyini ve dışa dönük iletişim davranışlarını ifade ederken; dürtüsellik ise ani kararlar verme, plan yapmadan hareket etme ve düşük özdenetim gibi özelliklerle karakterize edilir. Araştırmaya göre bu iki bileşen birlikte varyasyon gösterebilirken belirli ölçüde de bağımsızdırlar. Yüksek düzeyde dışadönüklük gösteren bireyler, sosyal ilişkiler kurma konusunda istekli, enerjik, hızlı tepki veren ve çevresel uyarıcılara açık bir profile sahipken; düşük düzeyde dışadönüklük gösteren bireyler, daha içe kapanık, sakin, sosyal etkileşimlerden uzak durmayı tercih eden ve davranışlarını daha kontrollü biçimde sürdüren bireylerdir.

Eaves ve Eysenck ve (1975) tarafından yürütülen çalışmada dışadönüklüğün iki temel bileşeni olan sosyallik ve dürtüsellüğün genetik ve çevresel belirleyicileri ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, her iki özelliğin varyasyonu ve birlikte değişimi hem genetik hem de çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Özellikle bu iki özelliğin birleşimiyle elde edilen dışadönüklük puanının, bireyler arasındaki genetik ve çevresel farklılıkları ayırt etmede güçlü bir araç olduğu saptanmıştır. Genetik korelasyonun 0.42, çevresel korelasyonun ise 0.66 olarak ölçülmesi, genetik ve çevresel etkileşimin önemini vurgulamaktadır. Bulgular, dışadönüklüğün yaklaşık %40'ının genetik faktörlere dayandığını, bu genetik etkinin ise çoğunlukla katkılayıcı (additive) nitelikte olduğunu göstermektedir. Çevresel

etkiler ise daha çok bireye özgü düzeyde ortaya çıkmakta ve kalan %60'lık varyasyonu açıklamaktadır. Aile ortamının etkisinin düşük bulunması, bireysel deneyimlerin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırmada eş seçiminin bu kişilik özellikleri bakımından rastlantısal olduğu ve cinsiyete bağlı genetik farklılıkların dikkate değer olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgular, dışadönüklüğün genetik olarak anlamlı bir boyut olduğunu, ancak çevresel etkenlerle şekillendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Dışadönük bireyler, düşük uyarıcı ortamlarda kendi kendilerini uyarma eğilimindedir. Tranel'in (1962) duysal yoksunluk deneyinde, dışadönüklerin deneyin 'hiçbir şey yapmama' talimatlarını göz ardı ederek hareket ettikleri ve çevreyle etkileşime girdikleri gözlemlenmiştir. Bu davranışsal stratejiler, uyarım eksikliğini telafi etmeye yönelik bir başa çıkma mekanizmasıdır. Bu durum, EEG kayıtlarında dışadönük bireylerde gözlenen yüksek uyarılmışlık düzeylerinin, aslında doğrudan fizyolojik bir farktan ziyade, dışsal uyarım arayışına dayalı kendini uyarma davranışlarından kaynaklandığını göstermektedir (Eysenck, 1983).

1.2.2.2. Nevrotizm

Eysenck'e göre nevrotizm, bireyin duygusal kararsızlığa ve strese karşı aşırı hassasiyet gösterme eğilimini ifade eden bir kişilik boyutudur. Bu boyut, bireyin bilişsel olarak tehditleri abartma, duygusal olarak kolayca kaygılanma, ve davranışsal olarak aşırı tepkiler verme gibi özelliklerle tanımlanır (Eysenck ve Eysenck, 1985). Genel kabul gören görüşe göre, kişilik varyasyonunun önemli bir kısmı; bireyin duygusal tepkiselliği, endişelenme eğilimi, olumsuz duygudurumlara yatkınlığı ve psikopatolojiye eğilimi gibi özelliklerle, yani en yaygın tanımıyla nevrotizm ile açıklanabilmektedir (Claridge ve Davis, 2001).

Nevrotizm, bireyin çevresel stresörlere karşı yüksek duyarlılık göstermesi (Chu vd., 2015), olumsuz duygulara eğilimli olması ve duygusal dengesizlik yaşamasıyla karakterize edilen temel bir kişilik boyutudur. Bu özellik, bireylerin tehditleri abartma eğilimini, yoğun kaygı, suçluluk ve öfke duygularını deneyimlemesini ve stresli durumlara karşı düşük tolerans göstermesini beraberinde getirir. Jeronimus ve arkadaşlarının (2016) yürüttüğü kapsamlı meta-analiz çalışması, yüksek nevrotizm düzeyinin depresyon ve anksiyete gibi duygudurum bozuklukları

için transdiagnostik bir risk faktörü olduğunu ortaya koymuştur. Stresli yaşam olaylarının, özellikle sosyal çatışma, dışlanma veya öngörülemeyen travmaların, nevrotizm düzeylerinde kalıcı artışlarla ilişkili olabileceği görülmüştür (Bertus, 2015).

Claridge ve Davis (2001) tarafından yürütülen kapsamlı araştırmanın sonuçlarına göre nevrotizm, tek başına ele alındığında kişilik yapısı hakkında sınırlı bilgi sunmakta ve farklı psikolojik bozuklukları birbirinden ayırt etmede yetersiz kalmaktadır. Ancak başka kişilik boyutlarıyla birlikte değerlendirildiğinde daha işlevsel hale gelmektedir. Özellikle dışadönüklük, şizotipi, narsisizm veya obsesiflik gibi bozukluğa özgü yapılarla birlikte kullanıldığında, bireyin psikolojik eğilimlerini ve risk profillerini belirlemede daha anlamlı sonuçlar verebilmektedir (Conway vd., 2024). Nevrotizm, genel olarak duygusal hassasiyeti ve psikopatolojiye yatkınlığı yansıtan geniş kapsamlı bir yapı olmakla birlikte, bu özelliği hem gücünü hem de sınırlılığını oluşturur. Yapısal açıdan nevrotizm, çeşitli bozukluk türlerinin ortak özelliği olarak görülebilir; dinamik açıdan ise kişilik eğilimlerinin sağlıklı mı yoksa sağlıklı mı biçimde dışa vurulacağını etkileyen bir düzenleyici (moderator) rol üstlenebilir. Nevrotizm bu bağlamda, bireyde halihazırda var olan özellikleri güçlendirip uç noktalara taşıyabilir ve böylece adaptif eğilimlerin patolojik davranışlara dönüşmesine neden olabilir. Örneğin, sağlıklı düzeyde narsisizm bireyin bedenine yönelik olumlu tutum geliştirmesini sağlarken, nevrotizmin yüksek olduğu durumlarda bu eğilim beden takıntısına ve yeme bozukluklarına dönüşebilir. Bu nedenle, nevrotizm; kaygı, depresyon, öfke ya da yenilik arayışı gibi farklı duygusal durumlarla birleşerek, kişilik yapısının birçok yönüyle etkileşime giren çok yönlü bir kişilik boyutu olarak değerlendirilmektedir (Claridge ve Davis, 2001).

Nevrotizm; duygusal hassasiyet, bilişsel aşırı uyarılmışlık ve davranışsal tepkisellikle etkileşerek psikopatolojide önemli bir belirleyici olmaya devam etmektedir. Bu nedenle nevrotizm, yalnızca bireyin ruhsal bozukluklara yatkınlığını belirlemekle kalmaz; aynı zamanda kişilik yapısının farklı bileşenleriyle etkileşerek, adaptif eğilimlerin sağlıklı davranışlara dönüşmesinde bir dönüştürücü rol oynar. Dolayısıyla, klinik psikoloji uygulamalarında hem tanısal süreçlerde hem de önleyici müdahalelerde dikkate alınması gereken temel bir kişilik boyutu olarak değerlendirilmektedir.

1.2.2.3. Psikotizm

Eysenck'in kuramına göre psikotizm, bireyin kişilik özelliklerinin prososyal (toplum yanlısı) eğilimlerden antisosyal ve psikotik eğilimlere kadar uzanan sürekli bir boyut üzerinde yer aldığı bir yapıdır. Bu boyutun bir ucunda, altruistik (özgeci), sosyalize olmuş, empatik ve geleneksel değerlere bağlı bireyler yer alırken; diğer ucunda suç eğilimli, dürtüsel, düşmanca, saldırgan ve psikopatik özellikler gösteren bireyler bulunmaktadır. Psikotizm düzeyinin daha da yükselmesiyle birlikte, bireylerde şizoid ve şizotipal özellikler, tek kutuplu depresyon, afektif bozukluklar, şizoafektif bozukluklar ve şizofreni gibi klinik belirtilere kadar uzanan bir psikopatoloji yelpazesi ortaya çıkabilir. Bu yapı, yalnızca patolojik davranışları değil, aynı zamanda toplumsal normlara karşı duyarsızlık, empati eksikliği, düşük suçluluk duygusu ve sıra dışı düşünce kalıpları gibi kişilik özelliklerini de içerir. Eysenck, psikotizmin bir "ya hep ya hiç" kategorisi değil, tüm bireylerde farklı derecelerde gözlemlenebilen bir kişilik sürekliliği olduğunu vurgular. Bu nedenle psikotizm, hem normal birey farklılıklarını açıklamada hem de psikopatolojik eğilimleri anlamada temel bir kişilik boyutu olarak kabul edilir (Eysenck, 1992).

Psikotizm boyutunun biyolojik temelleri üzerine yapılan çalışmalar, bu kişilik özelliğinin önemli ölçüde kalıtsal olduğunu göstermektedir. Heath, Eaves ve Martin'in (1990) ikizler üzerinde gerçekleştirdiği öncü çalışmada, psikotizmin kalıtsal oranının %40 ila %60 arasında değiştiği rapor edilmiş; bu kişilik boyutunun erkeklerde daha yüksek puanlarla ifade edildiği ve bu farklılığın hem genetik hem de çevresel faktörlerle ilişkili olabileceği vurgulanmıştır. Bu bulgular, psikotizmin dışadönüklük ve nevrotizm gibi diğer kişilik boyutlarından bağımsız, özgün bir yapı sergilediğine ve ölçümsel olarak daha heterojen olduğuna işaret etmektedir. Bu sonuçlar, daha büyük örneklemlemlerle yapılan sonraki araştırmalarla da desteklenmiştir. Örneğin, Keller ve arkadaşları (2005), yetişkin ikiz ve kardeşlerden oluşan 12.913 kişilik bir örnekleimde psikotizm için %28–33 arasında değişen geniş kalıtım oranları tespit etmiştir. Benzer şekilde, Eaves ve arkadaşlarının (1999) 29.691 kişilik yetişkin örnekleminde bu oran %8 ila %29 arasında değişmiştir. Tüm bu çalışmalar, genetik katkının anlamlı

olduğunu ve kişilik farklılıklarının büyük ölçüde bireye özgü çevresel etkiler ve genetik miras yoluyla şekillendiğini ortaya koymaktadır.

1.3. Yaşam Doyumu

Yaşam doyumunu (life satisfaction) anlayabilmek için öncelikle “doyum” kavramının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Doyum, ya da bir başka ifadeyle tatmin, organizmanın fizyolojik ya da psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasıyla, bu ihtiyaçlar öncesindeki denge durumuna geri dönmeleridir (Budak, 2003). Yaşam doyumunu kavramı, tarihsel olarak insan davranışının temel motivasyonlarından biri olarak kabul edilen iyi oluşun (well-being) pozitif boyutuyla ilgilidir. Her ne kadar filozoflar yüzyıllar boyunca iyi oluşu en yüce amaç olarak değerlendirmiş olsa da, psikoloji literatürü uzun süre bu alanı ihmal etmiş, özellikle olumlu öznel deneyimlere yönelik araştırmalar sınırlı kalmış, olumsuz deneyimler ön planda yer almıştır. Ancak son yıllarda davranışsal ve sosyal bilimlerdeki gelişmelerle birlikte, yaşam doyumunu ve genel iyi oluş üzerine yürütülen kuramsal ve ampirik çalışmalar kayda değer bir ivme kazanmıştır. Öznel iyi oluş literatürü, bireylerin yaşamlarını olumlu biçimde nasıl ve neden deneyimlediklerini; bu deneyimlerin hem bilişsel değerlendirmeler hem de duygusal tepkiler yoluyla nasıl şekillendiğini incelemektedir. Bu kapsamda mutluluk, yaşam doyumunu, moral düzeyi ve pozitif duygulanım gibi farklı alt kavramlar etrafında şekillenen çalışmalara yer verilmektedir (Diener, 1984).

Lyubomirsky (2013) öznel iyi oluşu, “kişinin yaşamının iyi, anlamlı ve değerli olduğuna dair bir algıyla birleşen, neşe, memnuniyet veya pozitif bir iyi oluş deneyimi” olarak tanımlar. Benzer biçimde, Diener, Oishi ve Lucas (2003) öznel iyi oluşu; bireylerin yaşamlarını —hem o an için hem de geçmiş yıl gibi daha uzun dönemler açısından— nasıl değerlendirdiklerini konu alan bilimsel bir analiz olarak ifade eder. Bu değerlendirme, bireylerin olaylara verdikleri duygusal tepkileri, ruh hallerini ve evlilik ile iş gibi çeşitli yaşam alanlarına yönelik doyum yargılarını da kapsar. Öznel iyi oluş ve yaşam doyumunu, bireylerin yaşamlarında sahip olduklarından ya da karşılaştıkları durumlardan çok, bu koşulları nasıl değerlendirdikleri ve hissettikleri ile ilgilidir. Araştırmalar, bireyin yaşamındaki nesnel koşullarla bu koşullara ilişkin öznel algısı arasındaki ayrımı açık biçimde ortaya koyar. Örneğin,

görece zengin ve sağlıklı pek çok kişi mutsuz olabilirken; görece yoksul veya hasta bireyler, yaşamlarını yine de anlamlı ve keyifli bulabilmektedir (Diener vd., 2003; Lyubomirsky, 2013). Burada bireyler, yaşamlarının özel bir parçasından değil genelinden yola çıkarak kendi yaşamlarına dair yargılarda bulunurlar. Bilişsel değerlendirme sürecinde yalnızca olumlu ve olumsuz duyguların dengesi yeterli değildir; aynı zamanda bireylerin, kendi belirledikleri ölçütlere dayanarak yaşamlarına ilişkin kapsamlı bir yargıda bulunmaları gerekmektedir (Shin ve Johnson, 1978).

Appleton ve Song'un (2008) çalışmasında, yaşam doyumunu etkileyen faktörleri çok boyutlu bir çerçevede ele almıştır. Bu kapsamda bireylerin yaşamdan duyduğu memnuniyetin yalnızca gelir düzeyleriyle sınırlı olmadığı, aynı zamanda mesleki konum, toplumsal statü, sosyal hareketlilik, refah hizmetleri, devlet politikaları ve sosyal ilişkiler gibi çeşitli unsurlardan etkilendiği ortaya konmuştur. Hanehalkı geliri, bireyin kendi geliriyle geçmiş kazancını ve çevresindekilerle karşılaştırması, ekonomik doyum açısından kritik rol oynarken; mesleki başarı, mevcut iş ve statü gibi öğeler kişinin kendilik algısını ve özsaygısını şekillendirmektedir. Ayrıca iş güvencesi, terfi olasılığı ve yeteneklerin tanınması gibi unsurlar da sosyal hareketliliği etkileyerek doyum üzerinde belirleyici olmaktadır. Sağlık güvencesi, konut koşulları ve ulaşım gibi maddi refah göstergeleri; temel gıda ve ihtiyaç ürünlerinin fiyatlarıyla birlikte, devletin sağladığı altyapı ve çevresel koşullar da bireyin yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Son olarak, aile içi ilişkiler, evlilik memnuniyeti, eşin gelir ve statüsü gibi sosyal bağlar ve yakın çevreyle olan ilişkiler de bireyin yaşamdan duyduğu genel memnuniyeti şekillendiren önemli sosyal faktörler arasında yer almaktadır. Buradan yola çıkarak yaşam doyumunun sabit kalmadığı, zaman içinde anlamlı değişiklikler gösterdiği söylenebilir. Bu değişimler, kişinin yaşadığı önemli yaşam olayları, psikolojik özellikleri, sosyal ilişkileri ve çevresel koşullar gibi pek çok faktörden etkilenmektedir (Fujita ve Diener, 2005).

Ekonomik göstergeler; hem anlık duygularla ilgili deneyimsel iyi oluşun hem de yaşamın genel değerlendirmesiyle ilgili değerlendirici iyi oluşun, gelir arttıkça doğrusal olarak yükseldiğini ortaya koymaktadır. Yüksek gelir hem günlük mutluluğu hem de yaşamdan genel memnuniyeti artırmaya devam etmiştir (Mauro vd., 2025). Bununla birlikte, bu nesnel koşullar bireyin bu koşulları nasıl algıladığıyla birlikte değerlendirilmelidir; çünkü yaşam doyumunun bireyin yalnızca gelir düzeyine değil,

gelirin toplumda nasıl dağıldığına, adil fırsatlara erişimine ve sosyal destek sistemlerinin varlığına göre de şekillendiğini göstermektedir. Bu nedenle yaşam doyumu, bireyin hem kendi iç dünyasıyla hem de sosyal ve ekonomik çevresiyle kurduğu ilişkilerin bütünsel bir yansımasıdır (Cheung, 2018). Yaşam doyumunu etkileyen temel unsurlardan biri de bireyin içinde bulunduğu fiziksel çevredir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, yapıları çevrenin estetik yapısı, işlevselliği, hava kalitesi, doğayla temas ve sosyal etkileşim olanakları gibi özelliklerinin, bireylerin hem fiziksel sağlığını hem de ruhsal iyi oluşunu doğrudan desteklediğini ortaya koymaktadır. Bu çevresel koşullar, bireylerin günlük yaşamlarını daha konforlu, güvenli ve tatmin edici biçimde sürdürebilmelerine olanak tanıyarak yaşam doyumunu artırmaktadır (Christoforou vd., 2024).

Ayrıca sosyal ilişkiler, yaşam doyumunun önemli bir belirleyeni olarak öne çıkmaktadır. Evlilik doyumu (Ma ve Gu, 2022), sosyal destek ağlarının niteliği (Bi vd., 2021), topluluk aidiyeti (Haim-Litevsky vd., 2023) gibi sosyal bağlar, bireyin duygusal güvenlik ve anlamlılık duygusunu beslemekte ve yaşam doyumunu artırmaktadır.

Bu bulgular doğrultusunda, yaşam doyumunun tek bir değişkene indirgenemeyeceği; ekonomik, sosyal, çevresel ve bireysel faktörlerin etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu bir yapı olarak ele alınması gerektiği sonucuna varılabilir. Dolayısıyla yaşam doyumu, yalnızca psikolojik bir deneyim değil; bireyin toplumsal, ekonomik ve kültürel bağlamla kurduğu ilişkinin çok katmanlı bir yansımasıdır.

Yaşam doyumunu etkileyen çevresel ve sosyoekonomik faktörler kadar, bireyin içsel özellikleri de bu değerlendirme sürecinde belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamda, özellikle kişilik özelliklerinin yaşam doyumu üzerindeki etkisi, son yıllarda pozitif psikoloji ve kişilik psikolojisi literatüründe önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Bir sonraki bölümde yaşam doyumu ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye değinilecektir.

1.3.1. Yaşam Doyumu ve Kişilik Özellikleri

Beş faktör kişilik modeli kapsamında yapılan çalışmalar, bireylerin yaşam doyumunu kişilik özellikleri üzerinden anlamlandırmaya olanak tanımaktadır. Bu

bağlamda, duygusal dengesizliğin temelini oluşturan nevrotizmin, yaşamdan alınan genel memnuniyetle ters yönde bir ilişki gösterdiği gözlemlenmiştir. Nevrotik eğilimleri yüksek bireylerin, stresle baş etmede zorlandıkları, olumsuz duyguları daha yoğun ve sürekli yaşadıkları için yaşamlarına dair değerlendirmelerinin genellikle daha olumsuz olduğu belirtilmektedir. Buna karşılık, dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk gibi kişilik boyutlarının yaşam doyumunu destekleyici yönde işlev gördüğü görülmektedir. Dışadönük bireylerin sosyal ilişkilerden daha fazla haz almaları, olumlu duygulanıma daha açık olmaları ve çevreleriyle daha aktif iletişim kurmaları bu durumu açıklamaktadır. Sorumluluğu yüksek bireylerin ise planlı, hedef odaklı ve denetim sahibi olmaları, yaşamlarındaki dengeyi ve tatmini artırmaktadır. Uyumluluk düzeyi yüksek bireylerde ise kişilerarası çatışmalardan kaçınma, empati kurma ve iş birliğine yatkınlık gibi özelliklerin, yaşam deneyimlerini daha olumlu değerlendirmelerine katkı sağladığı düşünülmektedir. Buna karşın açıklık boyutunun yaşam doyumunu ile olan ilişkisinin belirgin olmadığı, bu özelliğin daha çok estetik duyarlılık, yaratıcılık ya da entelektüel merak gibi alanlarla bağlantılı olduğu ifade edilmektedir (Szcześniak vd., 2019).

1.3.2. Yaşam Doyumu ve Duygusal Manipülasyon

Yaşam doyumunu, bireyin yaşamını genel anlamda ne derece tatmin edici ve anlamlı bulduğunu yansıtan öznel bir iyi oluş göstergesidir (Diener, 1984). Bu kavram; pozitif duygular (Bastian vd., 2014), kişisel başarılar (Antaramian, 2017; Sirgy vd., 2021), sağlıklı ilişkiler (Hill Roy vd., 2023) ve psikolojik istikrar gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Ancak son yıllarda yapılan araştırmalar, yaşam doyumunu etkileyen olumsuz psikososyal faktörlerin de, özellikle duygusal manipülasyon gibi stratejik sosyal davranışların, önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (Ciabatti vd., 2024). Duygusal manipülasyonun bireyin psikolojik yapısı üzerindeki etkileri çok boyutlu olup, hem kısa vadeli hem de uzun vadeli sonuçlar doğurabilmektedir. Kısa vadede psikolojik iyi oluş üzerinde geçici olumlu etkiler yaratabilen bu stratejiler, zamanla bireyin içsel uyumunu bozarak olumsuz psikolojik sonuçlara yol açabilir. Ahlaki çözülme mekanizmaları ile bireyin etik değerlere aykırı davranışlarını rasyonelleştirmesi, suçluluk, kaygı ve içsel çatışma düzeylerini artırmakta; bu da

psikolojik denge üzerinde baskılayıcı bir etki yaratmaktadır (Aftab ve Malik, 2021). Duygusal manipölasyonu uygulamanın yanı sıra duygusal manipölasyona maruz kalmak da yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Duygusal manipölasyon biçimlerinin sayısı ve yoğunluğu arttıkça, bireylerin yaşam doyumunun anlamlı şekilde azalmaktadır (Degges-White vd., 2024). Bu tür manipölatif davranışlara maruz kalan bireyler, zaman içinde özsaygı (Shekhar ve Tripathi, 2024), özerklik (Colburn, 2022) ve güven duygularını (Krause, 2012; Rietdijk, 2024) yitirme eğilimi gösterirler. Bu durum ise doğrudan psikolojik iyi oluşu (Ciabatti vd., 2024; Imtiaz vd., 2025) ve dolaylı olarak yaşam doyumunu olumsuz etkiler. Yapılan bu çalışmalara göre, özellikle ailevi ilişkilerde veya romantik ilişkilerde maruz kalınan manipölasyonun, bireyin kendilik değerini sorgulamasına neden olarak yaşamdan alınan tatmini anlamlı düzeyde azalttığını göstermektedir.

2. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, örneklem, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada kullanılan yöntem, sosyal bilimlerde sıkça başvurulmuş betimsel araştırma türlerinden biri olan ilişkisel tarama deseninde aracı değişken modelidir. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı ve bu ilişkinin derecesini belirlemeyi amaçlar (Karasar, 2023). Bu çalışmada, duygusal manipülasyonun fail ve mağdur boyutları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiler, kişilik özelliklerinin aracı rolü çerçevesinde incelenmiştir. İlişkisel tarama modeli kapsamında değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak analiz edilmekle birlikte, elde edilen bulgular nedensel çıkarımlar yapmak için yeterli değildir. Kuramsal temele dayalı olarak aracılık ilişkilerinin test edilmesine olanak tanımaktadır.

Bu çalışmada, bireylerin yaşam doyumlarını etkileyen psikolojik süreçler incelenmiştir. Araştırma modelinde duygusal manipülasyon faili olmak ve duygusal manipülasyon mağduru olmak iki ayrı bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Kişilik özellikleri bu süreçte aracı değişken, yaşam doyumu ise bağımlı değişken olarak modellenmiştir. Bu çerçevede araştırma, bireyin manipülatif eylemde bulunması ya da manipülasyona maruz kalmasının, kişilik özellikleri üzerinden yaşam doyumuna olan etkisini incelemeyi hedeflemektedir.

2.2. Araştırmanın Örneklemi

Bu çalışmanın örneklemini, Türkiye vatandaşlığı olan 18 yaş ve üstü 378 yetişkin bireyden oluşmaktadır. Kolayda örnekleme yöntemiyle, gönüllülük esası kapsamında ve online ortamlar aracılığıyla katılımcılara ulaşılmıştır. Örneklem büyüklüğü belirlenirken ilişkisel araştırmalar için önerilen asgari ölçütler esas alınmıştır. Sosyal bilimlerde %95 güven düzeyi için daha yüksek örneklem büyüklükleri önerilmekte

olup bu araştırmada kullanılan 378 kişilik örneklem bu ölçütleri karşılamaktadır (Şanlı, 2022). Katılımcılara ait demografik bilgi detaylarına (cinsiyet ve yaş Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

		N	%
Cinsiyet	Kadın	228	60,3
	Erkek	150	39,7
Yaş	18-23	148	39,2
	24-29	91	24,1
	30-35	27	7,1
	36-41	36	9,5
	42 ve üstü	74	19,6

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’de, araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Katılımcıların %60,3’ü kadın, %39,7’si ise erkektir. Yaş dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %39,2’sinin 18–23 yaş aralığında, %24,1’inin 24–29 yaş aralığında, %7,1’inin 30–35 yaş aralığında, %9,5’inin 36–41 yaş aralığında ve %19,6’sının 42 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Araştırmanın amacı kapsamında analiz edilen veriler Google Formlar aracılığıyla çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Katılım öncesinde "Bilgilendirilmiş Onam Formu" gönüllü katılımcılara sunulmuş ve kişisel verilerin gizliliği korunmuştur. Çalışmada, duygusal manipülasyon mağdurluğu ve failliğinin yaşam doyumu üzerindeki etkisini incelemek ve kişilik özelliklerinin bu ilişkide aracı rol oynayıp oynamadığı değerlendirmek maksadıyla “Demografik Bilgi Formu”, “Duygusal Şantaj Ölçeği”, “İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği”, “Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltılmış Formu” ve “Yaşam Doyumu Ölçeği” kullanılmıştır. Katılımcılar, araştırmaya katılmaları amacıyla Google Forms aracılığıyla oluşturulan

çevrim içi anket formunun bağlantısı paylaşılarak davet edilmiştir. Örneklem süreci ağırlıklı olarak sosyal medya platformları ile mobil dijital iletişim kanalları üzerinden gerçekleştirilen duyurular yoluyla yürütülmüştür.

2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Veri toplama amacıyla hazırlanan anket formunun ilk sayfasında, araştırmanın amacı, kapsamı ve gizlilik politikaları hakkında katılımcılara bilgilendirme yapılmıştır. Formun alt kısmında, katılımcıların onay kutusunu işaretleyerek gönüllü olarak araştırmaya katıldıklarını beyan ettikleri bir onam bölümü yer almaktadır. Katılımcılara, verdikleri tüm yanıtların anonim olarak değerlendirileceği açıkça belirtilmiştir. Bu bilgilendirme ve onam sürecinin ardından, katılımcılara cinsiyet bilgisinden oluşan demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir.

2.3.2. Duygusal Şantaj Ölçeği

Forward (1997) tarafından geliştirilen “Emotional Blackmail” ölçeği Chen (2009) tarafından revize edilmiştir. Revizesi yapılan ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Kahraman ve İkiz (2023) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin tamamı 14 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Tehdit, vicdan azabı ve suçlama alt boyutlarına ait güvenirlik katsayıları sırayla .68, .77 ve .80 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamının Cronbach alfa katsayısı .84 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın örnekleminde ise bu sayı .83 olarak tespit edilmiştir. Ölçek 5’li Likert tipinde (1: hiçbir zaman, 5: her zaman) olup ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Tehdit alt boyutunda; 11., 12., 13. ve 14. maddeler; vicdan azabı alt boyutunda; 6., 7., 8., 9., ve 10. maddeler; suçlama alt boyutunda 1., 2., 3., 4., ve 5. maddeler bulunmaktadır. Araştırma örnekleminde üzerinde gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, faktörlerin özgün çalışmada elde edilen yapısal düzenlemeyle tutarlı bir şekilde dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Ölçekten alınan puan arttıkça bireyin algıladığı duygusal şantaj düzeyi de artmaktadır.

2.3.3. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği

Yılmaz (2018) tarafından geliştirilen İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji kullanma alt boyutlarından oluşmaktadır. Otuz dokuz maddeden ve beş boyuttan oluşan bu ölçek ilişkilerde yaşanan manipülasyona yönelik tutum ve davranışları ölçmektedir. 5'li Likert tipi (1: bana hiç benzemiyor, 5: tamamen bana benziyor) olan bu ölçek, bireyin kendi ifadesinin yer aldığı ve ikili ilişkilerde manipülasyonu ölçmeyi amaçlayan bir ölçektir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır, tüm maddeler toplanarak ilişkilerde manipülasyon puanı elde edilebilmektedir. Ölçeğe yapılan iç tutarlılık analizi sonucunda Saldırgan Manipülasyon, Duygusal Manipülasyon, Kurban Seçimi, Kendini Gizleme ve Strateji Kullanma alt ölçeklerinin Cronbach α değerleri sırasıyla 0,69; 0,86; 0,69; 0,86 ve 0,85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamı için Cronbach α değeri 0,94 olarak bulunmuştur. Araştırmanın örnekleminde de bu sayı .94 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin beş alt boyutu ve bu boyutlara ait maddeler şu şekildedir: Saldırgan Manipülasyon alt boyutunda; 1., 9., 10., 15. ve 27. maddeler, Duygusal Manipülasyon alt boyutunda 2.,17.,20.,22.,23.,24.,30.,33.,35 ve 36. maddeler; Kurban Seçimi alt boyutunda 6.,7.,8.,12.,19. ve 31. Maddeler; Kendini Gizleme alt boyutunda 3.,4.,5.,14.,16.,21.,28.,32. ve 34. Maddeler; Strateji alt boyutunda ise 13.,15.,18.,25.,26.,29.,37.,38 ve 39. Maddeler bulunmaktadır.

2.3.4. Yaşam Doyumu Ölçeği

Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu ölçeği genel yaşam doyumunu saptamayı amaçlamaktadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Dağlı ve Baysal (2016) tarafından senesinde gerçekleştirilmiştir. Ölçek toplam beş maddeden oluşmakta ve 5'li Likert (1: Hiç katılmıyorum, 5: tamamen katılıyorum) tipindedir. Maddelerin derecelendirilmesi; Tek alt boyuttan ve beş maddeden oluşan ölçeğin tamamının Cronbach alpha katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın örnekleminde ise bu sayı .84 olarak tespit edilmiştir Ölçekten alınan puan arttıkça yaşam doyumu da artmaktadır.

2.3.5. Eysenck Kişilik Anketi -Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu

Francis ve arkadaşları (1992) tarafından geliştirilen Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltılmış Formu'nun Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Karancı ve arkadaşları (2007) tarafından yapılmıştır. 24 maddeden oluşan ölçek dışa dönüklük, Nevrotizm, psikotizizm alt boyutlarında değerlendirilirken kontrol amaçlı olan yalan alt ölçeğine de sahiptir. Ölçekteki maddelerden; 23., 2., 4., 15., 20. ve 13. Madde dışa dönüklük alt boyutunda; 18., 11., 9., 21., 1., ve 14. Madde Nevrotizm alt boyutunda; 8., 22., 12. 3., 6., ve 16. Madde psikotizizm alt boyutunda; 19., 5., 17., 10., 7., ve 24. madde yalan alt boyutunda bulunmaktadır. Bu alt boyutlar sırasıyla .78, .65, .42 ve .64 iç tutarlılık katsayısına sahiptir. Araştırmanın örnekleminde ise alt boyutlar sırasıyla .76, .66, .37 ve .62 iç tutarlık kat sayısına sahip olduğu tespit edilmiştir Her bir madde “Evet” ve “Hayır” şeklinde cevaplandırılmaktadır. Ölçekte ters puanlanan maddeler bulunmaktadır. Buna göre; 3, 5, 7, 10, 15, 16, 17, 19, 20, 22. maddeler için Evet = 0, Hayır = 1 puan; 1, 2, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 18, 21, 23, 24. maddeler için ise Evet = 1, Hayır = 0 puan olarak değerlendirmeye alınmaktadır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi, IBM SPSS 26 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecinde öncelikle aykırı ve kayıp değerler incelenerek verilerin doğruluğu sağlanmış, ardından frekans dağılımları kontrol edilmiştir. Ölçek puanlarına yönelik çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında olduğu gözlemlenmiş ve bu doğrultuda verilerin normal dağıldığına karar verilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2020) ve parametrik testler kullanılmıştır. Betimsel istatistikler kapsamında frekans, yüzde, ortalama, minimum, maksimum, standart sapma, çarpıklık, basıklık ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Duygusal manipülasyon, yaşam doyumu ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırmanın temel sorusu için Andrew F. Hayes (2018) tarafından geliştirilen “Process v4.2” makro programı ile yapılan aracı değişken analiziyle test edilmiştir. Demografik değişkenlerin etkisini belirlemek amacıyla, ikili gruplar için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma amacı doğrultusunda toplanan verilerin analizi sonucu ulaşılan bulgularına yer verilmektedir.

Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere ilişkin Betimsel İstatistikler

	N	$\bar{x}$	ss	Min	Max	Çarpıklık		Basıklık	
DSÖ	378	2,20	,589	1,00	3,93	0,362	0,125	-0,226	0,250
İMÖ	378	2,11	,637	1,03	4,13	0,561	0,125	-0,268	0,250
EKAD	378	,61	,323	0,00	1,00	-0,536	0,125	-0,860	0,250
EKAN	378	,60	,300	0,00	1,17	-0,319	0,125	-0,901	0,250
EKAP	378	,26	,199	0,00	0,83	0,449	0,125	-0,202	0,250
EKAY	378	,61	,277	0,00	1,00	-0,254	0,125	-0,897	0,250
YDÖ	378	2,99	,879	1,00	5,00	0,010	0,125	-0,467	0,250

DSÖ: Duygusal Şantaj Ölçeği, İMÖ: İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği, EKAD: Eysenck Kişilik Anketi Dışa Dönüklük, EKAN: Eysenck Kişilik Anketi Nevrotizm Alt Ölçeği, EKAP: Eysenck Kişilik Anketi Psikotizm Alt Ölçeği, EKAY: Eysenck Kişilik Anketi Yalan Alt Ölçeği, YDÖ: Yaşam Doyumu Ölçeği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2’de araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır. Duygusal Şantaj Ölçeği (DSÖ) için ortalama değer 2,20 olup, standart sapması ,589’dur. Çarpıklık değeri ,362 ve basıklık değeri -,226 olarak bulunmuştur. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği (İMÖ) ortalaması 2,11, standart sapması ,637; çarpıklık değeri ,561 ve basıklık değeri -,268’dir.

Eysenck Kişilik Anketi alt ölçeklerinden Dışa Dönüklük (EKAD) alt ölçeği ,61 ortalama, ,323 standart sapma, -,536 çarpıklık ve -,860 basıklık değerine sahiptir. Nevrotizm (EKAN) alt ölçeği ,60 ortalama, ,300 standart sapma, -,319 çarpıklık ve -,901 basıklık değeri ile raporlanmıştır. Psikotizm (EKAP) alt ölçeği ,26 ortalama, ,199 standart sapma, ,449 çarpıklık ve -,022 basıklık değeri göstermektedir. Yalan (EKAY)

alt ölçeğinin ortalaması ,61, standart sapması ,277 olup, çarpıklık değeri -,254 ve basıklık değeri -,897'dir.

Son olarak, Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) için ortalama 2,99, standart sapma ,879; çarpıklık ,010 ve basıklık -,467 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3. Ölçek Puanlarına İlişkin Korelasyon Analizi

		DSÖ	İMÖ	EKAD	EKAN	EKAP	EKAY	YDÖ
DSÖ	r	1	,565**	-,044	,236**	,101*	-,331**	-,095
İMÖ	r		1	,058	,146**	,265**	-,550**	-,015
EKAD	r			1	-,147**	,139**	,070	,196**
EKAN	r				1	-,013	-,170**	-,355**
EKAP	r					1	-,245**	-,069
EKAY	r						1	,172**
YDÖ	r							1

**p<,010; *p<,050 DSÖ: Duygusal Şantaj Ölçeği, İMÖ: İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği, EKAD: Eysenck Kişilik Anketi Dışa Dönüklük, EKAN: Eysenck Kişilik Anketi Nevrotizm Alt Ölçeği, EKAP: Eysenck Kişilik Anketi Psikotizm Alt Ölçeği, EKAY: Eysenck Kişilik Anketi Yalan Alt Ölçeği, YDÖ: Yaşam Doyumu Ölçeği

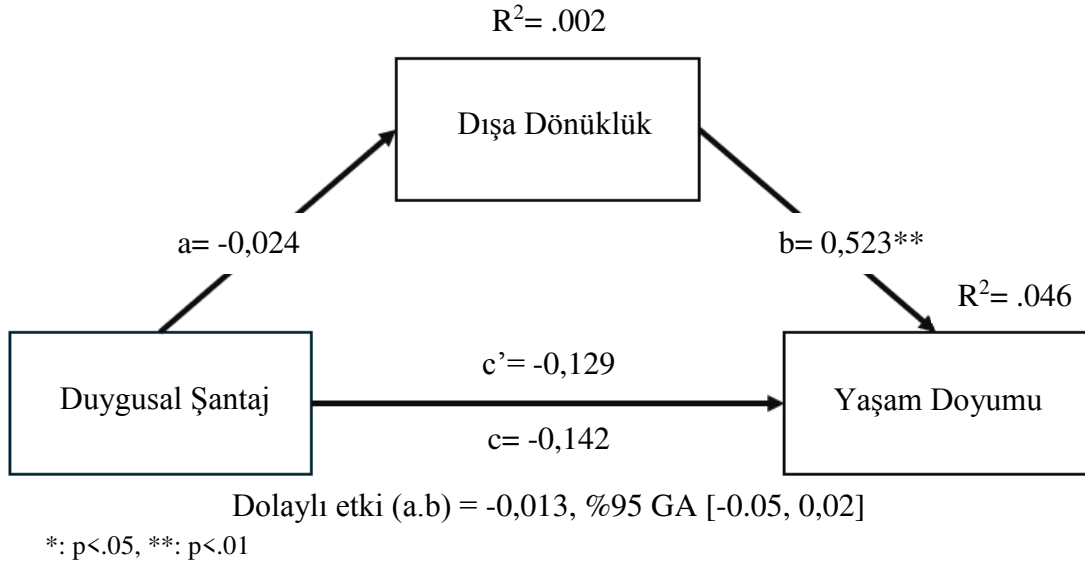
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3. Ölçek Puanlarına İlişkin Korelasyon Analizi’te araştırmada kullanılan ölçek puanlarına ilişkin korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır. Analiz bulgularına göre, duygusal şantaj ölçeği (DSÖ) ile ilişkilerde manipülasyon ölçeği (İMÖ) arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = ,565$; $p < 0,01$). Ayrıca, DSÖ ile psikotizm (EKAP) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir korelasyon tespit edilmiştir ($r = ,101$; $p < 0,01$). Bununla birlikte, DSÖ ile yalan alt ölçeği (EKAY) arasında negatif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = -,331$; $p < 0,01$). DSÖ ile dışa dönüklük

(EKAD) ve yaşam doyumu (YDÖ) arasında ise anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır ($p > 0,05$).

İMÖ ile Nevrotizm (EKAN) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir korelasyon görülmektedir ($r = ,146$; $p < 0,01$). Ayrıca, İMÖ ile psikotizm (EKAP) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = ,265$; $p < 0,01$). Buna karşın, İMÖ ile yalan alt ölçeği (EKAY) arasında negatif yönlü ve güçlü bir ilişki tespit edilmiştir ($r = -,550$; $p < 0,01$). İMÖ ile dışa dönüklük ve yaşam doyumu (YDÖ) arasında ise anlamlı bir korelasyon bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Kişilik özellikleri ile ilgili bulgulara göre, Dışa Dönüklük (EKAD) ile Nevrotizm (EKAN) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir korelasyon vardır ($r = -,147$; $p < 0,01$). EKAD ile psikotizm (EKAP) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = ,139$; $p < 0,01$). EKAD ile yaşam doyumu (YDÖ) arasında ise pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir korelasyon bulunmuştur ($r = ,196$; $p < 0,01$). EKAD ile yalan alt ölçeği arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p > 0,05$). Nevrotizm (EKAN) ile yalan alt ölçeği (EKAY) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir korelasyon ($r = -,170$; $p < 0,01$) ve EKAN ile yaşam doyumu (YDÖ) arasında negatif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir korelasyon tespit edilmiştir ($r = -,355$; $p < 0,01$). EKAN ile psikotizm arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p > 0,05$). Psikotizm (EKAP) ile yalan arasında ise negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -,245$; $p < 0,01$). Son olarak, yaşam doyumu (YDÖ) ile EKAY arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir korelasyon mevcuttur ($r = ,172$; $p < 0,01$).

Şekil 1. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklüğün Aracı Etkisine Yönelik Model
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklük Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	Etki	Sh	t	p	LLCI	ULCI
EKAD Toplam Etki	-0,142	0,076	-1,857	0,064	-0,292	0,008
EKAD Doğrudan Etki	-0,129	0,075	-1,720	0,086	-0,277	0,018
	Etki			BootSE	BootLLCI	BootULCI
EKAD Dolaylı Etki	-0,012	---	---	0,015	-0,047	0,016

EKAD: Eysenck Kişilik Anketi Dışa Dönüklük Alt Ölçeği

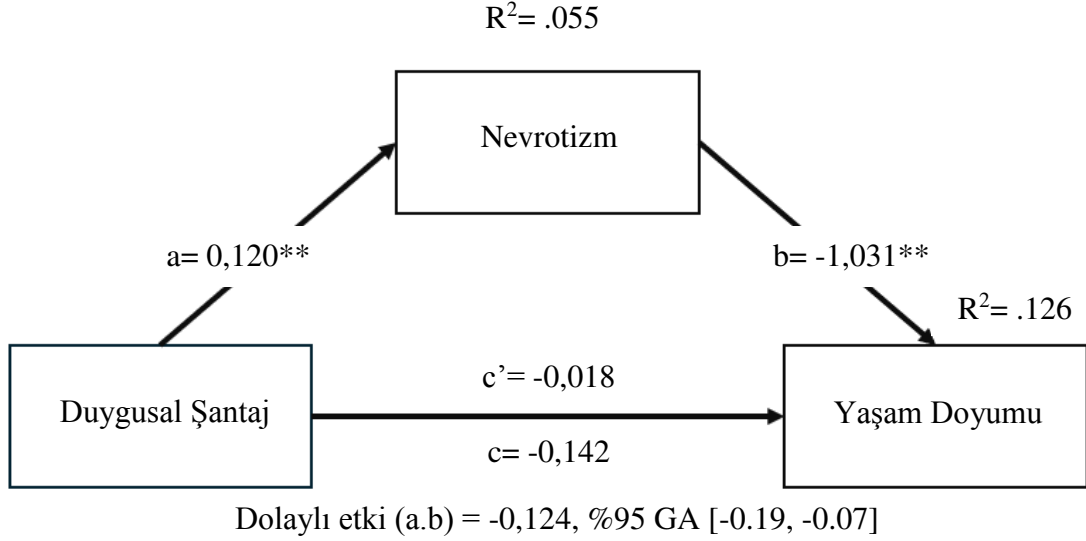
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bireylerin maruz kaldığı duygusal manipülasyon düzeyinin yaşam doyumu üzerindeki etkisinde, dışa dönüklük kişilik özelliğinin aracı rolünü test etmek amacıyla bootstrap yöntemine dayalı regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, aracı etki analizlerinde sıklıkla kullanılan Baron ve Kenny'nin (1986) geleneksel yaklaşımı ile Sobel testi yerine, daha güvenilir ve güçlü sonuçlar sunduğu literatürde belirtilen bootstrap yöntemi tercih edilmiştir (Gürbüz, 2019; Hayes, 2018; Preacher vd., 2007; Zhao vd., 2010). Analizler, Hayes'in (2018) geliştirdiği PROCESS Macro

eklentisi aracılığıyla yürütülmüş olup, bootstrap yöntemi kapsamında 5000 yeniden örneklem (resampling) kullanılmıştır. Aracılık etkisinin anlamlı olarak değerlendirilebilmesi için, elde edilen %95 güven aralığının sıfır değerini kapsamaması gerekmektedir (MacKinnon vd., 2004). Bu şart sağlandığında, aracı değişkenin modelde anlamlı bir etkiye sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu amaçla yapılan analizin sonuçları Şekil 1’de sunulmuştur. Bu modelde dışa dönüklük değişkeninin, duygusal manipülasyon mağdurluğu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracı rol oynayıp oynamadığı test edilmiştir. Modelde, duygusal şantajın dışa dönüklüğü (a) anlamlı olarak yordamadığı ($\beta = -0,024$; $p > 0,05$), dışa dönüklüğün ise yaşam doyumunu (b) anlamlı şekilde pozitif yönde yordadığı ($\beta = 0,523$; $p < 0,01$) görülmektedir. Duygusal şantajın yaşam doyumunu dışa dönüklük aracı değişkeni olmadan yordama katsayısı (c) $-0,142$ iken, dışa dönüklük modele dahil edildiğinde bu katsayının (c’) $-0,129$ ’a düştüğü görülmektedir. Ancak bu değişim istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4’te duygusal manipülasyon mağdurluğu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide dışa dönüklük (EKAD) puanlarının aracılık rolü incelenmiştir. Regresyon analizi sonuçları, toplam etki, doğrudan etki ve dolaylı etkileri içermektedir. İlk olarak, EKAD’nın toplam etkisi $-0,142$ olarak bulunmuş, standart hata (Sh) değeri $0,076$ ’dır. Bu etkinin t değeri $-1,857$, p değeri ise $0,064$ olarak hesaplanmış olup bu değer istatistiksel olarak anlamlılık sınırında yer almaktadır. Güven aralığı (LLCI-ULCI) $-0,292$ ile $0,008$ arasındadır. EKAD’nın doğrudan etkisi $-0,129$ olarak belirlenmiş, Sh değeri $0,075$ ’tir. Bu etkinin t değeri $-1,720$, p değeri $0,086$ ’dır. Güven aralığı ise $-0,277$ ile $0,018$ arasındadır. Bu değerler istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır. Dolaylı etkiye bakıldığında, EKAD’nın dolaylı etkisi $-0,012$ olarak hesaplanmış, bootstrap standart hatası (BootSE) $0,015$ ’tir. Güven aralığı $-0,047$ ile $0,016$ arasında yer almakta olup sıfırı içermektedir. Bu sonuç, dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, dışa dönüklük değişkeni, duygusal manipülasyon mağdurluğu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı role sahip olmadığı söylenebilir.

*, $p < .05$, **, $p < .01$

Şekil 2. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Nevrotizmin Aracı Etkisine Yönelik Model

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklük Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

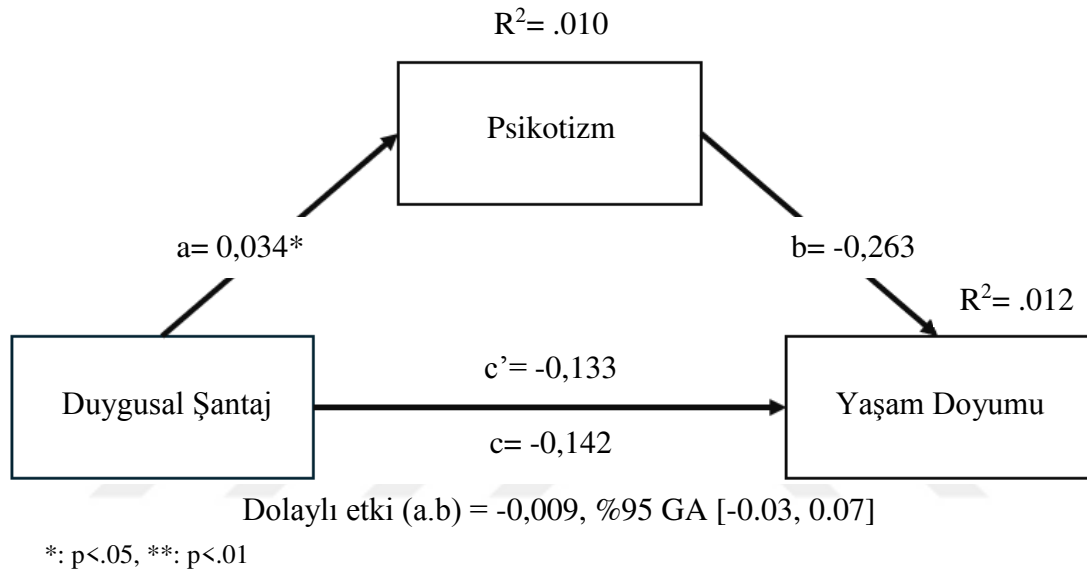
	Etki	Sh	t	p	LLCI	ULCI
EKAN Toplam Etki	-0,142	0,076	-1,857	0,064	-0,292	0,008
EKAN Doğrudan Etki	-0,018	0,074	-0,247	0,804	-0,164	0,127
	Etki			BootSE	BootLLCI	BootULCI
EKAN Dolaylı Etki	-0,124	---	---	0,029	-0,186	-0,069

EKAN: Eysenck Kişilik Anketi Nevrotizm Alt Ölçeği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 2'de duygusal manipülasyon mağdurluğu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide nevrozizmin aracı rolüne ilişkin kuramsal model gösterilmiştir. Analiz sonuçları, duygusal şantajın nevrozizmi anlamlı bir şekilde yordadığını ($a = 0,120$; $p < 0,01$) ve nevrozizmin yaşam doyumunu negatif yönde anlamlı olarak yordadığını ($b = -1,031$; $p < 0,01$) ortaya koymuştur. Buna karşın, duygusal şantajın yaşam doyumu üzerindeki doğrudan etkisi ($c' = -0,018$; $p > 0,05$) ve duygusal şantajın yaşam doyumu üzerindeki toplam etkisi ($c = -0,142$; $p = 0,064$) anlamlı olarak yordanmamaktadır.

Bu ilişkiler doğrultusunda yapılan aracı değişken regresyon analizi sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur. Toplam etki -0,142; doğrudan etki -0,018 olup, her ikisi de istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0,05$). Öte yandan, dolaylı etki değeri -0,124 olarak belirlenmiş ve bootstrap yöntemiyle elde edilen güven aralığı -0,186 ile -0,069 arasında yer almıştır. Bu güven aralığı sıfır değerini içermediğinden, dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgular, nevrozizmin duygusal şantaj ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide orta etki düzeyinde aracılık rolü üstlendiğini göstermektedir.

Şekil 3. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikotizmin Aracı Etkisine Yönelik Model

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikotizm Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

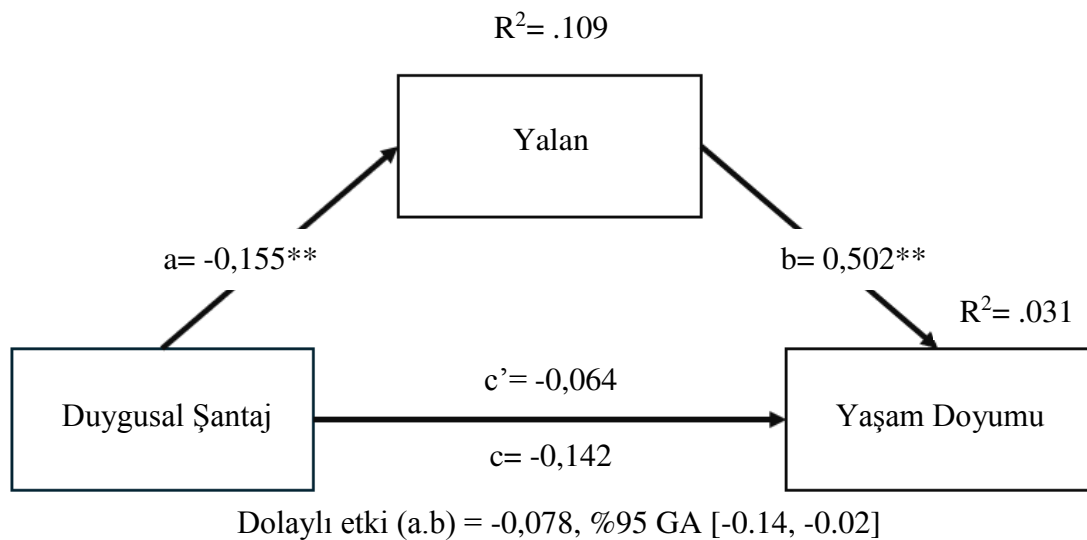
	Etki	Sh	t	p	LLCI	ULCI
EKAP Toplam Etki	-0,142	0,076	-1,857	0,064	-0,292	0,008
EKAP Doğrudan Etki	-0,133	0,077	-1,732	0,084	-0,284	0,018
	Etki			BootSE	BootLLCI	BootULCI
EKAP Dolaylı Etki	-0,009	---	---	0,009	-0,030	0,006

EKAP: Eysenck Kişilik Anketi Psikotizm Alt Ölçeği Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 3'te duygusal manipölasyon mağdurluğu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikotizmin aracı rolüne ilişkin kuramsal model sunulmuştur. Modelde, duygusal şantajın psikotizm düzeyini anlamlı şekilde yordadığı görölmektedir ($a = 0,034$; $p < 0,05$). Psikotizm ise yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordamamaktadır ($b = -0,263$; $p > 0,05$). Öte yandan, duygusal şantajın yaşam doyumunu üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı bulunmamıştır ($c' = -0,133$; $p > 0,05$), benzer şekilde toplam etki de istatistiksel olarak anlamlı değildir ($c = -0,142$; $p = 0,064$).

Bu bulgulara ilişkin detaylar Tablo 6'da yer almaktadır. Buna göre, duygusal şantajın yaşam doyumunu üzerindeki toplam etkisi $-0,142$ ($p = 0,064$) istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmemektedir. Doğrudan etki $-0,133$ ($p = 0,084$) olarak bulunmuş ve yine anlamlılık sınırının altında kalmıştır. Dolaylı etki ise $-0,009$ olarak hesaplanmıştır. Bootstrap tekniğıyle elde edilen %95 güven aralığı $[-0,030, 0,006]$ olup bu aralık sıfır değerini içermektedir. Bu durum, dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, psikotizmin duygusal manipölasyon mağdurluğu ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide aracılık rolünün istatistiksel olarak anlamlı düzeyde desteklenmediğı görölmektedir. Elde edilen bulgular, psikotizmin bu modelde aracılık işlevi üstlenmediğini göstermektedir.

*: $p < .05$, **: $p < .01$

**Şekil 4. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu Arasındaki
İlişkide Yalanın Aracı Etkisine Yönelik Model**

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

**Tablo 7. Duygusal Manipülasyon Mağdurluğu ile Yaşam Doyumu
Arasındaki İlişkide Yalan Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon
Analizi Sonuçları**

	Etki	Sh	t	p	LLCI	ULCI
EKAY Toplam Etki	-0,142	0,076	-1,857	0,064	-0,292	0,008
EKAY Doğrudan Etki	-0,064	0,080	-0,799	0,424	-0,222	0,093
	Etki			BootSE	BootLLCI	BootULCI
EKAY Dolaylı Etki	-0,078	---	---	0,030	-0,142	-0,023

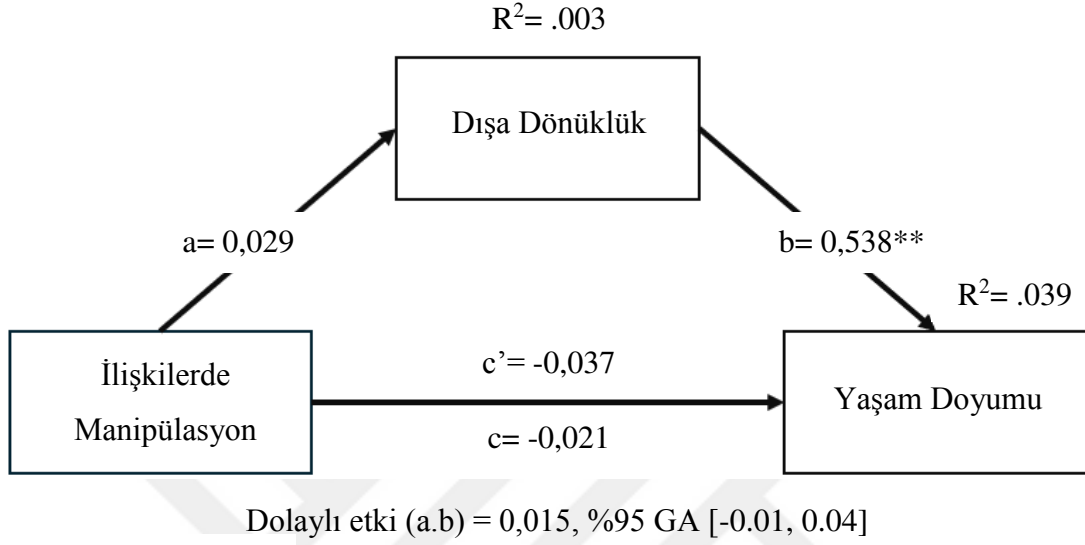
EKAY: Eysenck Kişilik Anketi Yalan Alt Ölçeği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4'te duygusal manipülasyon mağdurluğu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide yalan puanlarının aracı rolünü test etmeye yönelik kuramsal model sunulmuştur. Modelde, duygusal şantajın yalan puanlarını anlamlı ve negatif yönde yordadığı görülmektedir ($a = -0,155$; $p < 0,01$). Aynı şekilde yalan puanlarının yaşam doyumunu anlamlı ve pozitif yönde yordadığı gözlemlenmiştir ($b = 0,502$; $p < 0,01$). Ancak, duygusal şantajın yaşam doyumu üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı değildir ($c' = -0,064$; $p > 0,05$). Toplam etki de istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($c = -0,142$; $p = 0,064$).

Bu bulgular Tablo 7'de detaylandırılmıştır. Tabloya göre, duygusal şantajın yaşam doyumu üzerindeki toplam etkisi -0,142 olup, bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p = 0,064$). Doğrudan etki -0,064 olarak hesaplanmış ve anlamlılık düzeyi ($p = 0,424$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiyi desteklememektedir. Dolaylı etki ise -0,078 olup, %95 güven aralığı $[-0,142, -0,023]$ şeklinde belirlenmiştir. Bu güven aralığı sıfır değerini içermediği için dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu da yalan puanlarının, duygusal manipülasyon mağdurluğu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı rol oynadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, duygusal şantaj bireylerin yaşam doyumunu doğrudan ve anlamlı şekilde etkilememektedir; ancak bu ilişki, bireylerin yalan puanları üzerinden dolaylı olarak etkilenmektedir. Bu bulgu, yalan alt ölçeğinin söz konusu ilişki üzerinde istatistiksel olarak orta etki düzeyinde anlamlı aracı rol oynadığını ortaya koymaktadır.

*: $p < .05$, **: $p < .01$

Şekil 5. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklüğün Aracı Etkisine Yönelik Model

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 8. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Dışa Dönüklük Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	Etki	Sh	t	p	LLCI	ULCI
EKAD Toplam Etki	-0,021	0,071	-0,299	0,764	-0,161	0,118
EKAD Doğrudan Etki	-0,037	0,069	-0,530	0,596	-0,174	0,100
	Etki			BootSE	BootLLCI	BootULCI
EKAD Dolaylı Etki	0,015	---	---	0,014	-0,010	0,046

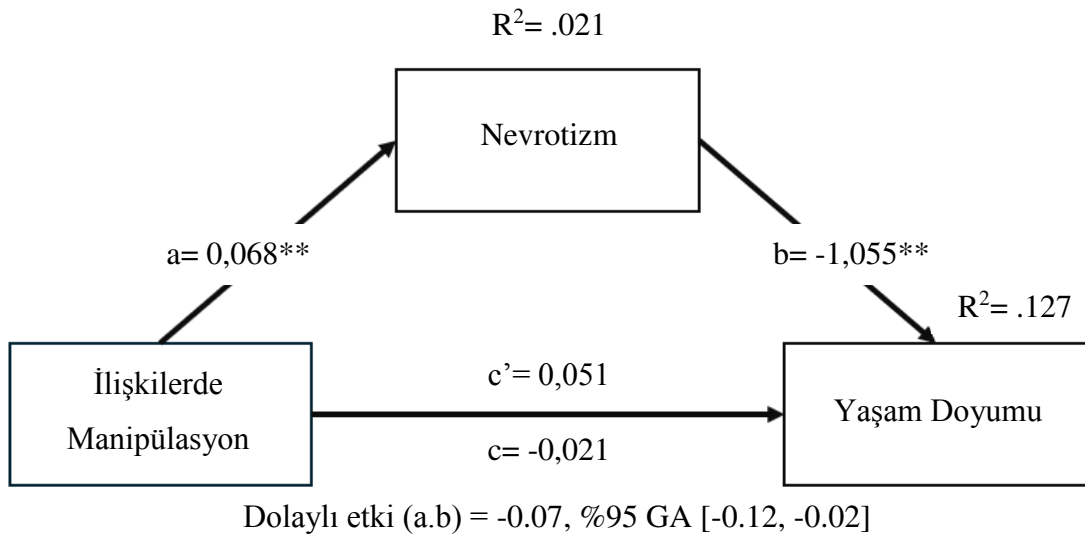
EKAD: Eysenck Kişilik Anketi Dışa Dönüklük Alt Ölçeği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 5'te ilişkilerde manipölasyon (faillik) ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide dışa dönüklüğün aracı rolünü test eden kuramsal model sunulmuştur. Modelde, ilişkilerde manipölasyon düzeyinin dışa dönüklüğü anlamlı şekilde yordamadığı ($a = 0,029$; $p > 0,05$) görölmektedir. Buna karşın dışa dönüklük yaşam doyumunu anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordamakta ($b = 0,538$; $p < 0,01$), bu da dışa dönük bireylerin yaşam doyumunun daha yüksek olabileceğini göstermektedir. İlişkilerde manipölasyonun yaşam doyumunu doğrudan yordama katsayısı ise istatistiksel olarak anlamlı değildir ($c' = -0,037$; $p > 0,05$).

Tablo 8'de bu ilişkiler regresyon analiziyle detaylandırılmıştır. İlişkilerde manipölasyonun yaşam doyumundaki toplam etkisi $-0,021$ olarak belirlenmiş; ancak bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p = 0,764$). Doğrudan etki $-0,037$ olup, yine istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p = 0,596$). Dolaylı etki ise $0,015$ olarak hesaplanmıştır. Ancak bu etki için elde edilen %95 güven aralığı $[-0,009, 0,046]$ sıfır değerini içermektedir. Bu durum, dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ve dışa dönüklüğün aracılık rolünün desteklenmediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, ilişkilerde manipölasyon (duygusal manipölasyon failliğı) ile yaşam doyumundaki ilişkide dışa dönüklük kişilik özelliğinin anlamlı bir aracı rol üstlenmediğı görölmektedir. Gerek doğrudan gerek dolaylı yollarla istatistiksel olarak anlamlı bir etki tespit edilmemiştir. Bu bulgu, dışa dönüklüğün söz konusu ilişkide anlamlı bir yönlendirici değişken olmadığını ortaya koymaktadır.

*: $p < .05$, **: $p < .01$

**Şekil 6. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide
Nevrotizmin Aracı Etkisine Yönelik Model**

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

**Tablo 9. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki
İlişkide Nevrotizm Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi
Sonuçları**

	Etki	Sh	t	p	LLCI	ULCI
EKAN Toplam Etki	-0,021	0,071	-0,299	0,764	-0,161	0,118
EKAN Doğrudan Etki	0,051	0,067	0,761	0,447	-0,081	0,183
	Etki			BootSE	BootLLCI	BootULCI
EKAN Dolaylı Etki	-0,072	---	---	0,026	-0,124	-0,021

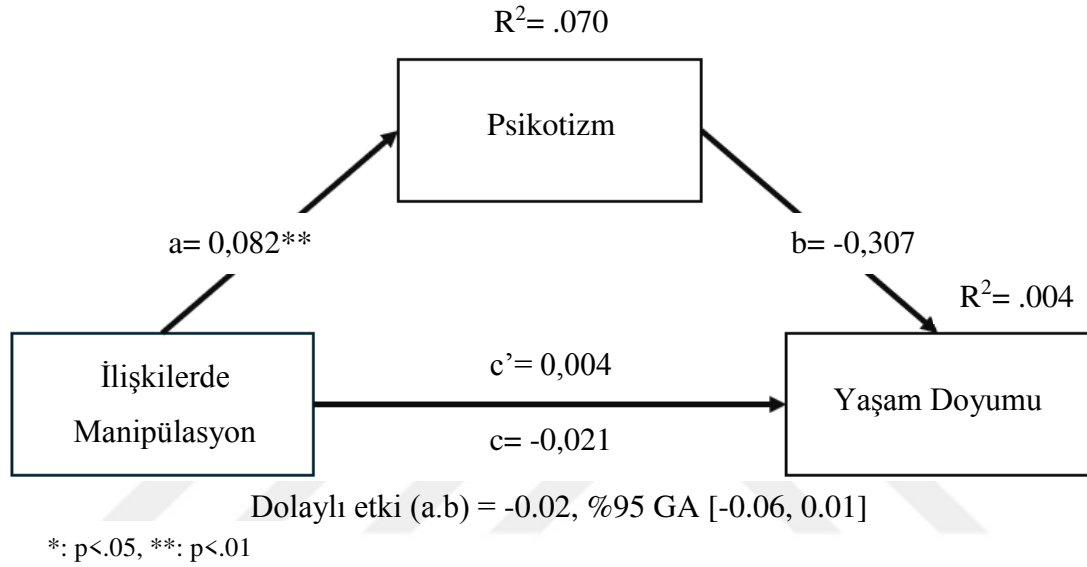
EKAN: Eysenck Kişilik Anketi Nevrotizm Alt Ölçeği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 6’da, duygusal manipülasyon failliği ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide nevrozizmin aracı etkisine ilişkin kuramsal model sunulmuştur. Modele göre, ilişkilerde manipülasyon düzeyi nevrozizmi pozitif yönde ve anlamlı olarak yordamaktadır ($a = 0,068$; $p < 0,01$). Nevrotizm değişkeni de yaşam doyumunu negatif yönde ve anlamlı olarak yordamaktadır ($b = -1,055$; $p < 0,01$). İlişkilerde manipülasyonun yaşam doyumuna olan doğrudan etkisi anlamlı değildir ($c' = 0,051$; $p > 0,05$); aynı şekilde toplam etkisi de anlamlı bulunmamıştır ($c = -0,021$; $p > 0,05$). Bu bulgular, dolaylı etkinin önemini test etmek açısından anlamlı bir çerçeve sunmaktadır.

Tablo 9’da regresyon analizine ilişkin detaylar verilmiştir. İlişkilerde manipülasyonun yaşam doyumu üzerindeki toplam etkisi -0,021 olup, bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p = 0,764$). Doğrudan etki katsayısı 0,051 olarak saptanmış; bu da istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p = 0,447$). Ancak, dolaylı etki -0,072 olarak hesaplanmıştır ve elde edilen %95 güven aralığı $[-0,124, -0,021]$ sıfır değerini içermemektedir. Bu durum, nevrozizmin ilişkilerde manipülasyon ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı rol üstlendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, ilişkilerde manipölasyon ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye nevrotizmin anlamlı ve orta etki düzeyinde dolaylı etkide bulunduğu ve bu kişilik özelliğinin istatistiksel olarak anlamlı bir aracı değişken olduğu belirlenmiştir. Nevrotizm düzeyinin artmasıyla birlikte yaşam doyumunun azaldığı, ayrıca bu değişkenin aracılığıyla duygusal manipölasyon failliğinin dolaylı olarak yaşam doyumunu etkilediği görülmektedir.

Şekil 7. Duygusal Manipölasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikotizmin Aracı Etkisine Yönelik Model

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 10. Duygusal Manipölasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikotizm Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

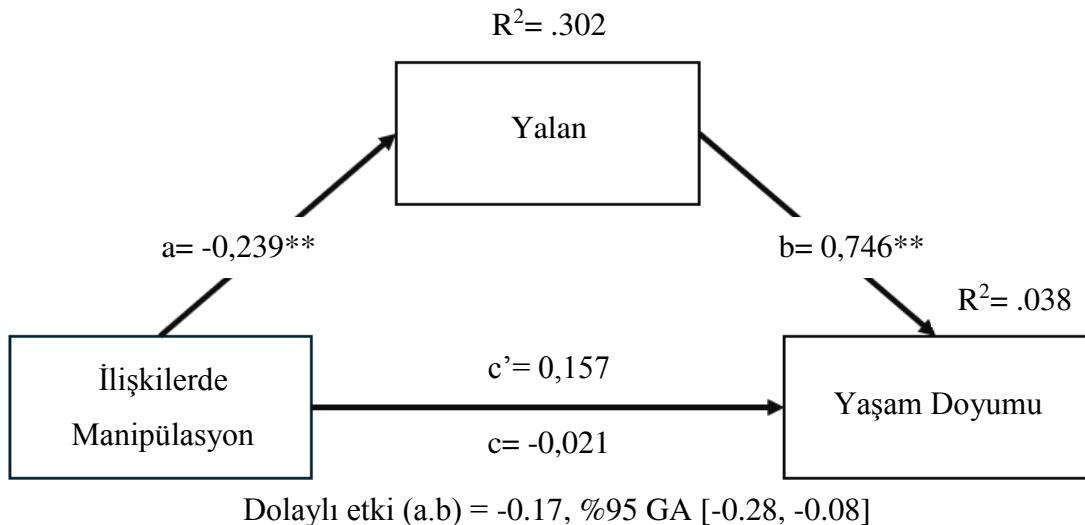
	Etki	Sh	t	p	LLCI	ULCI
EKAP Toplam Etki	-0,021	0,071	-0,299	0,764	-0,161	0,118
EKAP Doğrudan Etki	0,004	0,073	0,056	0,955	-0,140	0,149
	Etki			BootSE	BootLLCI	BootULCI
EKAP Dolaylı Etki	-0,025	---	---	0,018	-0,064	0,010

EKAP: Eysenck Kişilik Anketi Psikotizm Alt Ölçeği Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 7’de, duygusal manipölasyon failliğı ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikotizm kişilik özelliğinin aracı etkisini test eden model sunulmuştur. Modele göre, ilişkilerde manipölasyon düzeyi psikotizmi anlamlı ve pozitif yönde yordamaktadır ($a = 0,082$; $p < 0,01$). Psikotizm ise yaşam doyumunu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamamaktadır ($b = -0,307$; $p > 0,05$). Modelde, ilişkilerde manipölasyonun yaşam doyumuna olan doğrudan etkisi anlamsız bulunmuştur ($c' = 0,004$; $p > 0,05$). Toplam etki de benzer şekilde anlamlı değildir ($c = -0,021$; $p > 0,05$). Bu durum, psikotizmin aracı rolünün önemini değerlendirmek için dolaylı etki analizini gerekli kılmaktadır.

Tablo 10’da, regresyon analizi sonuçları sunulmuştur. İlişkilerde manipölasyonun yaşam doyumu üzerindeki toplam etkisi $-0,021$ olarak belirlenmiş ve bu etki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p = 0,764$). Doğrudan etki ise $0,004$ olup yine anlamlı değildir ($p = 0,955$). Öte yandan, psikotizmin aracı rolüne ilişkin dolaylı etki $-0,025$ olarak hesaplanmış, ancak bu etkiye ait %95 güven aralığı $[-0,064, 0,010]$ sıfır değerini içermektedir. Bu da dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular, duygusal manipölasyon failliğı ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikotizmin aracı rolüne dair anlamlı bir etki olmadığını göstermektedir. Hem toplam, hem doğrudan, hem de dolaylı etkiler istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç, psikotizmin söz konusu ilişkide aracı bir değişken olarak görev yapmadığını ortaya koymaktadır.

*: $p < 0,05$, **: $p < 0,01$

Şekil 8. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Yalanın Aracı Etkisine Yönelik Model

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11. Duygusal Manipülasyon Failliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Yalan Puanlarının Aracılık Analizine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	Etki	Sh	t	p	LLCI	ULCI
EKAY Toplam Etki	-0,021	0,071	-0,299	0,764	-0,161	0,118
EKAY Doğrudan Etki	0,157	0,083	1,878	0,061	-0,007	0,321
	Etki			BootSE	BootLLCI	BootULCI
EKAY Dolaylı Etki	-0,178	---	---	0,050	-0,286	-0,088

EKAY: Eysenck Kişilik Anketi Yalan Alt Ölçeği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 8’de, duygusal manipülasyon failliği ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide, bireylerin yalan düzeylerinin aracı etkisini inceleyen model sunulmuştur. Bu modele göre, ilişkilerde manipülasyon düzeyi yalan eğilimini anlamlı ve negatif yönde yordamaktadır ($a = -0,239$; $p < 0,01$). Diğer yandan, yalan puanları yaşam doyumunu pozitif yönde ve anlamlı şekilde yordamaktadır ($b = 0,746$; $p < 0,01$). Modele ilişkin doğrudan etki ($c' = 0,157$) ve toplam etki ise anlamlı değildir ($c = -0,021$; $p = 0,764$).

Tablo 11’de yer alan regresyon analizi sonuçlarına göre, toplam etki -0,021 olup istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p = 0,764$). Doğrudan etki 0,157 olup anlamlılık düzeyi sınırda kalmaktadır ($p = 0,061$). En dikkat çekici sonuç, dolaylı etkidir. EKAY değişkeni için dolaylı etki -0,178 olarak hesaplanmış ve bootstrap yöntemiyle elde edilen %95 güven aralığı $[-0,286, -0,088]$ sıfır değerini içermemektedir. Bu durum, dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular, duygusal manipülasyon failliği ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide, yalan puanlarının anlamlı bir aracı rol oynadığını göstermektedir. İlişkilerde manipülasyon, yalan puanlarını azaltmakta; azalan yalan

puanları ise yaşam doyumunu düşürmektedir. Bu iki yönlü etki birleştiğinde, manipülasyonun yaşam doyumunu dolaylı olarak negatif yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, yalan eğilimi bu ilişkiyi açıklayan anlamlı bir aracı değişken olarak belirlenmiştir.

Tablo 12. Cinsiyete Göre DSÖ, İMÖ, EKAD, EKAN, EKAP, EKAY ve YDÖ Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Analizine Yönelik Bulgular

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
DSÖ	Kadın	228	2,162	0,559	-1,411	376	0,15
	Erkek	150	2,249				
İMÖ	Kadın	228	2,075	0,646	1,951	376	0,22
	Erkek	150	2,156				
EKAD	Kadın	228	0,639	0,331	-2,910	376	0,05
	Erkek	150	0,573				
EKAN	Kadın	228	0,647	0,293	-0,242	376	0,00
	Erkek	150	0,526				
EKAP	Kadın	228	0,235	0,191	-1,210	376	0,00
	Erkek	150	0,295				
EKAY	Kadın	228	0,613	0,281	3,906	376	0,79
	Erkek	150	0,605				
YDÖ	Kadın	228	2,976	0,869	0,266	376	0,80
	Erkek	150	2,998				

DSÖ: Duygusal Şantaj Ölçeği, İMÖ: İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği, EKAD: Eysenck Kişilik Anketi Dışa Dönüklük, EKAN: Eysenck Kişilik Anketi Nevrotizm Alt Ölçeği, EKAP: Eysenck Kişilik Anketi Psikotizm Alt Ölçeği, EKAY: Eysenck Kişilik Anketi Yalan Alt Ölçeği, YDÖ: Yaşam Doyumu Ölçeği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 12’de cinsiyet değişkenine göre Duygusal Şantaj Ölçeği (DSÖ), İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği (İMÖ), Eysenck Kişilik Envanteri alt boyutları ve Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) puanlarının karşılaştırılmasına yönelik gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi sonuçları raporlanmıştır. Analiz bulguları, duygusal şantaj

(DSÖ), ilişkilerde manipölasyon (IMÖ) ve yaşam doyumu (YDÖ) puanlarında cinsiyete dayalı anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur ($p>.05$). Bu durum, kadın ve erkek katılımcıların duygusal şantaj deneyim düzeyleri, ilişkilerde manipölasyon uygulama düzeyleri ile yaşam doyumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermektedir.

Bununla birlikte, kişilik özellikleri bağlamında değerlendirildiğinde, dışa dönüklük alt boyutunda (EKAD) kadın katılımcıların puanlarının erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görölmektedir ($t=-2,910$; $p=.05$). Diğer bir ifadeyle, kadınların dışa dönüklük düzeyleri erkeklerden yüksektir.

Nevrotizm alt boyutunda (EKAN) da cinsiyete göre anlamlı bir farklılık saptanmış ve kadınların nevroitik eğilimlerinin erkeklerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($t=-0,242$; $p<.01$). Psikotizm alt boyutunda (EKAP) ise erkek katılımcılar kadınlara kıyasla daha yüksek puan almış ve bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=1,951$; $p<.05$). Bu sonuç, erkeklerin psikotik eğilimlerinin kadınlara göre daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Son olarak, yalan alt boyutunda (EKAY) kadın katılımcıların erkeklere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldığı saptanmıştır ($t=3,906$; $p<.01$).

Genel olarak değerlendirildiğinde, cinsiyet değişkeninin kişilik özellikleri üzerinde anlamlı düzeyde farklılık yarattığı görölmektedir. Buna karşın, duygusal şantaj, manipölasyon eğilimleri ve yaşam doyumu değişkenleri açısından kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen bulgular sistematik biçimde ele alınmış, mevcut literatür ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Araştırmada duygusal manipölasyonun faili veya mağduru olma durumlarının bireylerin yaşam doyumu üzerindeki etkisi incelenmiş, bu ilişkide kişilik özelliklerinin aracı rolü test edilmiştir. Bulgular, hem fail hem de mağduriyet durumunun yaşam doyumu ile ilişkisini anlamaya yönelik önceki araştırmalarla kıyaslanarak tartışılmış, mevcut sonuçların hangi açılardan benzerlik veya farklılık gösterdiği değerlendirilmiştir. Ayrıca, kişilik özelliklerinin bu süreçteki etkisi teorik yaklaşımlar ve güncel çalışmalar doğrultusunda

açıklanmıştır. Araştırmanın ana hipotezlerine yönelik elde edilen bulgular, aşağıda ayrıntılı şekilde incelenmiş ve psikoloji yazını bağlamında yorumlanmıştır.

Araştırmanın bulgularında duygusal şantaj ölçeği toplam puanı ile insan ilişkilerinde duygusal manipülasyon ölçeği toplam puanı arasında orta düzeyde ve pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu, bireylerin duygusal manipülasyon içeren davranışları sergileme eğilimlerinin, aynı zamanda bu tür manipülasyonlara maruz kalma düzeyleriyle anlamlı biçimde bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, bir kişinin başkaları üzerinde duygusal manipülasyon uygulama eğilimi arttıkça, kendisinin de benzer manipülatif deneyimlere maruz kalma olasılığı artmaktadır. Bu bulgunun ortaya çıkış nedenleri, hem bireyin psikososyal gelişim süreçleri hem de kişilerarası öğrenme kalıplarıyla açıklanabilir. Öncelikle, bireylerin duygusal manipülasyon içeren ilişki dinamiklerine maruz kalmaları, bu ilişkileri bir norm olarak içselleştirmelerine yol açabilir. Bu kişiler, zamanla bu iletişim tarzını hem işlevsel hem de etkili bir ilişki biçimi olarak görmeye başlayabilirler. Bu durum, Bağlanma Kuramı ve Sosyal Öğrenme Teorisi (Bandura, 1971) çerçevesinde değerlendirildiğinde; bireylerin erken dönem deneyimleriyle şekillenen iletişim kalıplarını sonraki ilişkilerine taşıma eğiliminde oldukları söylenebilir. Yani birey, manipülatif bir ilişki modeline maruz kaldığında, bu model ileriki ilişkilerinde hem alışıldık hem de etkili bir yöntem olarak yeniden üretilebilir. Ayrıca, çevresel ya da gelişimsel faktörlerle bireylerin başkalarına yönelik manipülatif eğilim geliştirmesi, duygusal ihtiyaçları karşılama ya da kontrol sağlama amaçlı öğrenilmiş davranışlar olarak da değerlendirilebilir. Özellikle kendilik algısı zayıf bireylerde, ilişkileri kontrol altında tutmak ya da onay görmek amacıyla manipülasyonun aracı olarak kullanılması mümkün olabilir. Bu tür bireyler, aynı zamanda benzer davranışları sergileyen kişilerle ilişki kurmayı daha rahatlatıcı ve tanıdık bulabilirler. Böylece manipülasyon, hem bir savunma mekanizması hem de sosyal bir öğrenme biçimi olarak bireyin hem fail hem mağdur pozisyonunda bulunmasına yol açabilir.

Drama üçgeni kuramına göre bireyler saldırgan, kurban ve kurtarıcı olmak üzere üç role sahiptir ve bu roller birbirini tetikleyebilir, döngüsel bir etkileşim oluşturabilir (Karpman, 1968). Drama Üçgeni, Eric Berne'in (1961) Transaksiyonel Analiz yaklaşımına dayanan ve bireylerin ilişkilerinde üstlendikleri tekrarlayıcı

psikolojik rollerin etkileşimini açıklayan bir modeldir. Bu modele göre kişiler, duruma göre üç temel rol olan saldırgan, kurban ve kurtarıcı rolleri arasında geçiş yapar: Mağdur, sorunlarının nedenini dış faktörlere yükler; suçlayıcı, başkalarını baskı altına alır veya cezalandırır; kurtarıcı ise yardım etme niyetiyle görünse de başkalarının yaşamına aşırı müdahale eder. Karpman, bu roller arasında sıkışıp kalmanın bireyin yaşamını sağlıklı biçimde yönetmesine yol açtığını ve bağımlı davranış örüntülerini güçlendirdiğini belirtmiştir (Shmelev, 2015). Araştırmanın bulguları bu bağlamda incelendiğinde, manipülasyona uğrayan bireyin (kurban) zamanla manipülatif bir role (saldırgan) büründüğü söylenebilir (Karpman, 2019). Manipülasyona uğrayan kişi, duygusal şantajın etkisiyle kendini savunma veya karşılık verme amacıyla manipülasyon stratejileri geliştirebilir. Bu durum, kurbanın zamanla manipülatif bir role bürünmesini açıklayabilir. Manipülasyonun bu denli güçlü bir şekilde tespit edilmesi, kişilerin duygusal şantajla karşılaşp manipülasyona uğradıklarında, aynı şekilde manipülasyon yapma eğilimlerine girmelerini de destekleyebilir. Fail ve mağdur olma arasındaki bu ilişki, bireylerin bu rollerin içine sürüklendikçe birbirlerine dönüşebileceği bir döngü oluşturabilir.

Araştırmanın diğer bulgularından elde edilen sonuca göre duygusal manipülasyona uğrama ile yaşam doyumu arasında ilişki bulunmamıştır. Ulaşılan bulgu, alan yazındaki genel eğilimden farklılaşmaktadır. Bu durumun, çalışmadaki ölçülen manipülasyonun belirli bir bağlam (iş yeri, romantik ilişki vb.) yerine genel kişilerarası ilişkiler düzeyinde ölçülmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim, önceki çalışmalarda duygusal manipülasyon genellikle spesifik ortamlarda incelenmiş ve bu bağlamlarda yaşam doyumu üzerindeki etkiler daha belirgin bulunmuştur. Örneğin, Güleç ve Özbay (2024) tarafından Türkiye’de yaşayan kadınlarda gerçekleştirilen çalışma, duygusal manipülasyon olan gaslighting deneyimini iş yerinde yaşayan kadınların yaşam doyumunun doğrudan olumsuz etkilendiğini ortaya koymuştur. Çalışmada, gaslighting düzeyinin yaşam doyumunu negatif olarak tahmin ettiği ve bu ilişkinin psikolojik dayanıklılık gibi psikolojik faktörler aracılığıyla kısmen düzenlendiği görülmüştür. İş yeri ortamında yapılan farklı bir çalışmada ise duygusal manipülasyona uğramanın yaşam doyumu üzerindeki olası etkilerini destekleyici bulgular sunmaktadır. Güç sahibi konumdaki çalışanların, kasıtlı ya da kasıtsız biçimde kullandıkları stereotipler aracılığıyla iş arkadaşlarının

gerçeklik algılarını manipüle ettikleri görülmüştür. Hackett'in (2024) çalışmasında, bu tür gaslighting davranışlarına maruz kalan bireylerin öz kavramlarının olumsuz etkilendiği ve bunun da iş performanslarına yansıdığı belirtilmiştir. Klein, Li ve Wood (2023) tarafından nitel yöntemlerle yürütülen ve romantik ilişkiler bağlamında duygusal manipülasyonun sonuçlarını inceleyen araştırma sonuçlarına bakıldığında; mağdurların özdeğerlerinde belirgin bir düşüş yaşadığı ve kendilerini "değerini kaybetmiş, kırılmış ya da boş bir kabuk" gibi hissettikleri rapor edildiği görülmektedir. Bu tür özdeğer kaybı, bireyin yaşamdan tatmin olma duygusunu doğrudan zedeleyebilir. Ayrıca, gaslighting deneyimi yaşayan kişiler, sonraki ilişkilerde daha temkinli ve şüpheli hale gelmekte, sosyal ilişkilerden uzaklaşarak izolasyonu tercih etmektedir. Bu durum, bireyin sosyal bağlantılarından aldığı doyumunu sınırlayarak yaşam doyumunu dolaylı yoldan etkileyebilir. Bireylerin özdeğer ve güven duygusundaki bu olumsuz değişimler, yaşam doyumunu belirleyen önemli psikolojik faktörler olarak değerlendirilebilir. Bu ve alan yazındaki diğer çalışmalarda bahsedilen kavramlar arasında ilişki bulunmaktayken mevcut çalışmada ilişki olmadığı gözlemlenmiştir. İlgili araştırmada duygusal manipülasyon ile yaşam doyumunu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması, ölçüm ve bağlam farklarından kaynaklanıyor olabilir. Önceki çalışmalarda, duygusal manipülasyon genellikle iş yeri veya romantik ilişkiler gibi spesifik bir bağlamda incelenmiş ve bu ortamlarda yaşanan manipülasyonun yaşam doyumunu üzerindeki etkisi daha belirgin bulunmuştur. Ancak bu çalışmada ölçülen duygusal manipülasyon, yalnızca belirli bir ortam veya ilişki türü ile sınırlı olmayıp, bireylerin genel kişilerarası ilişkilerini kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu durum, yaşam doyumunu ile ilişkili bir etki gözlenmemesinin olası nedenlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Katılımcılar, genel kişilerarası manipülasyonu az deneyimliyor olabilir veya günlük hayatta maruz kaldıkları manipülasyonu fark etmiyor olabilir. Ayrıca, genel bağlamda deneyimledikleri duygusal manipülasyonu başa çıkma stratejileri ile kolayca yönetiyor olabilir ya da tek bir kişi veya durumdan gelen manipülasyon kadar yıkıcı etki göstermemiş olabilir. Spesifik bir bağlamdan kaynaklanan yoğun ve belirgin manipülasyon, yaşam doyumunu doğrudan etkilerken, daha yaygın ve dağınık manipülasyon etkisi daha zayıf veya ölçülemeyen bir düzeyde kalmış olabilir. Bu durum, ölçüm bağlamının ve manipülasyonun yoğunluğunun, yaşam doyumunu ile olan ilişkiyi belirlemede kritik rol oynadığını göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, manipülasyon uygulayan bireylerin aynı zamanda manipülasyona uğrama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu durum, yaşam doyumuyla anlamlı bir ilişkinin ortaya çıkmamasını açıklayabilir. Bazı kişiler hem manipülatif davranışlar sergiler hem de benzer davranışlara maruz kalır. Böyle bir konumda kişi, yaşadığı manipülasyonu fark etmekte veya içselleştirmekte zorlanabilir. Manipülasyon uygulayan bireyler, kendilerine yöneltilecek davranışları normalleştirme eğiliminde olabilirler. Bu durum, yaşam doyumu ile duygusal manipülasyon arasındaki ilişkinin görünür hâle gelmesini engelleyebilir. Fail-mağdur döngüsündeki psikolojik adaptasyon ve normalleştirme süreçleri, çalışmada ilişki bulunmamasının olası nedenlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada, duygusal manipülasyon mağdurluğu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide nevrozizmin anlamlı bir aracı rol üstlendiği görülmüştür. Bu bulgu teorik olarak da beklenir niteliktedir; çünkü nevrozizm, olumsuz duygulanım, kaygı ve stres karşısında kırılganlık gibi özelliklerle tanımlanmakta ve yaşam doyumunun önemli bir yordayıcısı olarak değerlendirilmektedir (Jeronimus vd., 2016). Duygusal şantaj davranışları, nevrozizmi yüksek bireylerde suçluluk, kaygı ve ruminasyonu tetikleyerek, olumsuz duyguların daha yoğun yaşanmasına yol açabilir. Bu duygusal süreçler de öznel iyi oluşu zayıflatmakta ve yaşam doyumunun düşmesine aracılık etmektedir. Dolayısıyla, nevrozizm manipülasyon deneyimlerini daha hassas ve yıpratıcı biçimde işleyerek, bu olumsuz etkinin yaşam doyumuna taşınmasına aracılık eden temel bir kişilik özelliği olarak değerlendirilebilir (Li vd., 2020).

Araştırmanın en dikkat çekici bulgularından biri, manipülasyon mağduriyetinin yaşam doyumunu doğrudan değil, dolaylı bir mekanizmayla etkilemesidir. Bulgular, manipülasyonun bireylerin sosyal istenirlik eğilimlerini zayıflattığını ve bu durumun da yaşam doyumunu düşürdüğünü göstermektedir. Kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla kullanılan kişilik envanterindeki yalan alt boyutu, bireylerin toplumca veya ahlaki olarak yanlış kabul edilen davranışları ne ölçüde sergilediklerini ve bu davranışlara yönelik sosyal istenirlik algısını ölçmektedir (Karancı vd., 2007). Araştırmada aracı değişken olarak ortaya çıkan “yalan” alt boyutunun (sosyal istenirlik) doğası dikkate alındığında, bu boyutun yalnızca katılımcıların dürüstlük düzeyini değil, daha çok sosyal istenirlik duyarlılıklarını yansıttığı görülmektedir. Bu alt boyutta yer alan maddeler, toplum tarafından yanlış

kabul edilse de herkesin zaman zaman sergileyebileceği küçük davranışları (örneğin, bir oyunda hile yapmak ya da başkasının değersiz bir eşyasını almak) sorgulamaktadır. Katılımcıların bu tür ifadelere verdikleri cevaplar, onların sosyal normlara ne ölçüde uyum sağladıklarını ve kendilerini toplum önünde nasıl yansıttıklarını göstermektedir. Dolayısıyla, yüksek yalan puanı yalnızca “yalan söyleme” eğilimini değil, aynı zamanda bireyin toplumsal kabul görme ihtiyacını ve sosyal onaya duyarlılığını da göstermektedir. Bu bağlamda, yalan alt boyutu (sosyal istenirlik) aracılığıyla ortaya çıkan etki, bireylerin sosyal çevrede kabul görme, çatışmalardan kaçınma ve kendilerini toplumsal normlara uygun biçimde sunma eğilimleri üzerinden yaşam doyumlarını şekillendirebilecek bir mekanizma olarak değerlendirilebilir. Eysenck ve Eysenck’in (1963) çalışmasında uygulanan 75 maddelik kişilik anketi; nevrozizm (N), dışadönüklük (E) ve dokuz maddeden oluşan “yalan” (L) alt ölçeğini içermektedir. Katılımcılar ankete iki kez katılmış; ilkinde maddeleri dürüstçe yanıtlamaları istenmiş, ikincisinde ise “kendilerini olabildiğince iyi gösterecek” biçimde yanıt vermeleri talep edilmiştir. Bu yöntemle, “yalan” ölçeğinin aslında katılımcıların ne ölçüde sosyal açıdan arzu edilen yanıtlar verdiklerini, yani kendilerini olduğundan daha dürüst, ahlaklı ve kusursuz göstermeye ne kadar yatkın olduklarını ölçtüğü ortaya konmuştur. Bulgulara göre, normal koşullarda (dürüst yanıt) L puanları oldukça düşükken, “iyi görünme” talimatı altında bu puanlar anlamlı şekilde artmıştır. Bu durum, yalan ölçeğinin yalnızca bireylerin dürüstlüklerini ölçmediğini, esasen onların sosyal istenirlik yanıt eğilimini yansıttığını göstermektedir. Yüksek L puanları, katılımcıların toplum önünde kendilerini daha ideal ve kabul gören biçimde sunma eğiliminde olduklarını; düşük puanlar ise sosyal istenirlik kaygısının daha az olduğunu ifade etmektedir. Buradan yola çıkarak ilgili alt ölçekte puanlar yükseldikçe bireyler, sosyal açıdan kabul gören davranışları sergilemeye ve kendilerini bu şekilde yansıtmaya daha yatkındırlar.

Bu bulguya ilişkin aracılık mekanizması incelendiğinde, öncelikle duygusal manipülasyona uğrama düzeyleri arttıkça “yalan” alt boyutu (sosyal istenirlik) puanlarının azaldığı görülmektedir. Bu durum, manipülasyon mağduru olan bireylerin sosyal istenirlik duyarlılıklarının düştüğünü, yani kendilerini topluma daha kabul gören şekilde sunma eğilimlerinin azaldığını göstermektedir. Öte yandan, yalan alt boyutu (sosyal istenirlik) puanları yükseldikçe, yaşam doyumunun da arttığı

saptanmıştır. Yüksek yalan puanı (sosyal istenirlik), bireylerin toplumsal normlara uyum sağlama, sosyal onay alma ve kendilerini daha olumlu biçimde yansıtmaya eğilimlerini yansıttığından, bu durumun yaşam doyumunu güçlendirmesi şaşırtıcı değildir. Duygusal manipülasyon mağduru olmak, bireylerin sosyal istenirlik eğilimlerini zayıflatarak dolaylı biçimde yaşam doyumlarının azalmasına yol açabilmektedir. Başka bir ifadeyle, manipülasyon-yalan-yaşam doyumu zinciri, bulgunun altında yatan temel psikolojik mekanizmayı açıklamaktadır.

Duygusal manipülasyona uğrayan bireylerde öz-değer duygularının zedelenmesinin yanı sıra, belirsizliğe tahammülsüzlük, depresyon ve yüksek duyarlılık gibi olumsuz psikolojik durumların da gözlemlendiği bildirilmektedir (Istiqomah ve Rakhmawati, 2025; Nakyung ve Haeng-Mi, 2024). Manipülasyona maruz kalmak yalnızca doğrudan psikolojik kırılganlıkları artırmakla kalmaz; sosyal istenirlik eğilimlerini de zayıflatır. Manipülasyon deneyimleri, bireylerin kişilerarası ilişkilerinde değersizlik hissetmesine, sosyal normlara güvenin azalmasına ve ilerleyen süreçte bir tür tahammülsüzlük geliştirmelerine yol açabilir. Bu durum sosyal onay arayışının azalması ve toplumsal açıdan kabul gören yanıtlar verme eğiliminin zayıflaması şeklinde kendini gösterebilir. Mevcut çalışmada kullanılan ölçeğin genel kişilerarası duygusal manipülasyonu ölçmesi ve Eysenck'in yalan alt ölçeğinin de genel sosyal istenirlik davranışlarını yansıtmaya dikkate alındığında, elde edilen bulgular mağdurların manipülasyona karşı geliştirdikleri bilişsel ve duygusal tepkilerin, onların sosyal istenirlik düzeylerini düşürdüğünü ve bu yolla yaşam doyumları üzerinde dolaylı bir etki yarattığını düşündürmektedir.

Mevcut araştırmada duygusal manipülasyona uğrama ile yaşam doyumu arasındaki doğrudan ilişki anlamlı bulunmamış; ancak Eysenck'in "yalan" alt boyutu (sosyal istenirlik) aracılığıyla dolaylı bir etki gözlenmiştir. Bu bulgu, sosyal istenirlik ile yaşam doyumu arasındaki karmaşık ilişkiye işaret eden önceki çalışmalarla uyumludur (Brajša-Žganec vd., 2011; Fastame vd., 2015). Örneğin, Beş Büyük Kişilik özellikleri ve sosyal istenirlik arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırmada, sosyal istenirlik tek başına yaşam doyumu, pozitif ve negatif duygulanımın anlamlı bir yordayıcısı olmuş; ancak kişilik özellikleri modele dahil edildiğinde yalnızca negatif duygulanımın yokluğu ile ilişkili bulunmuştur. Bu durum, sosyal istenirliğin yaşam doyumu üzerindeki etkisinin bağımsız bir yapı olmaktan çok, diğer bireysel faktörlerle

etkileşim içinde ortaya çıktığını göstermektedir. Benzer şekilde, mevcut araştırmada da sosyal istenirliğin bir yansıması olarak değerlendirilen yalan alt boyutunun, bireylerin toplumsal normlara uyum sağlama ve kendilerini olumlu biçimde sunma eğilimleri üzerinden yaşam doyumlarını şekillendiren bir aracı rol üstlendiği görülmektedir. Dolayısıyla, bu bulgu sosyal istenirliğin yaşam doyumuna olan etkisinin tek boyutlu değil, daha karmaşık ve bağlama bağlı bir mekanizma aracılığıyla gerçekleştiğini desteklemektedir.

Literatürdeki bulgular, sosyal istenirliğin yaşam doyumuna üzerindeki rolünün doğrudan güçlü bir etkiden ziyade dolaylı mekanizmalar üzerinden işlediğini göstermektedir (Gilman ve Barry, 2003). Yerleşim tedavi merkezine yeni kabul edilen ergenlerle yapılan bir çalışmada, sosyal istenirliğin yaşam doyumuna ölçümleri üzerinde yalnızca sınırlı bir etkisinin bulunduğu, asıl değişimin ise zamanla ve süreçle ilişkili olarak ortaya çıktığı rapor edilmiştir. Bu bulgular, sosyal istenirliğin tek başına yaşam doyumunu belirleyen bir faktör olmaktan çok, bağlama ve bireysel süreçlere bağlı olarak etkisini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Mevcut araştırmada yalan alt boyutunun aracılık rolü de bu çerçevede değerlendirilebilir. Yalan puanları, bireylerin sosyal normlara uyum sağlama ve kendilerini daha kabul gören biçimde yansıtmaya eğilimlerini ifade etmektedir; dolayısıyla, manipülasyon mağduriyetinin bu eğilimleri zayıflatması, yaşam doyumunun dolaylı biçimde azalmasına yol açabilmektedir. Bu durum, sosyal istenirliğin yaşam doyumuna üzerindeki etkisinin yalnızca bireyin kişisel eğilimleriyle değil, aynı zamanda maruz kaldığı kişilerarası deneyimlerle de şekillendiğini göstermektedir.

İlişkilerdeki manipülasyonun diğer boyutu olan manipülasyon failliği ile yaşam doyumuna arasında ilişkiye bakıldığında anlamlı korelasyon olmadığı tespit edilmiştir. Alan yazında, makyavelizm gibi manipülatif kişilik özellikleri yaşam doyumuyla negatif ilişkilidir (Ali ve Chamorro-Premuzic, 2010; Blasco- Belled vd., 2024; Limone vd., 2020; Wolff ve Wetzel, 2023). Bu durum, manipülasyon eğilimlerinin kişilerarası ilişkilerin niteliğini zayıflatarak bireyin yaşamdan aldığı tatmini azaltabileceğini göstermektedir. Bunu yanı sıra Limone ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan bir çalışmada ise makyavelizm ile yaşam doyumuna arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmacılara göre makyavelizm kısa vadeli çıkar elde etmeye yönelik eğilimleri desteklerken, uzun vadede bireyin yaşamdan tatmin

duygusunu artıracak sosyal destek, samimiyet ve güven temelli ilişkilerden yoksun bırakmaktadır. Bu nedenle, makyavelizm bireylerin yaşam doyumu ile doğrudan bağlantı kurmamaktadır. Benzer şekilde Aghababaei ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında da, makyavelizm ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Araştırmacılar bu bulguyu, makyavelist bireylerin çoğunlukla çıkar odaklı, stratejik ve manipülatif davranışlar sergilemelerine rağmen, bu davranışların uzun vadeli öznel mutluluk veya yaşam doyumu üzerinde bir katkı yaratmamasıyla açıklamaktadır. Makyavelist bireyler sosyal ilişkilerde zaman zaman prososyal davranışlar sergileyebilseler de, bu davranışlar genellikle özgeci bir temelden değil, faydacı bir amaçla ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kısa vadede sosyal avantaj sağlasalar da aynı stratejiler bireyin öznel iyi oluşuna yansımamaktadır. Araştırmada makyavelizmin, dürüstlük–alçakgönüllülük kişilik boyutunun zıt yönünde konumlandığı vurgulanmış; bu boyutu düşük olan bireylerin, yaşam doyumuna katkı sağlayan özgeci ve güven temelli sosyal davranışları sergilemedikleri belirtilmiştir. Bu bulgu, makyavelizmin bireylere araçsal fayda sağlasa da onları mutlu etmeyen bir “karanlık” kişilik özelliği olduğunu ortaya koymaktadır. Manipülatörlerin yaşadığı doğal sonuçlara bakıldığında makro düzeyde (siyaset ve toplum) makyavelizm; güç, kontrol ve iktidarın sürdürülmesiyle bağlantılı iken; mikro düzeyde (kişilerarası ilişkiler) başkalarını nesneleştirme, güvensizlik, çıkarıcılık ve pragmatizm ön plana çıkar (Ibragimov vd., 2018) . Mevcut araştırmada İMÖ ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması, birkaç olası nedene bağlanabilir. Öncelikle, önceki çalışmalar genellikle makyavelizm gibi manipülatif kişilik özelliklerine veya iş yeri ya da romantik ilişkiler gibi daha spesifik bağlamlara odaklanmış ve bu ortamlarda yaşanan manipülasyonun yaşam doyumunu olumsuz etkilediğini göstermiyorken İMÖ, manipülasyonu genel kişilerarası ilişkiler düzeyinde ölçmektedir. Günlük yaşamda daha yaygın fakat daha seyrelmiş biçimde deneyimlenen manipülasyonun, yaşam doyumu üzerinde doğrudan bir etki yaratmaması muhtemeldir. Literatürde de vurgulandığı üzere makro düzeyde (siyaset ve toplum) manipülasyon güç ve başarıyla bağlantılı iken; mikro düzeyde (kişilerarası ilişkiler) güvensizlik ve çıkarıcılığı öne çıkarmaktadır. Bu ikili yapı, manipülasyondan elde edilen fayda ile görülen zararın birbirini dengelemesine yol açarak, yaşam doyumu ile manipülasyon failliği arasında nötr bir sonuç doğurmuş olabilir. Ayrıca, mevcut araştırmanın örnekleminin

çoğunluğunun genç yetişkinlerden oluşması (%52.6), bu yaş grubunun sosyal destek kaynaklarına (arkadaşlık ilişkileri, aile desteği gibi) daha fazla sahip olması manipülasyonun yaşam doyumuna etkisini hafifletmiş olabilir. Ölçüm aracı bağlamında da, İMÖ'nün genel kişilerarası manipülasyonu ölçmesi spesifik bağlamlarda (ör. iş yeri, romantik ilişki) ortaya çıkan daha yoğun ve yıkıcı manipülasyon deneyimlerini yakalamakta sınırlı kalmış olabilir. Bu etmenler bir arada değerlendirildiğinde, elde edilen ilişkisizliğin hem örneklem özellikleri hem de ölçüm yaklaşımından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri, manipülasyon failliği ile yaşam doyumunu arasında doğrudan anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen, bu ilişkinin dolaylı yoldan nevrotizm ve yalan kişilik özellikleri aracılığıyla ortaya çıkmış olmasıdır. Özellikle nevrotizmin aracı rolü anlamlı ve orta düzeyde bir etki göstermiş, nevrotizm düzeyinin artmasıyla birlikte yaşam doyumunun azaldığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, manipülasyon failliğinin tek başına yaşam doyumunu açıklamada yeterli olmadığını, ancak bireyin kişilik özellikleri üzerinden dolaylı etkiler yarattığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Başka bir ifadeyle, yalnızca davranışsal eğilimlerin (manipülasyon failliği) yaşam doyumunu açıklamakta yetersiz kaldığını; bireylerin kişilik özelliklerinin, özellikle de olumsuz duygulanım ve kaygı ile karakterize edilen nevrotizmin, bu süreçte belirleyici bir mekanizma işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Nevrotizm, bireyin duygusal kararlılığını ve stres karşısındaki hassasiyetini yansıtan temel bir kişilik boyutudur. Eysenck'e göre nevrotizm, tehditleri abartma, yoğun kaygı yaşama ve aşırı duygusal tepkiler verme eğilimleriyle tanımlanmaktadır (Eysenck ve Eysenck, 1985). Bu kişilik özelliği, çevresel stresörlere karşı kırılganlık ve olumsuz duygulara yatkınlıkla yakından ilişkilidir (Chu vd., 2015) ve depresyon ile anksiyete gibi duygudurum bozuklukları için önemli bir risk faktörü olarak görülmektedir (Jeronimus vd., 2016). Nevrotizmin bu yönü, bireylerin yaşam doyumunu dolaylı biçimde azaltabilecek bir mekanizma işlevi gördüğünü göstermektedir.

Nevrotizmi yüksek bireyler, günlük yaşamda stres ve kaygıya daha yatkın oldukları için, kişilerarası ilişkilerinde manipülasyona başvurduklarında bunun olumsuz duygusal yükünü daha fazla hissedebilirler. Olumsuz yaşam olayları veya stres gibi faktörler, yüksek nevrotizm düzeylerine sahip olan kişilerde yıkıcı veya

saldırgan sosyal iletişim biçimlerini tetikleyebilmektedir (Li vd., 2020). Kısa vadede çıkar sağlamak ya da kontrol elde etmek için yapılan manipölasyonlar uzun vadede suçluluk, güvensizlik ve sosyal çatışmalarla birleşerek yaşam doyumunu düşürebilir. Psikolojik manipölasyon taktiklerini içeren sosyal saldırganlığın yüksek nevrotizm düzeyinde olan kişilerde daha sık görüldüğü araştırmalarca desteklenmiştir (Deason vd., 2019; Kokkinos vd., 2020). Quan ve arkadaşlarının (2024) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri çalışmada, nevrotizmin sosyal saldırganlığı doğrudan ve anlamlı biçimde yordadığı bulunmuştur. Yüksek nevrotizm, bireylerde manipölatif/dolaylı saldırgan davranışların (örneğin başkalarını dışlama, dedikodu yayma, ilişkileri sabote etme gibi) görülme olasılığını artırmaktadır. Çalışmanın tartışma bölümünde de vurgulandığı üzere, nevrotik bireyler duygusal istikrarsızlıkları nedeniyle stresli sosyal durumlarda panikleme, öfkeye kapılma ya da karışıklık yaşama eğilimindedir; bu da onları manipölasyon ve sosyal saldırganlık biçiminde dışavurulan davranışlara yöneltmektedir.

İnsan ilişkilerinde duygusal manipölasyon her zaman tek başına bireyin yaşam doyumunu azaltan bir unsur olmayabilir; bazı bireyler manipölasyonu yalnızca aracı bir strateji olarak kullanabilirken olumsuz bir duygusal yük hissetmeyebilirler ancak nevrotizm devreye girdiğinde durum farklılaşabilir. Nevrotizmi yüksek bireyler, duygusal kırılganlık, kaygı ve suçluluk duygularına eğilimleri nedeniyle manipölasyon davranışını diğer bireylerden farklı olarak daha yoğun ve yıpratıcı bir biçimde deneyimlerler. Bu kişiler manipölasyon yoluyla kısa vadede kontrol ya da avantaj elde etseler dahi, uzun vadede pişmanlık, güvensizlik ve sosyal çatışmalarla karşı karşıya kalabilirler. Böylece, manipölasyonun sonuçlarının yarattığı duygusal yük, nevrotik duyarlılıkla birleşerek ilişkilerde istikrarsızlık ve yalnızlık duygusunu arttırabilir, bu da yaşam doyumunun olumsuz yönde etkilenmesine yol açabilir.

Araştırmada ulaşılan dikkat çekici bulgulardan bir diğeri, manipölasyon failliği ile yaşam doymu arasında doğrudan bir ilişki saptanmamış olmasına rağmen, bu ilişkinin yalan (sosyal istenirlik) kişilik özelliği üzerinden dolaylı olarak ortaya çıkmasıdır. Analizler, manipölasyon failliğinin yalan (sosyal istenirlik) ile negatif yönde, yalanın ise yaşam doymu ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, manipölasyon davranışları arttıkça bireylerin sosyal olarak istenir görünme eğilimleri azalmaktadır; sosyal istenirlik düzeyindeki bu düşüş de yaşam

doyumunun azalmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu bulgu, manipölasyon failliğinin yaşam doyumunu üzerindeki etkisinin doğrudan değil, bireyin sosyal istenirlik düzeyi aracılığıyla dolaylı biçimde işlediğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Kişilik envanterlerinde yer alan yalan alt boyutu, bireylerin toplumca yanlış kabul edilen davranışları ne ölçüde raporladıklarını değerlendirerek aslında onların sosyal istenirlik eğilimlerini yansıtmaktadır (Karancı vd., 2007). Eysenck ve Eysenck'in (1963) çalışması da bu alt ölçeğin, bireylerin kendilerini olduğundan daha dürüst ve kusursuz gösterme eğilimlerini ölçtüğünü ortaya koymuştur. Yüksek puanlar bireylerin sosyal onaya duyarlılığını ve toplumsal normlara uygun görünme çabasını; düşük puanlar ise bu kaygının görece zayıf olduğunu göstermektedir.

Manipölasyon failliği ile yalan (sosyal istenirlik) arasındaki negatif ilişki, farklı motivasyonların çatışmasından kaynaklanıyor olabilir. Manipölasyon davranışları, bireyin çıkar veya kontrol elde etme amacına hizmet ederken; sosyal istenirlik eğilimi daha çok toplumsal normlara uyum sağlama ve başkaları tarafından onaylanma ihtiyacını yansıtmaktadır. Bu nedenle manipölasyon eğilimi yüksek bireyler, toplumsal kabul görme ya da "ideal benlik" sunma konusunda daha az hassasiyet gösterebilirler. Manipölasyon failliği arttıkça da sosyal istenirlik puanlarının düşmesi, bireylerin sosyal normlara uyma ve kendilerini olumlu şekilde yansıtmaya ihtiyacının daha zayıf olmasından kaynaklanıyor olabilir. Kowalski ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında da vurgulandığı üzere, makyavelizm ve psikopati gibi daha antagonistik kişilik özellikleri sosyal istenirlik ile ters yönde ilişkilidir. Bu özelliklere sahip bireyler, toplumsal normlara uyum sağlama ya da kendilerini ahlaklı ve kabul gören bir şekilde sunma konusunda daha az hassasiyet gösterebilirler. Başkalarının gözünde olumlu bir imaj yaratmaktan çok, kendi çıkarlarını elde etme ve fırsatları sömürme yönelimi baskın hale gelir. Dolayısıyla, sosyal istenirlik kaygısının düşük olması, bu kişilik örüntüsünün doğasıyla tutarlı bir sonuç olarak değerlendirilmektedir (Triki vd., 2017). Makyavelizmin sosyal istenirlik ile negatif ilişkisinin bulunması, manipölasyon faillerinin de toplumsal normlara uyma ve ideal benlik sunma konusunda daha az kaygı taşıyabileceğini düşündürmektedir. Sonuç olarak, bu bulgu manipölasyon failliğinin yaşam doyumunu doğrudan etkilemektense, bireylerin sosyal istenirlik düzeyi üzerinden dolaylı bir etki yarattığını göstermektedir. Sosyal onay kaygısı düşük, toplumsal normlara uyma motivasyonu zayıf bireylerin manipölasyon davranışlarına

daha yatkın olmaları, yaşam doyumlarının da bu süreçte olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Bu sonuç, literatürde makyavelizm ve sosyal istenirlik arasındaki ters ilişkiyi ortaya koyan çalışmalarla (Kowalski vd., 2018; Triki vd., 2017) tutarlıdır ve manipülasyon failliğini davranışsal düzeyde ele alarak benzer bir mekanizmayı desteklemektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular, manipülasyon failliği ve mağdurluğu ile yaşam doyumları arasındaki ilişkide yalnızca nevrozizm ve yalan (sosyal istenirlik) kişilik özelliklerinin aracılık rolü üstlendiğini; buna karşın dışadönüklük ve psikotizmin anlamlı bir aracı etki göstermediğini ortaya koymuştur. Bu durum, kişilik boyutlarının doğalarıyla tutarlı bir biçimde açıklanabilir. Nitekim nevrozizm, bireylerin çevresel stresörlere karşı yüksek duyarlılığını, yoğun kaygı ve olumsuz duygulanım yaşama eğilimlerini yansıtmaktadır (Eysenck ve Eysenck, 1985; Chu vd., 2015). Nevrozizm, manipülasyon deneyimlerinin bireyin öznel iyi oluşuna daha kolay taşınmasına zemin hazırlamaktadır. Benzer şekilde, yalan alt boyutunun yüksekliği, bireylerin sosyal onay arayışını ve toplumsal normlara uygun görünme çabalarını yansıtmaktadır (Karancı vd., 2007; Eysenck ve Eysenck, 1963). Dolayısıyla, manipülasyonun yarattığı güven kaybı ve sosyal kırılmalar, sosyal istenirlik kaygısıyla birleşerek yaşam doyumunu azaltıcı yönde etkili olabilmektedir. Buna karşın dışadönüklük, pozitif duygulanım, yüksek enerji ve sosyal destek kaynaklarıyla ilişkilidir (Eaves ve Eysenck, 1975; Swickert vd., 2002). Dışadönük bireylerin manipülasyonun olumsuz etkilerini sosyal çevrelerinden aldıkları destekle tamponlayabilmeleri, bu değişkenin aracılık rolünü üstlenmek yerine daha çok koruyucu bir faktör işlevi görmesine yol açmış olabilir. Psikotizim ise empati yoksunluğu, norm karşıtlığı ve saldırganlıkla karakterize edilmektedir (Eysenck, 1992). Psikotizim manipülasyona eğilim kazandırırken öznel iyi oluş ve yaşam doyumuyla ilişkilerinin zayıf ya da tutarsız bulunduğu rapor edilmiştir (Steel vd., 2008; Stewart vd., 2005). Dolayısıyla, psikotizmin aracılık rolü üstlenmemesi şaşırtıcı değildir. Genel olarak bu bulgular, kişilik boyutlarının bireylerin manipülasyon deneyimlerini yaşam doyumuna nasıl taşıdığını açıklamada farklı işlevler üstlenebileceğini göstermektedir.

Araştırma bulgularından yola çıkıldığında kadınların ve erkeklerin DSÖ ile İMÖ puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu bulgu, cinsiyetin

duygusal şantaj mağduru olma ve uygulama eğilimi üzerinde belirleyici bir etken olmadığını göstermektedir. Literatürde kadınların ilişkisel manipülasyonlara karşı daha hassas olduklarını ya da erkeklerin daha fazla duygusal baskı kurabildiklerini ileri süren çalışmalar olsa da (March vd., 2025), mevcut araştırmada bu yönde bir fark gözlenmemiştir. Literatürde erkeklerin daha saldırgan, kadınların ise daha ilişkisel manipülasyon tekniklerine eğilimli olabileceğini öne süren çalışmalar bulunsa da, bu araştırmada manipülasyon failliğinin spesifik bağlamlardan ziyade genel kişilerarası ilişkiler ortamında ölçülmüş olması dikkat çekicidir. Güncel çalışmalar, manipülasyon eğilimlerinin biyolojik cinsiyetten çok toplumsal cinsiyet rolleri ile de ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Grieve, March ve Van Doorn'un (2019) bulguları, hem kadınlarda hem de erkeklerde maskülen kimlik rollerinin duygusal manipülasyon eğilimini artırdığını göstermektedir. Bu durum, manipülasyon davranışlarının “erkekler özgü” stratejiler olarak görülmesinin yanıltıcı olabileceğini; asıl belirleyici olanın bireylerin benimsedikleri toplumsal rol ve kimlikler olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, kadın ve erkekler arasında manipülasyon failliği ve mağdurluğu açısından anlamlı bir fark bulunmaması, manipülasyonun bireylerarası ilişkilerde cinsiyetten bağımsız olarak ortaya çıkabilen bir strateji olabileceğini düşündürmektedir.

Cinsiyetler arasında yapılan t-testi analizleri, kişilik boyutları açısından bazı anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Bulgulara göre dışadönüklük ve nevrozizm kadınlarda daha yüksek bulunurken, psikotisizm erkeklerde daha yüksek düzeyde saptanmıştır. Buna karşılık, yalan (sosyal istenirlik) alt boyutunda kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Kadınlarda dışadönüklüğün anlamlı olarak daha yüksek bulunması, dışadönüklüğün beyinle ilişkisinde cinsiyete göre farklılaşmasıyla açıklanabilir. Kadınlarda dışadönüklük, özellikle sosyal biliş ve ödül-motivasyon süreçleri ile daha güçlü bağlantılar olduğu görülmüştür (Lai vd., 2019). Yani kadınlarda dışadönüklüğün, başkalarının bakış açısını anlama ve sosyal ilişkilerden haz alma mekanizmalarıyla daha yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Literatür incelendiğine Vianello ve arkadaşları (2013) tarafından farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Öz-bildirim temelli ölçeklerde kadınlar kendilerini erkeklerden daha dışadönük olarak tanımlamışlardır. Ancak örtük ölçümlerde erkekler kadınlara kıyasla biraz daha yüksek dışadönüklük düzeyi sergilemiştir. Bu zıt bulgu, toplumsal cinsiyet

normlarının öz-bildirimleri etkilediğini düşündürmektedir. Kadınlar sosyal normların da etkisiyle kendilerini daha sosyal ve dışadönük algılayabilirken, örtük düzeyde bu fark erkekler lehine kaymaktadır. Bu durum, dışadönüklükte cinsiyet farklarının ölçüm yöntemine duyarlı olduğunu ve sosyal normların kişilik algısında önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bunun yanında 55'ten fazla ülke ve kültür üzerinde yürütülen meta analiz çalışmasının bulgularına göre ise bu sonuçların yeniden farklılaştığı görülmektedir. Çalışmada dışadönüklük puanları açısından erkeklerin kadınlardan biraz daha yüksek değerler bildirdiği bulunmuştur. Önemli bir şekilde, bu cinsiyet farkı toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha yüksek olduğu ülkelerde daha belirgin hale gelmiştir (Schmitt vd., 2017).

Nevrotizmin kadınlarda daha yüksek bulunması, literatürdeki birçok bulguyla örtüşmektedir. Nevrotizm; kaygı, stres karşısında kırılganlık ve olumsuz duygulanıma yatkınlık ile karakterize edilmektedir (Eysenck ve Eysenck, 1985). Slobodskaya ve Kornienko'nun (2021) Rus çocuk ve ergenler üzerinde yürüttükleri araştırma, nevrozizmin gelişimsel olarak hem yaşa hem de cinsiyete göre farklı eğilimler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çocuklukta hem ebeveyn hem de öz-bildirimler nevrozizmin arttığını gösterirken, ergenlikte bulgular cinsiyete göre ayrılmaktadır. Özellikle kız ergenlerde nevrozizmin yükseldiği, erkeklerde ise sabit kaldığı veya azaldığı rapor edilmiştir. Bu sonuçlar, kadınlarda daha yüksek nevrozizm puanlarının yalnızca yetişkinlik dönemine özgü bir farklılık değil, çocukluk ve ergenlikten itibaren gözlenebilen bir eğilim olduğunu göstermektedir.

Manson ve arkadaşlarının (2022) yürüttüğü araştırma, bu farklılığın yalnızca toplumsal cinsiyet rolleriyle değil, aynı zamanda biyolojik bir değişken olan fiziksel güçle de açıklanabileceğini göstermektedir. Çalışmada, kadınların erkeklere göre daha düşük fiziksel güce sahip olmalarının, onların daha yüksek düzeyde duygusal hassasiyet, kaygı ve korku eğilimi göstermelerini kısmen açıkladığı bulunmuştur. Dolayısıyla kadınlarda yüksek nevrozizm yalnızca sosyal ya da kültürel etkenlerle değil, aynı zamanda biyolojik mekanizmaların da bir yansıması olabileceğini düşündürmektedir. Yakın tarihli genetik çalışmalar, nevrozizmin kadın ve erkeklerde farklı biyolojik mekanizmalarla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınlarda nevrozizme bağlı kaygı ve duygusal kırılganlık daha çok frontal korteks ve serotonin

sistemiyle açıklanırken, erkeklerde hormonal süreçler ve diğer psikopatolojik risklerle ilişkili olabileceği gösterilmiştir (Wendt vd., 2023).

Psikotisizmin erkeklerde daha yüksek bulunması, literatürdeki pek çok bulguyla örtüşmektedir. Lynn ve Martin (1997) tarafından yürütülen geniş kapsamlı bir çalışmada 37 ülkeden 34'ünde erkeklerin anlamlı düzeyde kadınlardan daha yüksek psikotisizm düzeyine sahip olduğuna ulaşılmıştır. Sanderman, Eysenck ve Arrindell (1991) tarafından Hollanda ve İngiltere örneklemelerinde yürütülen çalışmada da erkeklerin psikotisizm puanlarının kadınlardan daha yüksek olduğu rapor edilmiştir. Erkeklerin psikotisizm puanlarının kadınlardan daha yüksek olmasının ölçüm aracının yanlılığından değil, gerçek kişilik farklılıklarından kaynaklandığı araştırmalarca ortaya konmaktadır (Escorial ve Navas, 2007). Tajima-Pozo ve arkadaşlarının (2015) sağlıklı bireyler üzerinde yürüttükleri çalışmada, bazal testosteron düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, erkeklerde yüksek testosteron düzeylerinin antisosyal eğilimler, hipomani belirtileri ve madde kullanımına yönelik yatkınlık ile anlamlı şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşılık kadınlarda yüksek testosteron düzeyleri psikotisizm ve öz-yönelim özellikleri ile bağlantılı bulunmuştur. Bu sonuçlar, testosteronun erkeklerde daha çok dışa vurulan ve normlara meydan okuyan davranış örüntülerini güçlendirdiğini, bunun da psikotisizm puanlarının erkeklerde neden daha yüksek olduğuna dair biyolojik bir açıklama sunduğunu göstermektedir.

Kültürel bağlam göz önünde bulundurulduğunda; erkekler için güç, bağımsızlık, rekabetçilik gibi özellikler toplumca övülen, onaylanan değerlerdir. Bu değerler, agresiflik, risk alma, normlara meydan okuma gibi psikotisizme ait davranış biçimlerini davranışsal olarak daha görünür, kabul edilebilir ve ödüllendirilebilir kılabilir. Çocukluktan itibaren verilen toplumsal cinsiyet rolleri; erkeklere çatışma, etki sahibi olma ve itiraz etme gibi roller yüklerken kadınlara uyum, ilişkileri sürdürme, bakım verme gibi roller biçer (Eagty ve Makhijani, 1992; Heilman, 2012; Kollmayer vd., 2018). Bu sosyalleşme süreci, erkeklerde psikotisizm eğilimlerinin daha belirgin hâle gelmesinde önemli bir kültürel faktör olabilir. Kadınların psikotisizm puanlarının düşük görünmesinin bir nedeni de kültürel baskılar olabilir. Kadınlar psikotisizme ait özellikleri sergilediklerinde “uygunsuz” ya da “aykırı”

etiketlenebilirler. Bu durum, ölçeklerde kadınların daha düşük puan almasına yol açan bir sosyal istenirlik etkisi de yaratabilir.

Psikotisizmin erkeklerde daha yüksek olmasını açıklayan bir diğer yaklaşım evrimsel psikoloji perspektifidir. Evrimsel açıdan bakıldığında, erkeklerin tarihsel olarak üstlendiği roller (örneğin avlanma, kaynak sağlama, eş için rekabet etme) risk alma, saldırganlık, normlara meydan okuma ve bağımsızlık gibi özellikleri avantajlı hale getirmiştir. Bu özellikler, hayatta kalma ve üreme başarısını artırarak doğal seçim yoluyla desteklenmiş olabilir. Dolayısıyla psikotisizmin erkeklerde daha yüksek bulunması, yalnızca güncel kültürel beklentilerle değil, aynı zamanda evrimsel süreçlerle de açıklanabilir. Ancak, bu tür özelliklerin günümüz toplumlarında her zaman adaptif olmadığı; kimi zaman madde kullanımı (Acton, 2003), şiddet (Boduszek vd., 2013) ya da antisosyal davranışlar (Romero vd., 2001) gibi olumsuz sonuçlara yol açabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Yalan (sosyal istenirlik) alt boyutunda kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde ise farklı sonuçlara rastlanmaktadır. Örneğin, bazı araştırmalarda kadınların sosyal istenirlik puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu bildirilmiştir; bu durum genellikle kadınların sosyal normlara daha fazla uyum sağlama ve başkalarının onayını daha çok önemseme eğilimi ile açıklanmaktadır (Chung ve Monroe, 2003). Dalton ve Ortegren'in (2011) çalışmasında kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek sosyal istenirlik puanına sahip olduğu bulunmuştur. Araştırmada kadınların etik karar testlerinde daha yüksek skorlar aldığı görülmüş, ancak bu farkın büyük ölçüde sosyal istenirlik yanlılığından kaynaklandığı ortaya konmuştur. Sosyal istenirlik kontrol edildiğinde kadın-erkek arasındaki etik karar farklılıklarının çoğu kaybolmuş, yani kadınların daha “etik” görünmesinin aslında sosyal onay arayışı ve toplumsal normlara uyma eğilimiyle açıklanabileceği gösterilmiştir. Bu bulgu, kadınların sosyal normlara daha fazla uyum sağlama ve olumlu sosyal imaj sergileme eğilimi nedeniyle erkeklerden daha yüksek sosyal istenirlik puanlarına sahip olabileceklerini desteklemektedir. Dolayısıyla, literatürde sıklıkla rapor edilen bu fark, cinsiyet rollerinden kaynaklanan sosyal beklentilerle ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte, bazı çalışmalar da cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulmamış, sosyal istenirlik eğiliminin yalnızca cinsiyet faktörüne indirgenemeyeceğini ortaya koymuştur (Tang vd., 2022; Teh vd., 2023)

Fisher ve Dubé'nin (2005) çalışması, sosyal istenirlik yanlılığının bağlama göre değişebildiğini göstermektedir. Bulgulara göre, erkekler duygular (örneğin hassasiyet, kaygı, korku) söz konusu olduğunda yalnızken bu duyguları kadınlarla benzer yoğunlukta ifade ederken, başka bir erkek yanındayken bu duyguları bastırma eğilimi göstermişlerdir. Kadınlarda ise sosyal bağlama bağlı bir farklılık gözlenmemiş, duygusal ifadeler hem özel hem de sosyal bağlamda benzer biçimde sürdürülmüştür. Bu sonuç, erkeklerin sosyal normlara uygun davranma baskısını özellikle duygularını ifade etme durumlarında daha fazla hissettiklerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla sosyal istenirlik, her zaman sabit bir özellik olarak değil, bağlama duyarlı bir eğilim olarak da değerlendirilebilir. Bu perspektif, cinsiyetler arasında sosyal istenirlik farklarının bazı bağlamlarda ortaya çıkarken bazı durumlarda ortadan kalkabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Araştırmada söz konusu olan duygusal manipülasyon bağlamında ise hem kadınların hem de erkeklerin sosyal onay arayışıyla davranışlarını biçimlendirmedikleri, aksine kendilerini daha otantik biçimde ifade ettikleri görülmektedir. Bu sonuç, sosyal istenirlik eğilimlerinin yalnızca cinsiyet değişkeni ile açıklanamayacağını, çalışmanın konusunun ve bağlamsal koşulların da belirleyici rol oynayabileceğini gösterebilir.

Araştırmada yaşam doyumu açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde bu konuda farklı bulgular yer almaktadır; bazı araştırmalar kadınların (Della Giusta vd., 2011; Joshanloo ve Jovanović, 2020), bazıları ise erkeklerin yaşam doyumunun daha yüksek olduğunu rapor etmektedir (Mantsi vd., 2025). Bu durum, yaşam doyumunun cinsiyetin ötesinde çok boyutlu değişkenler tarafından şekillendiğini göstermektedir. Sosyal ilişkiler, ekonomik koşullar, kişilik özellikleri ve kültürel normlar yaşam doyumunu belirlemede daha kritik rol oynuyor olabilir, dolayısıyla cinsiyet tek başına belirleyici olmamaktadır. Bulgular, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişim ve kadın-erkek rollerinin giderek yakınsamasının da etkisiyle, yaşam doyumunun cinsiyetler arasında benzer düzeylerde deneyimlenebildiğini ortaya koyabilmektedir.

SONUÇ

Bu araştırmada, duygusal manipölasyon ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin aracı rolü incelenmiştir. Bulgular genel olarak, duygusal manipölasyonun yaşam doyumunu üzerinde doğrudan anlamlı bir etkisinin bulunmadığını göstermektedir. Ancak, bazı kişilik özellikleri bu ilişkiye dolaylı yoldan aracılık etmiştir.

Özellikle nevrotizm değişkeni, hem duygusal manipölasyon mağdurluğu hem de failliği ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı rol üstlenmiştir. Nevrotizm düzeyinin artması, bireylerin yaşam doyumunun azalmasına yol açmış ve manipölasyonun etkisi bu kişilik özelliği üzerinden dolaylı olarak ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, yalan alt boyutu da her iki modelde anlamlı bir aracı değişken olarak bulunmuştur. Yalan eğiliminin artması, sosyal onay ihtiyacı aracılığıyla yaşam doyumunu etkilemiş ve bu durum manipölasyon ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi anlamlı biçimde açıklamıştır. Buna karşılık, dışa dönüklük ve psikotizm değişkenlerinin hem mağdurluk hem de faillğe ilişkin modellerde yaşam doyumunu üzerinde anlamlı bir aracılık rolü üstlenmediği görölmüştür.

Demografik değişkenler açısından incelendiğinde, cinsiyetin duygusal manipölasyon ve yaşam doyumunu üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı; ancak kişilik özelliklerinde bazı farklılıkların bulunduğu belirlenmiştir. Kadın katılımcıların dışa dönüklük ve nevrotizm puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu, erkeklerin ise psikotizm puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Kuramsal Öneriler

1. Gelecek çalışmalar, farklı kişilik modelleri (ör. Beş Faktör Kişilik Modeli) kullanılarak duygusal manipölasyon ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkileri daha geniş bir çerçevede inceleyebilir.
2. Araştırmalar yalnızca öz-bildirim ölçeklerine dayalı olmaktan çıkarılarak, nitel veri toplama yöntemleriyle (ör. görüşmeler, odak grup çalışmaları) desteklenebilir. Bu sayede, manipölasyon deneyimlerinin bireylerin yaşam doyumuna etkileri daha derinlemesine anlaşılabilir.

3. Nevrotizm ve yalan alt ölçeğinin aracı rolü dikkate alındığında, bu kişilik özelliklerinin farklı kültürel bağlamlarda da test edilmesi, bulguların genellenebilirliğini artıracaktır.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Psikolojik danışma ve terapi süreçlerinde, nevrozizm düzeyi yüksek bireylerin duygusal manipölasyonun etkilerine daha açık oldukları ve yaşam doyumlarının bu durumdan olumsuz etkilendiğı göz önünde bulundurulmalıdır. Müdahale programları bu kişilik özelliklerine özel olarak yapılandırılabilir.
2. Eğitim ortamlarında, özellikle ergenlik dönemindeki bireylere yönelik sosyal beceri ve duygusal farkındalık çalışmaları yaygınlaştırılmalı; böylece manipölasyona maruz kalma ya da manipölasyon uygulama eğilimleri azaltılmalıdır.
3. Kurumsal düzeyde, iş yerlerinde etik iletişim, güç dinamikleri ve duygusal istismar farkındalığı konularında eğitim programları düzenlenebilir. Bu programlar, çalışanların duygusal manipölasyon davranışlarını fark etme ve sınır koyma becerilerini artırabilir.
4. Yalan eğiliminin manipölasyon ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkide aracı rol üstlendiğı göz önüne alındığında, dürüstlük ve açık iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik psiko-eğitim programlarının uygulanması önem arz etmektedir.
5. Kurumsal ve toplumsal düzeyde, sağlıklı iletişim, sınır koyma ve bireysel hakların korunmasına yönelik farkındalık artırıcı projeler geliştirilmelidir.

Sınırlılıklara Dayalı Öneriler

1. Bu araştırmada kesitsel bir desen kullanılmıştır; ileride yapılacak boylamsal çalışmalar, manipölasyon ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkilerin zaman içindeki değişimini daha net ortaya koyabilir.

2. Örneklemin büyük ölçüde üniversite öğrencilerinden oluşması, bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Farklı yaş grupları ve sosyo-kültürel düzeylerde yapılacak çalışmalar daha kapsamlı sonuçlar sunacaktır.
3. Örneklem seçimi sırasında psikiyatrik tanı durumuna ilişkin bir eleme yapılmamıştır. Klinik özelliklerin kontrol edilmemiş olması, ölçülen değişkenler arasındaki ilişkilerin yorumlanmasında sınırlılık oluşturmaktadır.

Bulguların Literatüre Katkısı

Bu araştırmanın bulguları, duygusal manipülasyon ile yaşam doyumu arasındaki ilişkilere dair literatürdeki mevcut bilgilerle önemli bir düzeyde örtüşmekle birlikte, bazı özgün katkılar da sunmaktadır. Öncelikle, duygusal manipülasyonun yaşam doyumu üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı bulunmaması, ancak kişilik özellikleri aracılığıyla dolaylı etkilerinin ortaya çıkması, bireysel farklılıkların bu ilişkide belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu durum, duygusal manipülasyonu yalnızca kişilerarası bir etkileşim olarak değil, aynı zamanda kişilik boyutlarıyla şekillenen bir süreç olarak ele alan çalışmalara kuramsal katkı sağlamaktadır.

Nevrotizmin hem mağdurluk hem de faillğe ilişkin modellerde yaşam doyumunu anlamlı biçimde yordaması, literatürde sıklıkla vurgulanan duygusal istikrarsızlık ve olumsuz duygulanımın yaşam doyumunu düşürücü etkisini doğrulamaktadır. Bununla birlikte, yalan alt ölçeğinin aracı rolünün ortaya konması, önceki çalışmalarda yeterince ele alınmamış bir alanı açıklığa kavuşturarak literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır. Yalan eğiliminin sosyal onay ve uyumla bağlantılı olarak yaşam doyumunu etkilemesi, duygusal manipülasyonun bireylerarası bağlamda nasıl işlediğine ilişkin yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Ayrıca, cinsiyet değişkenine ilişkin bulgular, duygusal manipülasyon ve yaşam doyumu açısından anlamlı bir fark göstermemekle birlikte, kişilik boyutlarında ortaya çıkan farklılıklar, literatürdeki karmaşık sonuçlara yeni bir katkı sunmaktadır. Kadınların daha yüksek dışa dönüklük ve nevrozizm puanları ile erkeklerin daha yüksek psikotizm puanları alması, kültürel bağlamda cinsiyet farklılıklarının manipülasyon eğilimleri ve yaşam doyumu üzerindeki dolaylı etkilerine işaret etmektedir.

Genel olarak, bu çalışma kişilik özelliklerinin duygusal maniplasyon ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkide kritik aracı mekanizmalar olarak ele alınmasının gerekliliğini ortaya koyarak, literatürde hem kuramsal hem de uygulamalı açıdan yeni bir zemin oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abell, L., Brewer, G., Qualter, P., & Austin, E. (2016). Machiavellianism, emotional manipulation, and friendship functions in women's friendships. *Personality and Individual Differences*, 88, 108-113. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.09.001>
- Acton, G. S. (2003). Measurement of impulsivity in a hierarchical model of personality traits: Implications for substance use. *Substance Use & Misuse*, 38(1), 67-83. <https://doi.org/10.1081/JA-120016566>
- Aftab, S. R., & Malik, J. A. (2021). Mediating Role of Moral Disengagement between Emotional Manipulation and Psychological Well-Being: Does Age Matter? *Behavioral Sciences*, 11(9), 117. <https://doi.org/10.3390/bs11090117>
- Ahadi, S., & Rothbart, M. (1994). Temperament, Development, and the Big Five. İçinde *The Developing Structure of Temperament and Personality From Infancy to Adulthood*. Psychology Press.
- Alarcon, G. M., Capiola, A., Jessup, S. A., Ryan, T. J., & Gibson, A. M. (2022). A bifactor model of trait trust, distrust, and suspicion. *Journal of Individual Differences*, 43(2), 79-88.
- Alexandrovna, S., T., Alekseevna, K., I., Veniamonovna, L., O., Serafimovna, B., I., Alekseevna, K., O., Evgenevna, Y., T., & Vyacheslavovna, F., N. (2019). Manipulation as a form of manifestation of violenceIn the family: An empirical approach to considering the problem. *Amazonia Investiga*, 8(21), 767-775.
- Ali, F., & Chamorro-Premuzic, T. (2010). The dark side of love and life satisfaction: Associations with intimate relationships, psychopathy and Machiavellianism. *Personality and Individual Differences*, 48(2), 228-233. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.10.016>
- Allport. (1937). *Personality A Psychological Interpretation*. Henry Holt and Company.
- Allport, G., & Odbert, H. (1936). *Trait-names: A psycho-lexical study*.

- Amormino, P., Venticinque, J. S., & Marsh, A. A. (2025). The altruistic personality: Insights from research with extraordinary altruists. *Current Opinion in Psychology*, 65, 102055. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2025.102055>
- Antaramian, S. (2017). The importance of very high life satisfaction for students' academic success. *Cogent Education*, 4(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2017.1307622>
- Appleton, S., & Song, L. (2008). Life satisfaction in urban china: Components and determinants. *World Development*, 36(11), 2325-2340. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2008.04.009>
- Austin, E. J., Farrelly, D., Black, C., & Moore, H. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side? *Personality and Individual Differences*, 43(1), 179-189. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.11.019>
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. General Learning Press.
- Bastian, B., Kuppens, P., De Roover, K., & Diener, E. (2014). Is valuing positive emotion associated with life satisfaction? *Emotion*, 14(4), 639-645. <https://doi.org/10.1037/a0036466>
- Berengüí, R., & Castejón, M. A. (2023). Personality traits and risk of eating disorders in men: A cross-sectional study. *Healthcare*, 11(21), 2910. <https://doi.org/10.3390/healthcare11212910>
- Bertus, J. (2015). *Environmental influences on neuroticism: A story about emotional (in)stability* [Thesis fully internal (DIV)]. University of Groningen.
- Bi, S., Stevens, G. W. J. M., Maes, M., Boer, M., Delaruelle, K., Eriksson, C., Brooks, F. M., Tesler, R., Van Der Schuur, W. A., & Finkenauer, C. (2021). Perceived social support from different sources and adolescent life satisfaction across 42 countries/regions: The moderating role of national-level generalized trust. *Journal of Youth and Adolescence*, 50(7), 1384-1409. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01441-z>
- Blasco- Belled, A., Tejada- Gallardo, C., Alsinet, C., & Rogoza, R. (2024). The links of subjective and psychological well- being with the Dark Triad traits: A meta- analysis. *Journal of Personality*, 92(2), 584-600. <https://doi.org/10.1111/jopy.12853>

- Boduszek, D., Shevlin, M., Adamson, G., & Hyland, P. (2013). Eysenck's Personality Model and criminal thinking style within a violent and nonviolent offender sample: Application of propensity score analysis. *Deviant Behavior*, 34(6), 483-493. <https://doi.org/10.1080/01639625.2012.748628>
- Bolger, N., & Schilling, E. A. (1991). Personality and the problems of everyday life: The role of neuroticism in exposure and reactivity to daily stressors. *Journal of Personality*, 59(3), 355-386. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1991.tb00253.x>
- Brajša-Žganec, A., Ivanović, D., & Lipovčan, L. K. (2011). Personality traits and social desirability as predictors of subjective well-being. *Psihologijske Teme*, 20, 261-276.
- Brichag, S., Papusha, V., Kholokh, O., Kuznietsov, M., & Danyliak, R. (2024). Manipulation Strategies in Interpersonal Relationships and Their Psychological Impact. *South Eastern European Journal of Public Health*, 168-176. <https://doi.org/10.70135/seejph.vi.834>
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buss, D. M. (1987). Selection, evocation and manipulation. *Journal Of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1214-1221.
- Buss, D. M. (1992). Manipulation in Close Relationships: Five Personality Factors in Interactional Context. *Journal of Personality*, 60(2), 477-499. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00981.x>
- Buss, D. M., Gomes, M., Higgins, D. S., & Lauterbach, K. (1987). Tactics of manipulation. *Journal Of Personality and Social Psychology*, 52(6), 1219-1229.
- Cattell, R. B. (1943). The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 38(4), 476-506. <https://doi.org/10.1037/h0054116>
- Cavarra, M., Canegallo, V., Santoddi, E., Broccoli, E., & Fabio, R. A. (2021). Peace and personality: The relationship between the five-factor model's personality traits and the Peace Attitude Scale. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 27(3), 508-511. <https://doi.org/10.1037/pac0000484>

- Chaganti, V. K., & Kodumagulla, R. P. (2014). Power play: Could emotional intelligence be the difference between Batman and Joker? *Journal of Strategic Human Resource Management*, 3(2), 21-26.
- Chamorro- Premuzic, T., Reimers, S., Hsu, A., & Ahmetoglu, G. (2009). Who art thou? Personality predictors of artistic preferences in a large UK sample: The importance of openness. *British Journal of Psychology*, 100(3), 501-516. <https://doi.org/10.1348/000712608X366867>
- Chen, S.-Y. (2009). Types of customer emotional blackmail perceived by frontline service employees. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 37(7), 895-903. <https://doi.org/10.2224/sbp.2009.37.7.895>
- Cheung, F. (2018). Income redistribution predicts greater life satisfaction across individual, national, and cultural characteristics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 115(5), 867-882. <https://doi.org/10.1037/pspp0000164>
- Christoforou, R., Lange, S., & Schweiker, M. (2024). Individual differences in the definitions of health and well-being and the underlying promotional effect of the built environment. *Journal of Building Engineering*, 84, 108560. <https://doi.org/10.1016/j.jobe.2024.108560>
- Chu, X., Duan, T., Ma, Z., & Li, Y. (2015). The study of relationship between neuroticism, stressor and stress response. *International Journal of Economics and Finance*, 7(8), 114-122. <https://doi.org/10.5539/ijef.v7n8p114>
- Chung, J., & Monroe, G. S. (2003). Exploring Social Desirability Bias. *Journal of Business Ethics*, 44, 291-302.
- Ciabatti, M., Nerini, A., & Matera, C. (2024). Gaslighting experience, psychological health, and well-being: The role of self-compassion and social support. *J Interpers Violence*, 1-33.
- Claridge, G., & Davis, C. (2001). What's the use of neuroticism? *Personality and Individual Differences*, 31(3), 383-400. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00144-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00144-6)
- Clemente, M., Padilla-Racero, D., & Espinosa, P. (2020). The dark triad and the detection of parental judicial manipulators. Development of a judicial manipulation scale. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(8). <https://doi.org/10.3390/ijerph17082843>

- Colburn, B. (2022). Manipulation and Autonomy. İçinde *The Routledge Handbook of Autonomy*. Routledge.
- Conway, C. C., Grogans, S. E., Anderson, A. S., Islam, S., Craig, L. E., Wedlock, J., Hur, J., DeYoung, K. A., & Shackman, A. J. (2024). Neuroticism is prospectively associated with 30-month changes in broadband internalizing symptoms, but not narrowband positive affect or anxious arousal, in emerging adulthood. *Clinical Psychological Science*, 12(5), 823-839. <https://doi.org/10.1177/21677026231205270>
- Côté, S., DeCelles, K. A., McCarthy, J. M., Van Kleef, G. A., & Hideg, I. (2011). The jekyll and hyde of emotional intelligence: Emotion-regulation knowledge facilitates both prosocial and interpersonally deviant behavior. *Psychological Science*, 22(8), 1073-1080. <https://doi.org/10.1177/0956797611416251>
- Çer, K. S., & Eysel, C. Ş. (2021). Kişilik özelliklerinin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi: Özel bir eğitim kurumunda bir araştırma. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(10), 92-106. <https://doi.org/10.51947/yonbil.867734>
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam doyumu ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1262.
- Dalton, D., & Ortegren, M. (2011). Gender differences in ethics research: The importance of controlling for the social desirability response bias. *Journal of Business Ethics*, 103(1), 73-93. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-0843-8>
- Dawkins, R. (2016). *The selfish gene*. Oxford University Press.
- Dawkins, R., & Krebs, J. R. (1978). Animal signals: Information or manipulation? İçinde *Behavioural Ecology: An Evolutionary Approach*. Oxford: Blackwell Scientific Publications.
- Deason, D. L., Dahlen, E. R., Madson, M. B., & Bullock-Yowell, E. (2019). Five-factor model of personality, social anxiety, and relational aggression in college students. *Journal of College Student Development*, 60(1), 110-114. <https://doi.org/10.1353/csd.2019.0007>
- Degges-White, S., Hermann-Turner, K., Kepic, M., Randolph, A., & Killam, W. (2024). Grandparent alienation: A mixed method exploration of life

- satisfaction and help-seeking experiences of grandparents alienated from their grandchildren. *The Family Journal*.
- Della Giusta, M., Jewell, S. L., & Kambhampati, U. S. (2011). Gender and life satisfaction in the UK. *Feminist Economics*, 17(3), 1-34. <https://doi.org/10.1080/13545701.2011.582028>
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Diener, E., Emmons, R., A., Larsen, R., J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2003). Personality, Culture, and Subjective Well-Being: Emotional and Cognitive Evaluations of Life. *Annual Review of Psychology*, 54(1), 403-425. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.101601.145056>
- Digman, J. M., & Takemoto-Chock, N. K. (1981). Factors in the natural language of personality: Re-analysis, comparison, and interpretation of six major studies. *Multivariate Behavioral Research*, 16(2), 149-170. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr1602_2
- Dollinger, S. J., Urban, K. K., & James, T. A. (2010). Creativity and openness: Further validation of two creative product measures. *Creativity Research Journal*, 16(1), 35-47. https://doi.org/10.1207/s15326934crj1601_4
- Eagty, A. H., & Makhijani, M. G. (1992). Gender and the evaluation of leaders: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 111(1), 3-22.
- Eaves, L., & Eysenck, H. (1975). The nature of extraversion: A genetical analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32(1), 102-112.
- Eaves, L., Heath, A., Martin, N., Maes, H., Neale, M., Kendler, K., Kirk, K., & Corey, L. (1999). Comparing the biological and cultural inheritance of personality and social attitudes in the Virginia 30 000 study of twins and their relatives. *Twin Research*, 2(2), 62-80. <https://doi.org/10.1375/twin.2.2.62>
- Eric, B. (1961). *Transactional analysis in psychotherapy: A systematic individual and social psychiatry*. Grove Press.
- Escorial, S., & Navas, M. J. (2007). Analysis of the gender variable in the Eysenck Personality Questionnaire–Revised Scales using differential item functioning

- techniques. *Educational and Psychological Measurement*, 67(6), 990-1001.
<https://doi.org/10.1177/0013164406299108>
- Eysenck, H. J. (Ed.). (1981). *A Model for Personality*. Springer Berlin Heidelberg.
<https://doi.org/10.1007/978-3-642-67783-0>
- Eysenck, H. J. (1983). Psychophysiology and Personality: Extraversion, Neuroticism and Psychoticism. İçinde *Physiological Correlates of Human Behaviour, Individual Differences and Psychopathology*. Academic Press.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-273903-3.50007-9>
- Eysenck, H. J. (1992). The definition and measurement psychoticism. *Personality and Individual Differences*, 13(7), 757-785.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, M. W. (1998). *Dimensions of Personality*. Transaction Publishing.
- Eysenck, S. B. G., & Eysenck, H. J. (1963). An Experimental Investigation of “Desirability” Response Set in a Personality Questionnaire. *Life Sciences*, 5, 343-355.
- Fastame, M. C., Penna, M. P., & Hitchcott, P. K. (2015). Life satisfaction and social desirability across the late life span: What relationship? *Quality of Life Research*, 24(1), 241-244. <https://doi.org/10.1007/s11136-014-0750-4>
- Fleeson, W., & Law, M. K. (2015). Trait enactments as density distributions: The role of actors, situations, and observers in explaining stability and variability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(6), 1090-1104.
<https://doi.org/10.1037/a0039517>
- Fodstad, E. C., Ushakova, A., Pallesen, S., Hagen, E., Erga, A. H., & Erevik, E. K. (2022). Personality and substance use disorder: Characteristics as measured by NEO-personality inventory–revised. *Frontiers in Psychology*, 13, 982763.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.982763>
- Fong, M., Zhao, K., & Smillie, L. D. (2021). Personality and competitiveness: Extraversion, agreeableness, and their aspects, predict self-reported competitiveness and competitive bidding in experimental auctions. *Personality and Individual Differences*, 169, 109907.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.109907>
- Forward, S. (1997). Emotional blackmail. *Ladies' Home Journal*, 144(5), 134-140.

- Fox, A. G., & Moore, M. T. (2021). Extraversion and neuroticism: Associated responses to a positive mood induction. *Psychology of Music*, 49(1), 69-83. <https://doi.org/10.1177/0305735619838049>
- Francis, L. J., Brown, L. B., & Philipchalk, R. (1992). The development of an abbreviated form of the revised Eysenck personality questionnaire (EPQR-A): Its use among students in England, Canada, the U.S.A. and Australia. *Personality and Individual Differences*, 13(4), 443-449. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(92\)90073-x](https://doi.org/10.1016/0191-8869(92)90073-x)
- Fujita, F., & Diener, E. (2005). Life satisfaction set point: Stability and change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(1), 158-164. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.1.158>
- Gilman, R., & Barry, J. (2003). Life satisfaction and social desirability among adolescents in a residential treatment setting: Changes across time. *Residential Treatment For Children & Youth*, 21(2), 19-42. https://doi.org/10.1300/J007v21n02_02
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative “description of personality”: The big-five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216-1229.
- Graziano, W., G., & Eisenberg, N. (1997). Agreeableness: A Dimension Of Personality. İçinde *Hanbook of Personality Psychology*. Academic Press.
- Grieve, R., March, E., & Van Doorn, G. (2019). Masculinity might be more toxic than we think: The influence of gender roles on trait emotional manipulation. *Personality and Individual Differences*, 138, 157-162. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.09.042>
- Güleç, S., & Özbay, A. (2024). Psychological resilience, gaslighting and life satisfaction in a sample of Turkish women. *Women's Studies International Forum*, 105.
- Gürbüz, S. (2019). *Sosyal bilimlerde aracı, düzenleyici ve durumsal etki analizleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Hackett, E. A. (2024). *A phenomenological study of gaslighting on self-concept in the workplace* [Degree of Doctor Thesis]. The Chicago School.
- Haim-Litevsky, D., Komemi, R., & Lipskaya-Velikovsky, L. (2023). Sense of belonging, meaningful daily life participation, and well-being: Integrated

- investigation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(5), 4121. <https://doi.org/10.3390/ijerph20054121>
- Han, B., Sembada, A. Y., & Johnson, L. W. (2021). Leveraging underdog positioning and consumer trait agreeableness for sustained marketing strategy. *Sustainability*, 13(23), 12940. <https://doi.org/10.3390/su132312940>
- Hayes, A., F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and contional process analysis: A regression-based approach*. The Guilford Press.
- Heath, A. C., & Martin, N. G. (1990). Psychoticism as a dimension of personality: A multivariate genetic test of Eysenck and Eysenck's psychoticism construct. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(1), 111-121.
- Heilman, M. E. (2012). Gender stereotypes and workplace bias. *Research in Organizational Behavior*, 32, 113-135. <https://doi.org/10.1016/j.riob.2012.11.003>
- Hill Roy, L., Park, Y., & MacDonald, G. (2023). Age moderates the link between relationship desire and life satisfaction among singles. *Personal Relationships*, 30(3), 893-912. <https://doi.org/10.1111/pere.12497>
- Hopkins, J., Lang, C., Glenn, D. E., & Michalska, K. J. (2021). Neuroticism predicts increased sensitivity in identifying negative facial affect in young adults. *UC Riverside Undergraduate Research Journal*, 15(1). <https://doi.org/10.5070/RJ515355194>
- Hussain, S. T. (2024). Challenging gaslighting of women in academia: A call for gender equality and inclusive environment. *International Journal of Innovation in Teaching and Learning*, 10(1), 40-61. <https://doi.org/10.35993/ijitl.v10i1.3146>
- Hyde, J., & Grieve, R. (2018). The dark side of emotion at work: Emotional manipulation in everyday and work place contexts. *Personality and Individual Differences*, 129, 108-113. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.03.025>
- Hyde, J., Grieve, R., Norris, K., & Kemp, N. (2020). The dark side of emotional intelligence: The role of gender and the Dark Triad in emotional manipulation at work. *Australian Journal of Psychology*, 72(4), 307-317. <https://doi.org/10.1111/ajpy.12294>

- Ibragimov, I. D., Sangadzhiev, B. V., Kashurnikov, S. N., Sharonov, I. A., & Krokhina, J. A. (2018). Machiavellianism and manipulation: From social philosophy to social psychology. *XLinguae*, 11(2), 404-419. <https://doi.org/10.18355/XL.2018.11.02.33>
- Imtiaz, A., Javed, A., & Qureshi, A. (2025). Gaslighting, emotional abuse, and mental health in adults' romantic relationships. *Journal of Health, Wellness and Community Research*, 3(4). <https://doi.org/10.61919/08gcd342>
- Istiqomah, A. A., & Rakhmawati, F. (2025). Psychological and behavioral impact: Exploring gaslighting to control woman in romantic relationship using speech acts theory. *Journal of Language Teaching and Learning, Linguistics and Literature*, 13(1), 1735-1747.
- Jeronimus, B. F., Kotov, R., Riese, H., & Ormel, J. (2016). Neuroticism's prospective association with mental disorders halves after adjustment for baseline symptoms and psychiatric history, but the adjusted association hardly decays with time: A meta-analysis on 59 longitudinal/prospective studies with 443 313 participants. *Psychological Medicine*, 46(14), 2883-2906. <https://doi.org/10.1017/S0033291716001653>
- Jordan, P., Ashkanasy, N. M., & Ascough, K. (2007). Emotional Intelligence in Organizational Behavior and Industrial-Organizational Psychology. *İçinde Science of Emotional Intelligence: Knowns and Unknowns* (ss. 356-375). Oxford University Press.
- Joshanloo, M., & Jovanović, V. (2020). The relationship between gender and life satisfaction: Analysis across demographic groups and global regions. *Archives of Women's Mental Health*, 23(3), 331-338. <https://doi.org/10.1007/s00737-019-00998-w>
- Kahraman, M., & İkiz, F. E. (2023). Duygusal şantaj ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14(2), 1131-1154. <https://doi.org/10.51460/baebd.1350019>
- Kallianou, M. N. (2024). Agreeableness and conflict management in daily life: The impact of prosocial traits on psychological adaptation. *Studies in Psychological Science*, 2(3), 56-65. <https://doi.org/10.56397/SPS.2024.09.06>

- Karancı, N., Dirik, G., & Yorulmaz, O. (2007). Eysenck kişilik anketi-gözden geçirilmiş kısaltılmış formunun (EKA-GGK) Türkiye’de geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 254-261.
- Karasar, N. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karpman, S. (1968). Fairy Tales and Script Drama Analysis. *Transactional Analysis Bulletin*, 7, 39-43.
- Karpman, S. B. (2019). Script drama analysis II. *International Journal of Transactional Analysis Research & Practice*, 10(1), 21-39. <https://doi.org/10.29044/v10i1p21>
- Kaufman, S. B. (2013). Opening up openness to experience: A four- factor model and relations to creative achievement in the arts and sciences. *The Journal of Creative Behavior*, 47(4), 233-255. <https://doi.org/10.1002/jocb.33>
- Kaufman, S. B., Quilty, L. C., Grazioplene, R. G., Hirsh, J. B., Gray, J. R., Peterson, J. B., & DeYoung, C. G. (2016). Openness to Experience and Intellect Differentially Predict Creative Achievement in the Arts and Sciences. *Journal of Personality*, 84(2), 248-258. <https://doi.org/10.1111/jopy.12156>
- Keller, M. C., Coventry, W. L., Heath, A. C., & Martin, N. G. (2005). Widespread Evidence for Non-Additive Genetic Variation in Cloninger’s and Eysenck’s Personality Dimensions using a Twin Plus Sibling Design. *Behavior Genetics*, 35(6), 707-721. <https://doi.org/10.1007/s10519-005-6041-7>
- Kilduff, M., Chiaburu, D. S., & Menges, J. I. (2010). Strategic use of emotional intelligence in organizational settings: Exploring the dark side. *Research in Organizational Behavior*, 30, 129-152. <https://doi.org/10.1016/j.riob.2010.10.002>
- Klein, W., Li, S., & Wood, S. (2023). A qualitative analysis of gaslighting in romantic relationships. *Personal Relationships*, 30(4), 1316-1340. <https://doi.org/10.1111/pere.12510>
- Kokkinos, C. M., Kountouraki, M., Voulgaridou, I., & Markos, A. (2020). Understanding the association between Big Five and relational aggression: The mediating role of social goals and friendship jealousy. *Personality and Individual Differences*, 160, 109946. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.109946>

- Kollmayer, M., Schober, B., & Spiel, C. (2018). Gender stereotypes in education: Development, consequences, and interventions. *European Journal of Developmental Psychology*, 15(4), 361-377. <https://doi.org/10.1080/17405629.2016.1193483>
- Konrath, S., Corneille, O., Bushman, B. J., & Luminet, O. (2014). The relationship between narcissistic exploitativeness, dispositional empathy, and emotion recognition abilities. *Journal of Nonverbal Behavior*, 38(1), 129-143. <https://doi.org/10.1007/s10919-013-0164-y>
- Kowalski, C. M., Rogoza, R., Vernon, P. A., & Schermer, J. A. (2018). The Dark Triad and the self-presentation variables of socially desirable responding and self-monitoring. *Personality and Individual Differences*, 120, 234-237. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.09.007>
- Krause, D. E. (2012). Consequences of Manipulation in Organizations: Two Studies on its Effects on Emotions and Relationships. *Psychological Reports*, 111(1), 199-218. <https://doi.org/10.2466/01.21.PR0.111.4.199-218>
- Lai, H., Wang, S., Zhao, Y., Zhang, L., Yang, C., & Gong, Q. (2019). Brain gray matter correlates of extraversion: A systematic review and meta-analysis of voxel-based morphometry studies. *Human Brain Mapping*, 40(14), 4038-4057. <https://doi.org/10.1002/hbm.24684>
- Li, Q., Xiao, M., Song, S., Huang, Y., Chen, X., Liu, Y., & Chen, H. (2020). The personality dispositions and resting-state neural correlates associated with aggressive children. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 15(9), 1004-1016. <https://doi.org/10.1093/scan/nsaa134>
- Limone, P., Sinatra, M., & Monacis, L. (2020). Orientations to happiness between the dark triad traits and subjective well-being. *Behavioral Sciences*, 10(5), 90. <https://doi.org/10.3390/bs10050090>
- Lynn, R., & Martin, T. (1997). Gender differences in extraversion, neuroticism, and psychoticism in 37 nations. *The Journal of Social Psychology*, 137(3), 369-373. <https://doi.org/10.1080/00224549709595447>
- Lyubomirsky, S. (2013). *The Myths of Happiness: What Should Make You Happy, but Doesn't, What Shouldn't Make You Happy, but Does*. Penguin Publishing Group.

- Ma, L., & Gu, D. (2022). The role of marriage in the life satisfaction and mortality association at older ages: Age and sex differences. *Aging & Mental Health*, 27(3), 612-620.
- MacKinnon, D. P., Lockwood, C. M., & Williams, J. (2004). Confidence Limits for the Indirect Effect: Distribution of the Product and Resampling Methods. *Multivariate Behavioral Research*, 39(1), 99-128. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr3901_4
- Manson, J. H., Chua, K. J., Rodriguez, N. N., Barlev, M., Durkee, P. K., & Lukaszewski, A. W. (2022). Sex differences in fearful personality traits are mediated by physical strength. *Social Psychological and Personality Science*, 14(6), 763-771. <https://doi.org/10.1177/19485506221094086>
- Mantsi, L., Lesaoana, R., & Motlamelle, T. (2025). Does being male or female affect life satisfaction? Empirical evidence from Lesotho. *Development Southern Africa*, 42(3), 477-495. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2025.2485936>
- March, E., Kay, C. S., Dinić, B. M., Wagstaff, D., Grabovac, B., & Jonason, P. K. (2025). “It’s all in your head”: Personality traits and gaslighting tactics in intimate relationships. *Journal of Family Violence*, 40(2), 259-268. <https://doi.org/10.1007/s10896-023-00582-y>
- Margolis, S., & Lyubomirsky, S. (2020). Experimental manipulation of extraverted and introverted behavior and its effects on well-being. *Journal of Experimental Psychology: General*, 149(4), 719-731. <https://doi.org/10.1037/xge0000668>
- Mauro, F., Greenman, P., & Di Trani, M. (2025). Normativity and health promotion across biopsychosocial ecosystems. *Frontiers in Psychology*, 16, 1570813. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1570813>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2006). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective* (2. ed., paperback ed., [Nachdr.]). Guilford Press.
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the five- factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x>
- Nakyung, I. M., & Haeng-Mi, S. O. N. (2024). Psychological factors affecting nurses’ perceptions of gaslighting damage. *J Korean Acad Soc Nurs Education*, 30(3), 242-252.

- Nicolau, R., Corbeanu, A. D., & Iliescu, D. (2023). Conscientiousness and cognitive abilities: A meta-analysis. *Psihologia Resurselor Umane*, 21(1). <https://doi.org/10.24837/pru.v21i1.531>
- Noggle, R. (2018). The Ethics of Manipulation. İçinde *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta (ed.). <https://plato.stanford.edu/archives/sum2022/entries/ethics-manipulation/>
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(6), 574-583.
- Oyanık, M. (2021). Afet yönetimi öğrencilerinin empati düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler: Gümüşhane üniversitesi örneği. *The Journal of International Scientific Researches*, 6(2), 123-136. <https://doi.org/10.23834/isrjournal.896696>
- Patwari, P., & Vajpayee, A. (2022). A study of attachment style, neuroticism and emotional eating among young adults. *British Journal of Administrative Management*, 58(156), 247-256.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)
- Petersen, M. W., Carstensen, T. B. W., Wellnitz, K. B., Ørnbøl, E., Frostholt, L., Dantoft, T. M., Jørgensen, T., Eplov, L. F., & Fink, P. (2024). Neuroticism, perceived stress, adverse life events and self-efficacy as predictors of the development of functional somatic disorders: Longitudinal population-based study (DanFunD). *BJPsych Open*, 10(1), 1-7. <https://doi.org/10.1192/bjo.2023.644>
- Preacher, K. J., Rucker, D. D., & Hayes, A. F. (2007). Addressing moderated mediation hypotheses: Theory, methods, and prescriptions. *Multivariate Behavioral Research*, 42(1), 185-227. <https://doi.org/10.1080/00273170701341316>
- Preissler, R. (2021). *Investigating the association between extraversion and happiness—An experience sampling study* [Master Thesis]. University of Twente.

- Prociuk, T. J., & Breen, L. J. (1976). Machiavellianism and Locus of Control. *The Journal of Social Psychology*, 98(1), 141-142. <https://doi.org/10.1080/00224545.1976.9923379>
- Quan, F., Gou, Y., Gao, Y., Yu, X., & Wei, B. (2024). The relationship between neuroticism and social aggression: A moderated mediation model. *BMC Psychology*, 12(1), 443. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01938-9>
- Regzedmaa, E., Ganbat, M., Sambuunjam, M., Tsogoo, S., Radnaa, O., Lkhagvasuren, N., & Zuunnast, K. (2024). A systematic review and meta-analysis of neuroticism and anxiety during the COVID-19 pandemic. *Frontiers in Psychiatry*, 14, 1281268. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2023.1281268>
- Rietdijk, N. (2024). Post-truth politics and collective gaslighting. *Episteme*, 21(1), 229-245. <https://doi.org/10.1017/epi.2021.24>
- Ritchie, M. B., Blais, J., & Forth, A. E. (2019). “Evil” intentions: Examining the relationship between the Dark Tetrad and victim selection based on nonverbal gait cues. *Personality and Individual Differences*, 138, 126-132. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.09.013>
- Romero, E., Luengo, M. A., & Sobral, J. (2001). Personality and antisocial behaviour: Study of temperamental dimensions. *Personality and Individual Differences*, 31(3), 329-348. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00139-2](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00139-2)
- Sanderman, R., & Eysenck, S. B. G. (1991). Cross-cultural comparisons of personality: The Netherlands and England. *Psychological Report*, 69, 1091-1096.
- Sauls, D., Zeigler-Hill, V., Vrabel, J. K., & Lehtman, M. J. (2019). How do narcissists get what they want from their romantic partners? The connections that narcissistic admiration and narcissistic rivalry have with influence strategies. *Personality and Individual Differences*, 147, 33-42. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.04.025>
- Schmitt, D. P., Long, A. E., McPhearson, A., O'Brien, K., Remmert, B., & Shah, S. H. (2017). Personality and gender differences in global perspective. *International Journal of Psychology*, 52(S1), 45-56. <https://doi.org/10.1002/ijop.12265>

- Scholz, D. D., Hilbig, B. E., Thielmann, I., Moshagen, M., & Zettler, I. (2022). Beyond (low) agreeableness: Toward a more comprehensive understanding of antagonistic psychopathology. *Journal of Personality*, 90(6), 956-970. <https://doi.org/10.1111/jopy.12708>
- Shekhar, S., & Tripathi, D. K. M. (2024). Impact of gaslighting on mental health among young adults. *The International Journal of Indian Psychology*, 12(2), 3941-3950.
- Shin, D. C., & Johnson, D. M. (1978). Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life. *Social Indicators Research*, 5(4), 475-492.
- Shmelev, I. M. (2015). Beyond the drama triangle: The overcoming self. *Journal of the Higher School of Economics*, 12(2), 133-149.
- Sirgy, M. J., Yu, G. B., Lee, D.-J., Joshanloo, M., Bosnjak, M., Jiao, J., Ekici, A., Atay, E. G., & Grzeskowiak, S. (2021). The dual model of materialism: Success versus happiness materialism on present and future life satisfaction. *Applied Research in Quality of Life*, 16(1), 201-220. <https://doi.org/10.1007/s11482-019-09763-8>
- Slobodskaya, H. R., & Kornienko, O. S. (2021). Age and gender differences in personality traits from early childhood through adolescence. *Journal of Personality*, 89(5), 933-950. <https://doi.org/10.1111/jopy.12624>
- Soldz, S., & Vaillant, G. E. (1999). The big five personality traits and the life course: A 45-year longitudinal study. *Journal of Research in Personality*, 33(2), 208-232. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1999.2243>
- Szcześniak, M., Sopińska, B., & Kroplewski, Z. (2019). Big five personality traits and life satisfaction: The mediating role of religiosity. *Religions*, 10(7), 437. <https://doi.org/10.3390/rel10070437>
- Şanlı, S. (2022). Sampling Methods and Appropriate Sample Size Determination: A Concise Overview. *Pamukkale Social Sciences Institute Journal*, 56, 357-375. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1117138>
- Şenyuva, G., & Yavuz, M. F. (2024). Karanlık Üçlü Kişilik Örüntüleri ve Psikolojik Manipülasyon Arasındaki İlişkinin Değerlendirmesi: İstanbul Örnekleme. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 6(3), 223-231. <https://doi.org/10.35365/ctjpp.24.3.03>

- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2020). *Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tajima-Pozo, K., Bayón, C., Díaz-Marsá, M., & Carrasco, J. L. (2015). Correlation between personality traits and testosterone concentrations in healthy population. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 37(3), 317-321. <https://doi.org/10.4103/0253-7176.162956>
- Tan, C., Lau, X., Kung, Y., & Kailsan, R. A. (2016). Openness to experience enhances creativity: The mediating role of intrinsic motivation and the creative process engagement. *The Journal of Creative Behavior*, 0(0), 1-11. <https://doi.org/10.1002/jocb.170>
- Tang, J. S., Haslam, R. J., Ashton, L. M., & Collins, C. E. (2022). Gender differences in social desirability and approval biases, and associations with diet quality in young adults. *Appetite*, 175.
- Teh, W. L., Abdin, E., P.V., A., Siva Kumar, F. D., Roystonn, K., Wang, P., Shafie, S., Chang, S., Jeyagurunathan, A., Vaingankar, J. A., Sum, C. F., Lee, E. S., Van Dam, R. M., & Subramaniam, M. (2023). Measuring social desirability bias in a multi-ethnic cohort sample: Its relationship with self-reported physical activity, dietary habits, and factor structure. *BMC Public Health*, 23(1), 415. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-15309-3>
- Thulin, E., & Heinze, J. (2025). Gaslighting in teen dating violence: Links to anxiety and depression. *J Interpers Violence*.
- Tranel, N. (1962). Effects of perceptual isolation on introverts and extraverts. *Journal of Psychiatric Research*, 1(3), 185-192. [https://doi.org/10.1016/0022-3956\(62\)90008-0](https://doi.org/10.1016/0022-3956(62)90008-0)
- Triki, A., Cook, G. L., & Bay, D. (2017). Machiavellianism, moral orientation, social desirability response bias, and anti-intellectualism: A profile of canadian accountants. *Journal of Business Ethics*, 144(3), 623-635. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2826-7>
- Tupes, E. C., & Christal, R. E. (1961). Recurrent personality factors based on trait ratings. *Journal of Personality*, 60(2), 225-251. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00973.x>

- Vianello, M., Schnabel, K., Sriram, N., & Nosek, B. (2013). Gender differences in implicit and explicit personality traits. *Personality and Individual Differences*, 55(8), 994-999. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.08.008>
- Vonk, J., Zeigler-Hill, V., Ewing, D., Mercer, S., & Noser, A. E. (2015). Mindreading in the dark: Dark personality features and theory of mind. *Personality and Individual Differences*, 87, 50-54. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.07.025>
- Wendt, F. R., Pathak, G. A., Singh, K., Stein, M. B., Koenen, K. C., Gelernter, J., Davis, L. K., & Polimanti, R. (2023). Sex-specific genetic and transcriptomic liability to neuroticism. *Biol Psychiatry*, 93(3), 243-252.
- Wilmot, M. P., & Ones, D. S. (2019). A century of research on conscientiousness at work. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(46), 23004-23010. <https://doi.org/10.1073/pnas.1908430116>
- Wolff, C., & Wetzel, E. (2023). The Development of Machiavellianism, Psychopathy, and Narcissism in Young Adulthood. *Collabra: Psychology*, 9(1), 77870. <https://doi.org/10.1525/collabra.77870>
- Yılmaz, H. (2018). İnsan ilişkilerinde manipülasyon ölçeği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 449-467.
- Zaitz, T. (2025). *Testing an educational intervention to improve recognition and understanding of emotional manipulation in romantic relationships* [Yüksek Lisans Tezi]. City College of New York.
- Zhao, X., Lynch, J. G., & Chen, Q. (2010). Reconsidering Baron and Kenny: Myths and truths about mediation analysis. *Journal of Consumer Research*, 37(2), 197-206. <https://doi.org/10.1086/651257>
- Zohoorian, Z., Zeraatpishe, M., & Khorrami, N. (2022). Willingness to communicate, big five personality traits, and empathy: How are they related? *Canadian Journal of Educational and Social Studies*, 2(5). <https://doi.org/10.53103/cjess.v2i5.69>

EKLER

Ek-1: Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu		
Cinsiyetiniz?	☐ Kadın	☐ Erkek

Ek-2: Duygusal Şantaj Ölçeği

Duygusal Şantaj Ölçeği					
Aşağıda yer alan ifadeleri okuyunuz ve ne sıklıkla bu durumla başbaşa kaldığınızı işaretleyiniz.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
1. Bir istekte bulunurken insanlar, tehditkâr bir dil kullanır.					
2. Bir istekte bulunmak için insanlar, tehdit içerikli kelimeler kullanır.					
3. Kendi isteklerini elde etmek için insanlar, beni suçlar.					
4. Hatalarıma dikkat çekmek için insanlar, imalarda bulunur.					
5. Beni dinlemezsen, bunun bir sonucu olacaktır.					
6. Beni memnun etmek için insanlar, bana özel davranırlar.					
7. İnsanlar, benim yardımım olmadan başarılı olamayacaklarını söyleyerek beni suçlu hissettirir.					
8. Birinin ihtiyaçlarını karşılamazsam vicdan azabı duyarım.					
9. İnsanlar, benim bencil olduğumdan ve onları önemsemediğimden şikâyet eder.					
10. Kendimi suçlu hissetmem için insanlar, ellerinden gelenin en iyisini yapar.					
11. İnsanlar bana, 'ya ben ya o' şeklinde alternatifler sunar.					
12. İnsanlar, içinde işbirliği olmayan ilişkileri sürdürmez.					
13. İnsanlar amaçlarına ulaşmak için beni, kendilerini öldürmekle tehdit eder.					
14. İnsanları dinlemezsem onlar benden nefret eder.					

Ek-3: İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği

İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği					
Aşağıda yer alan ifadeleri okuyunuz ve ne sıklıkla bu durumla başbaşa kaldığınızı işaretleyiniz.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
1. Arkadaşlarım bazen öfke ve gazabımdan çekindikleri için istekler mi yerine getirir.					
2. Arkadaşlarıma karşı aşırı fedakâr davranarak istediklerimi elde ettiğim olmuştur.					
3. Arkadaşlarıma söylemem gereken şeylerde gerçeğin bir kısmını saklayarak paylaştığım olmuştur.					
4. Arkadaşlarımdan bir gerçeği saklamak için dikkatlerini başka konulara çekmekte iyiyimdir.					
5. Arkadaşlarımdan gerçek özelliklerimi saklamakta başarılıyım.					
6. Arkadaşlarımı genellikle düşük özgüvenli insanlardan seçerim.					
7. Arkadaşlarımdan hassas yönlerini keşfetmekte ustayım.					
8. Bana karşı aşırı fedakâr arkadaşlarımı daha çok seviyorum.					
9. Bazen amacıma ulaşmak için bağırıp çağırdığım ve çevremdekileri tehdit ettiğim olmuştur.					
10. Bazen arkadaşlarımı aşağılayarak ve küçük düşürerek de istediğim yöne sevk edebilirim.					
11. Bazen başkalarına zarar verebilecek kadar acımasız davranabiliyorum.					
12. Bir arkadaşım bana duygusal olarak ne kadar bağımlıysa o kadar fazla kıymet veririm.					
13. Bir isteğimi alışılmadık, sıra dışı bir şekilde ifade ederek amacıma ulaştığım olmuştur.					
14. Bir konuşma beni rahatsız etmeye başladığında konuyu değiştirmekte iyiyimdir.					
15. Bir sözü ya da davranışı insanların karşısında çok sık tekrarlayarak onları ikna ettiğim olmuştur.					
16. Çoğu zaman gerçek niyetimi arkadaşlarımdan saklarım.					
17. Duygu sömürsü yapmayı severim.					
18. Haksız olduğum zamanlarda da üste çıkmayı becerebilirim.					
19. Hayır demeyi beceremeyen insanlarla birlikte olmak hoşuma gidiyor.					

20. İnsanlara küserek onlardan istediklerimi etme yöntemini kullanırım.					
21. İnsanlara, onların görmek istedikleri kişi gibi davranmayı iyi bilirim.					
22. İnsanların bana verdikleri değerden yararlanarak çıkar sağladığım olmuştur.					
23. İnsanların duygusal olarak hassas oldukları noktaları isteklerimi kabul ettirmek için kullanırım.					
24. İnsanların egolarını okşamak onlar üzerinde etkili olmak için işe yarar.					
25. İnsanların en çok arzuladığı şeyleri bilmek onları yönetmek için kullandığım etkili bir yoldur.					
26. İnsanların zayıf taraflarını keşfetmekte iyiyimdir.					
27. İstedigimi elde etmek için karşımdakini bencillik ya da ilgisizlikle suçladığım olmuştur.					
28. İşime gelmeyen şeyleri görmemezlikten gelmek kullandığım bir yöntemdir.					
29. Kelime oyunları yaparak kafaları karıştırmakta iyiyimdir.					
30. Kendime acındırarak da amacıma ulaştığım olmuştur.					
31. Kontrolü bana bırakan arkadaşları daha çok tercih ediyorum.					
32. Konuşmak istemediğim şeyler olduğunda kaçamak ve alakasız cevaplar veririm.					
33. Mağdur edilmiş, kurban rolünü oynayarak da amacıma ulaşabilirim.					
34. Saklamak istediğim bir şey olduğunda laf kalabalığı yaparak konuyu başka yönlerle çekmekte iyiyimdir.					
35. Sevgi ve ilgimi keserek de insanları bir şeye ikna etme yolunu kullanabilirim.					
36. Üzgün olmadığım zamanlarda üzölmüş gibi davrandığım olmuştur.					
37. Yalan söyleyeceksem, önce küçük doğruları itiraf ederek işe başlarım.					
38. Yanlış bir şey yaptığımda ısrarla inkâr ederek sorunu çözebilirim.					
39. Yaptığım davranışlara bahane ve sebep bulmakta ustayım.					

Ek-4: Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltılmış Formu

Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltılmış Formu		
Lütfen aşağıdaki her bir soruyu, 'Evet' ya da 'Hayır'ı işaretleyerek cevaplayınız. Doğru veya yanlış cevap ve çeldirici soru yoktur. Hızlı cevaplayınız ve soruların tam anlamları ile ilgili çok uzun düşünmeyiniz.	Evet	Hayır
1. Duygu durumunuz sıklıkla mutlulukla mutsuzluk arasında değişir mi?		
2. Konuşkan bir kişi misiniz?		
3. Borçlu olmak sizi endişelendirir mi?		
4. Oldukça canlı bir kişi misiniz?		
5. Hiç sizin payınıza düşenden fazlasını alarak açgözlülük yaptığınız oldu mu?		
6. Garip ya da tehlikeli etkileri olabilecek ilaçları kullanır mısınız?		
7. Aslında kendi hatanız olduğunu bildiğiniz bir şeyi yapmakla hiç başka birini suçladınız mı?		
8. Kurallara uymak yerine kendi bildiğiniz yolda gitmeyi mi tercih edersiniz?		
9. Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hissedersiniz mi?		
10. Hiç başkasına ait olan bir şeyi (toplu iğne veya düğme bile olsa) aldınız mı?		
11. Kendinizi sinirli bir kişi olarak tanımlar mısınız?		
12. Evliliğin modası geçmiş ve kaldırılması gereken bir şey olduğunu düşünüyor musunuz?		
13. Oldukça sıkıcı bir partiye kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?		
14. Kaygılı bir kişi misiniz?		
15. Sosyal ortamlarda geri plânda kalma eğiliminiz var mıdır?		
16. Yaptığınız bir işte hatalar olduğunu bilmeniz sizi endişelendirir mi?		
17. Herhangi bir oyunda hiç hile yaptınız mı?		
18. Sinirlerinizden şikâyetçi misiniz?		
19. Hiç başka birini kendi yararınıza kullandınız mı?		
20. Başkalarıyla birlikte iken çoğunlukla sessiz misinizdir?		
21. Sık sık kendinizi yalnız hissedersiniz mi?		
22. Toplum kurallarına uymak, kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?		
23. Diğer insanlar sizi çok canlı biri olarak düşünürler mi?		
24. Başkasına önerdiğiniz şeyleri kendiniz her zaman uygular mısınız?		

Ek-5: Yaşam Doyumu Ölçeği

Yaşam Doyumu Ölçeği					
	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Büyük Oranda Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.İdeallerime yakın bir yaşantım var.					
2.Yaşam koşullarım mükemmeldir.					
3.Yaşamımdan memnunum.					
4.Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.					
5.Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.					

Ek-6: Etik Kurul Onayı

Tarih ve Sayı: 06.02.2025-177130

İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER İÇİN BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE
YAYIN ETİĞİ KURULU

Sayı : E-45778635-050.99-177130
Konu : Beyzanur KUYU'nun Etik Kurul Onay
Yazısı Hk.

06.02.2025

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi : Psikoloji Bölüm Başkanlığı, 06.02.2025 Tarihli ve 12738158- - 699 Sayılı Yazı,

İstanbul Beykent Üniversitesi 2320039005 numaralı Klinik Psikoloji yüksek lisans öğrencisi Beyzanur KUYU'nun Doç. Dr. Süleyman KAHRAMAN danışmanlığında hazırladığı "Duygusal Manipülasyonun İki Yüzü: Duygusal Manipülasyon Faillerinin ve Mağdurlarının Yaşam Doyumlarında Kişilik Özelliklerinin Aracı Rolü" başlıklı tez çalışmasının 06.02.25 tarihli 2025/02 sayılı Sosyal ve Beşeri Bilimler için Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu toplantısında etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş ve ekte onay yazısı sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof.Dr. Cevat GERNİ
Başkan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSP39C4B12 Pin Kodu :02222 Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5700&eD=BSP39C4B12&eS=177130>
Adres:İstanbul Beykent Üniversitesi Ayazağa-Maslak Yerleşkesi Ayazağa Mah. Hadımkoru Yolu Bilgi için: Cevat Gerni
Cad. No: 19 Sarıyer/İstanbul Unvanı: Başkan
Telefon:444 1997 Faks:(0 212) 289 64 90
e-Posta:info@beykent.edu.tr Web:www.beykent.edu.tr
Kep Adresi:beykentuniv@hs01.kep.tr

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

TOPLUMSAL KATKI

Bu araştırma, duygusal manipölasyonun bireylerin yaşam doyumu üzerindeki etkilerini ve bu ilişkide kişilik özelliklerinin aracı rolünü inceleyerek, önemli bir toplumsal probleme ışık tutmaktadır. Manipölasyon, hem kişilerarası ilişkilerde hem de toplumsal düzeyde güven, iletişim ve psikolojik iyi oluşu zedeleyen bir olgudur. Bulgular, özellikle nevrozizm ve yalan eğiliminin, manipölasyon ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide kritik rol oynadığını göstermiştir. Bu durum, toplumda bireylerin kişilik özellikleri doğrultusunda manipölasyona daha açık hale gelebileceğini ve bunun yaşam doyumu gibi temel bir psikolojik iyi oluş göstergesini etkileyebileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın toplumsal katkısı birkaç boyutta değerlendirilebilir. Öncelikle, manipölasyonun sonuçları konusunda toplumsal farkındalığın artmasına katkı sağlayarak bireylerin kendi ilişkilerini sorgulamalarına ve daha sağlıklı sınırlar çizmelerine zemin hazırlar. İkinci olarak, psikolojik danışmanlık, eğitim ve terapi uygulamalarında manipölasyon ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler dikkate alınarak yeni psiko-eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sunar. Özellikle gençler için sosyal beceri, iletişim ve duygusal farkındalık programları, hem mağduriyetin hem de failliğin önlenmesi açısından toplumsal fayda sağlayabilir.

Ayrıca, politika yapıcılar ve eğitim kurumları için de önemli çıkarımlar söz konusudur. Manipölasyonun toplumsal güveni zedeleyen ve bireysel yaşam doyumunu azaltan etkileri, ilişkilerde sağlıklı iletişimi ve psikolojik iyi oluşu destekleyen politikaların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Uzun vadede, bu tür çalışmaların toplumda daha dayanıklı ilişkilerin kurulmasına, duygusal istismarın azaltılmasına ve bireylerin yaşam kalitesinin yükselmesine katkıda bulunacağı öngörülmektedir.